NOTITIA
REI NVMMARIAE,

Ad

Erudiendos eos,

Qui

NVMMORVM VETERVM

&

MODERNORVM

intelligentiam ſtudere
incipiunt;

Dom. Probat. Soc. Jesu ad S. Annam Viennæ 1708.

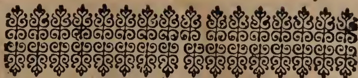

LIPSIÆ,

APUD J. THOMAM FRITSCH.

cIↄ Iↄc XCV.

KAISERLICHE KOENIGLICHE
HOFBIBLIOTHEK

LECTORI BIBLIOPOLA.

Omana veste indutum TIBI nunc sistimus, quem Gallica exornatum publicæ ante hoc biennium denuo exposuit luci, libellum, de Notitia Rei Nummariæ, *celebris apud suos Vir, P. JOBERTUS, è Societate Jesu.*

Is igitur, cum prospera fata utique hactenus habeat, inque manibus plurimorum versetur insigni cum fructu, magnique ab his etiam, qui primas in rei nummariæ studio tenere censendi sunt, fiat, ut latino sermone donaretur, bono consilio est factum; siquidem cum inter doctrinæ elegantioris partes ea quoque merito suo referatur, quæ nummis antiquis perinde ac modernis intelligendis explicandisque est occupata, nemo autem, si a Carolo Patino *discedas, præcepta ejus tradiderit plana satis ac perspicua, at vero JOBERTUS in id cumprimis operam omnem navasse visus sit, ut non tam copia quam concinnitate præceptionum seu regularum curiositati eorum prospice-*

vetur, qui nummos cupiunt tractare, sive modo ut iis animum oblectent, sive ut usum eorundem reliquis quoque disciplinis rectius adhibere possint; operæ pretium fecisse videbor, quam illi, in gratiam cumprimis eorum, qui gallicam linguam non satis calent, vertendo patet fuisse impensam. Quũ vero, qui transferendi in se partes suscepit, non id spectaverit, ut elegantia styli magis quam dictorum claritate labor suus commendaretur, & ut quilibet, cui vel mediocris esset doctrina, de mente Auctoris securꝰ esse posset; inde ille, ubi opꝰ fuit, voces quasdam obscuriores fecit quidem latinas, sed gallicas tamen adposuit simul, quo hæsitationi nullus ultra locus relinqueretur. Erat quidem etiam antea animus, notulis atque nummorum aliquot iconibus faciliora adhuc intellectu reddere præcepta ab Auctore tradita: Verum ut hanc mutaremus sententiam causæ suaserunt non unæ.

Vale, & conatibus nostris perge favere.

AD

AD LECTOREM AVCTORIS PRÆFAMEN.

On est nunc animus, prolixius occupari calamum in exornanda laudibus nummariæ rei ſcientia, neque igitur recenſebo utilitatum, quæ inde redundant, longam ſeriem. Id eſſet enim non niſi ea repetere, quæ toties atque a primi etiam ordinis in hoc ſtudiorum genere viris dicta ſunt. Hoc affirmabo ſolum, eam non minori jure ſibi vendicare elegantiorum hominum æſtimationem, quam Hiſtoria, quæ ſane ſolido magis veritatis ſuæ fundamento vix nititur, quam nummorum evidentia monumentisque. Iſta tamen ſcientia, quæ hiſtoriam certiſſimis teſtimoniis firmam reddit, plurimis obruta eſt laboribus atque difficultatibus, quas inter minima non eſt, quod nummorum periti æque atque mercatores quidam cognitione quam ex illis hauſerunt abutantur ad fallendam recens curioſorum fidem, iidemque omni honeſti ratione ſusque deque habita infinitas excogitent artes & fraudes, ut ex ſtudio delectabili non minus quam ſincero ſibi ſolis faciant

utile atque fallax negotium. Hæc animo mecum volvens non potui concedere, ut omnium curiositatum nobilissimæ tanta fieret injuria, & cum in libris editis rariora sint præcepta fraudes detegentia, operam dedi, ut præsens libellus contineret quicquid & studium me docuit & magistra rerum experientia. Idque nunc permittam adeo prodire in publicum, eorum cumprimis commodo inserviturus, qui prima tantum ejus scientiæ rudimenta sibi cupiunt propius perspecta. Invenient illi media simul evitandarum fraudium, & acquirendæ ex adverso discretionis, opera non omnino difficili molestave. Ea vero est causa, quam ob duodecim isthæc quæ nunc sequuntur capita concinnarim.

NOTITIA REI NVMMARIAE.

PRAECEPTIO I.

De

Nummorum ætate, ac de tempore, quod raritatem simul eorundem arguit & pretium auget.

SI cum ſcientiis perinde foret comparatum ac cum nobilitate, quæ primam ſui gloriam ex antiquitate ultima petit, Nummorum ſcientia palmam reliquis factura eſſet omnino dubiam; dum ſate videnter oſtendi fortaſſis poſſet auctoritate Codicis ſacri, uſum metallorum in humanæ gentis commoda proxime ætatem mundi ipſius primam accedere.

A Non

Non ita facile tamen patimur nos perſvaderi, monetam cuſam ſignatamque inventum eſſe Tubal-Cainis, quod asſeverat quidem Villalpandus, absque illo ratus non vindicari poſſe ſatis ea, quæ de ipſo in Creationum libro dicta ſunt, quippe *quod fuerit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri.*

Eſt autem probabile, commercia, ſocietatemque humanam ſuſtentata fuiſſe per ſecula plurima ſimplici rerum cuivis neceſſariarum permutatione, & difficultatem cudendi metalla obſtitiſſe diu, quominus adhiberetur moneta; quandoquidē nec hodie, noſtraque adeo memoria, deſunt gentes integræ, apud quas nullus omnino monetæ ex metallis confectæ uſus invaluit; & illi etiam, qui eam uſurparunt populi, diu ante tamen ponderibus appenderunt ſummas, quam docerentur figuris inſignire monetam, cujus pretium ex ſolo hominum arbitrio ſtatutum deinde fuit, atque ex commodo ejusdem in partes minutiores ea diſtincta.

Quidam affirmaverunt, Moyſen,
pri-

primum inveniſſe cudendæ monetæ artem, ipſumque etiam induxiſſe ejus uſum. Quin & alii ex ipſis ſanctisſimi Viri verbis evincere ſunt annìſi, quod inde usque ab Abrahami tempore uſus monetæ extiterit in regione Canaan; quippe qui in ſermone ſuo, dum de ſepulcro, cui uxor ibi defuncta inferretur, tractat, pecuniæ ſiclorumque nominatim injiciat mentionem, quorũ appellatio notior eſt facta deinceps, ex quo certum monetæ genus apud Ebræos ita cœpit vocari. Id omne vero curioſum eſt magis, quam neceſſarium inſtruendo homini, qui incipit amore in rem nummariam ferri, & qui præter eorum cognitionem nihil adhuc quidquam quærit.

Sufficit igitur ad notitiam ætatis nummorum, de qua nunc eſt nobis ſermo, addiſcendam, ut quis ſciat, nummorum ſpecies eſſe duas, ANTIQVORVM videlicet & MODERNORVM. Eſt enim ea prima totius artis notio, abs qua dependet æſtimatio pretiumque nummorum. ANTIQVI ſunt illi cumprimis omnes, qui

ad ſeculum usque tertium aut nonum a nato Salvatore fuerunt cuſi. MODERNORUM vero nomine veniunt omnes illi, qui facti ſunt ante hæc ſecula quaſi tria. Hi enim, quos a Carolo M. usque ad noſtra tempora reperire licet paſſim, vix habentur tanti ab eruditis, quibus colligendis inſumant operam; præter hos forte, qui ſeriem Imperatorum Græcorum finiunt, & de quibus id prædicari poteſt, quod quidã ex curioſis noſtræ gentis conſvevit dicere, eos conſtituere medium quoddam ſordidum ſive intervallum vile inter nummos antiquos ac modernos, quando nec oculis nec menti ex intuitu eorundem accedit aliqua delectatio. Vt adeo non opus ſit antiquam nummorum ætatem ultra Theodoſium & ſeculi quarti finem protendere.

Antiquos inter, qui Muſea ornant, ſunt GRAECI & LATINI. Græci primas omnium tenent, quandoquidem diu ante conditam Romam Reges Vrbesque Græciæ elegantiſſimam conflavere monetam, ex ſingulis tribus

bus metallorum generibus, & tanto quidem artificio, ut vix nummis iis, qui in florentiſſimo etiam Reipublicæ Imperiique ſtatu fuerunt facti, debeant æquiparari. Fieri eius rei poteſt judicium ex nummis maximi moduli, (*Medaillons*) qui nobis reſidui ſunt. Verum mea ſententia Vrbium nummi longe antiquiores ſunt cæteris, tametſi non omnes appareant æque elegantes aut pretioſi. Et oportet ut fatear, quod, generatim dicendo, quoad figuras, nummi Græci delineationum præ ſe ferant induſtriam & proportionum miram quandam elegantiam, ac neſcio demum quid delicati, ad ipſos exprimendos muſculos etiam venulasque, quodque cælatura extantiori (*par un tres-grand relief*) multum exſuperent Romanos.

De peregrinis nummis ediſſeram vice alia, qui novum & alium ordinem antiquos inter & modernos ducunt, quales ſunt forte Ebraici, Punici, Arabici, ac reliqui demum, quos variæ gentes curarunt conflari ſua ſingulæ vernacula. Eorum qui ætatem

tem arguant antiquam, non admodum dantur multi, recentiores vero passim sunt noti.

Antiqui nummi latini, Consulares. Procul dubio ex Latinis antiquitate præcedunt Consulares, siquidem illo, quo penes Reges rerum summa fuit, tempore, fere nesciebatur, quid esset monetam cudere, ex auro cumprimis argentoque; ita ut series familiarum, primum antiquitatis honorem inter Romanorum nummos obtineat.

Imperatorum nummi. Imperatorum nummi ad rationem Imperii veteris, quod SVPERIVS, & declinantis, quod INFERIVS vulgo vocant, distinguuntur. Ac tametsi nummi omnes Imperatorum ad Palæologum usque pro antiquis ex recepta sententia habeantur, quin illi etiam, quorum ætas in Seculum fere XV incidit: curiosi tamen solum nummos Superioris Imperii magni faciunt, cujus finem ex ipsorum sententia fecerunt XXX Tyranni, initium vero vel ab Julio Cæsare peti debet, vel ab Augusto, & inde adeo, ad calculi supputatio-

tio-

tionem, ab Anno DCC. V. C. & LIV. ante N. C. usque ad CIↃ X. V. C. & a C. N. circiter CCLX.

Inferius sive declinans Imperium fere CIↃ CC. annos in se comprehendit, si quis velit ad Imperii CPlitani interitum, qui annum circiter CIↃ CCCCL, quo Turcæ occuparunt urbem, contigit, descendere; postquam nullum nisi Occidentale Imperium in toto, qua patet, Christiano Orbe quasi notum erat. Illius proinde duæ distinctæque ab invicem sunt ætates: prima videlicet ab Aureliano aut Claudio Gothico usque ad Anastasium, idque adeo ultra CC annos; altera ab Anastasio ad Palæologos, plurium quam mille annorum seriem complexa. *Imperium Græcum.*

Omne id vero, quod præter Romanorum nummos tribus proximis abhinc seculis extat, appellatur curiosorum vernacula MODERNUM, cujuscunque demum sit illud gentis, ornatque Musea eorum, qui antiquitatis nullam habent rationem. Postquam enim exemplo Regis (*Gal-* *Nummi moderni.*

liarum intellige) excitati privati quoque plurimi cœperunt colligere istud nummorum genus, studium ejus rei tanto est amœnius factum, quanto magis nobis conducit, dum nostram memoriam propius illi accedunt, nostrorumque temporum imaginem vivam quasi repræsentant. Potest itaque magnus iniri numerus sequelarum & monstrari, invicem sibi successerint Papæ, Imperatores ac Reges, Principes etiam, Vrbesque, & personæ demum privatæ; quippe dum locus simul conceditur abaculis auctoritate publica percussis, (*Iettons*) non est fere eventus singularis, quem ibi non liceat reperire; postquam cumprimis hoc seculo publicorum monumentorum gloria cœpit amari, & quia creditum est, convenire gratitudini civium æque ac Principum honori, memoriam rerum cum laude gestarum eventuumque singularium tradere posteris.

Usus modernorum. Abbatis *Bizoti* oportet ut habeat doctrinam, si quis ausit etiam magistris in hac arte dare,

ex

ex quo diſcant; eſt enim ille fere nunc ſolus, qui perfectam habet recentioris nummariæ rei intelligentiam, quando manibus præſtantiſſima hujus generis tractavit ipſe, & vix quisquam eſt, qui nummos ſcite magis ac magis etiam facile ſvaviterque poſſit interpretari.

Edocebo tamen & ego recens-curioſos uſum modernorum numiſmatum, quæ non minus ſunt utilia grataque oculis, quam facilia explicatu, ſi modo quis in hiſtoria non plane ſit hoſpes. Illi enim nummi ex arbitrio facti imagines exhibent non habendas inſuper. Apparent quippe in iis prælia terra mariq; decertata, urbium obſidiones, pompæ introitusq; & conſecrationes Principum, funerum ſolemnia, fœdera, connubia, familiæ, & univerſim id omne, quod & politiam concernit & religionem. Notatæ ſunt inſimul tantum non ſemper Epochæ; neque, ut in antiquis, inania merita deprehenduntur ornata honoribus, quin & nullus tandem obnoxius eſt fraudi, cujus in vetuſtos ſæpe cadit

ſuſpicio, cum in promtu ſit diſcrimen fuſos inter & cuſos (*les moulées d'avec celles qve l'on a frappées*) neque quisquam hactenus adulterandis modernis, ſpe lucri forſan inductus, dederit adeo operam.

Papæ. Series Pontificum fieri poteſt plurimam partem ex argenteis nummis æneisque, neque tamen ita vere a Petro usque ad noſtram ætatem, verum ſaltem inde ante hos CCL annos, atque a Martino V. circiter annum CIↃ CCCCXXX. Ab hoc enim usque ad Alexandrum VIII. nullus extitit Papa, cujus non haberentur numiſmata, fuſa non minus quam excuſa, numero quaſi ſexcentorum; id quod ex libro *Rev. P. du Malinet* clariſſime patet, qui ære cælari fecit omnes, quotquot modo oculis uſurpavit ipſe, juncta ſingulis explicatione brevi.

Cauſas habet idem, ob quas affirmet, ante tempus a me modo indigitatum nullum reperiri numiſma durante ipſorum Pontificatu cuſum, verum plurima tamen reſtituta. Id

enim

enim est certum, quod typi scutarii sive matrices nummorum (*les coins des medailles*) Martini V. aliorumque ad Julium usque II. factæ fuerint Alexandro VII. Pontifice cura Abbatis *Bizot*, sustentati favore & ope Cardinalis Francisci Barberini, quippe qui ingentem eorum numerum curavit refici, pluribus suam operam allaturus, nisi mors Papæ posuisset moras proposito, quod ceperat; delineandi seriem Pontificum, quorum capita spes erat reperire, imaginum, sepulcrorum ac sigillorum monumentorumque ejuscemodi plurium beneficio. Cum ex adverso hodie illa institui nequeat, nisi ex Bullarum intuitu, in quibus tamen non Pontificum vultus, sed Petri Paulique est videre.

Sixtus IV. primus omnium thoracem suam (*son buste*) monetæ jussit insculpi addito vocum pari, UTILITATI PUBLICAE: in memoriam scilicet cœptarum lapidibus sterni Romæ viarum. Inde posset incipi ordo non mancus a seculo usque octavo.

Quod

Quod Eugenium IV. attinet ex auro factum, durante Florentino Concilio, non est ille nisi moneta in Gazophylacio Regis reperiundus. Non obstante eo tamen, quod jam disserui, oportet ut fatear, propositum restituendorum Pontificalium nummorum a S. Petro usque susceptum jam esse a nonnemine & fortassis etiam perfectum, sed solum per nummos fusos, quorum mihimet ipsi ex seculis omnibus non levis copia est, ac eorum cumprimis, in quibus duæ vel tres partium aversarum species reperiuntur. Videre enim licet in quibusdam ingentes duas claves sursum erectas, (*en pal*), addito: *Claves regni cœlorum;* in aliis imaginem Petri minoresque duas claves in forma crucis Andreanæ, quam vocant (*en saultoir*) eademque verba; & in aliis iterum eadem juncta Veronicæ sive imagini sanctæ (*avec une Veronique*) aut aliis figuris.

Nummi in Papas insulse ficti.

Non est alienum ab hoc loco monere, confundendos non esse cum genuinis Pontificum

ficum nummis illos, quos sanctæ Sedis hostes, ut vel insultarent ei odiumve conciliarent, confinxere. Est talibus annumerandus iste Julii III. cui hæc leguntur insculpta verba: *Gens & Regnum, quod non servierit tibi, peribit;* & iste Pauli III. cum vocibus: ΦΕΡΝΗΖΗΝΟϹ ΕΥΦΡΑΙΝΕΙ. quos non decet genuinis immiscere. Tales sunt demum etiam ridiculi aliquot nummi, quos ego arbitror vel in Germania vel apud Batavos aut Genevæ fusos; quorum quidam caput referunt Papæ junctum faciei Dæmonis, & ex altera parte Cardinalis caput stulto sociatum. Neque est minus inopportuna inscriptio, & hinc quidem: *Joh. Calvinus Hæresiarcha pessimus;* illinc vero: *Et stulti aliquando sapite.* Quæ enim sodes eruditio talibus inest, aut quid habent sapidi?

Aliud possideo numisma inconcinnum, in quo caput Papæ junctum est capiti Imperatoris, & in aversa parte juncta sunt capita Episcopi & Car-

Cardinalis, additis verbis: *Theodosius Imperator & Cœlestinus Pontifex:* parte autem aversa multum detrita hæc tantum leguntur: *Episcopus anno* CCCCXXIII. Quis divinabit autem quid sibi velint conjunctiones ejusmodi ridiculæ? Vix dignas judicassem de quibus loquerer, nisi accideret, subinde ad manus juvenum curiosorum inventa talia pervenire, qui deinceps inutili opera sensum eorum anxie investigant, quasi ille dari posset male sanis quorundam meditamentis.

In promtu quoque foret augere Pontificum seriem, Cardinalium, Episcoporum Ecclesiasticorumque nummis.

Imperatores. Post hanc vero alia Imperatorum Occidentalium posset institui omnibus utique numeris absoluta nummorum series, & inde a Carolo M., si quis vellet iisdem jungere monetas. Octavianus Strada dedit jam ejus quoddam specimen, deducto suo opere a Julio Cæsare usque ad Imperatorem Matthiam, utpote quo imperante suo ipse finem imposuit libro

libro. Turpiter autem continget eum falli, qui omnino auctori huic confidit, quandoquidem magna nummorum pars, quos ille affert, vel falsi sunt, vel inventi, ad explendam videlicet seriem, vel ad eorum exemplar effi-cti, quos Maximilianus curaverat cudi ad extollendam altius Austriacam domum.

Proprie igitur loquendo initium nisi a Friderico II. atque sic anno 1463. fieri non potest, qui nummo insculpserat suum in urbem Romam introitum; post quem Imperatorem difficile est ultra triginta nummos comparare, exceptis Hispanorum Regum nummis, quorum series tantum a Philippo I. Hisp. Rege, & Austriæ Archiduce, Patre Caroli V. debet incipi.

Series Regum Galliæ numerosissima omnium est & considerabilis maxime inter modernos, veluti etiam Regnum ipsum antiquissimum est ac nobilius reliquis. Oportet autem ut, quoad priora duo Regum stemmata, contenti simus *Reges Galliæ*

mus monetis, quas uno libro *Dn. Bouteroüe* eleganter eſt complexus, in quo ille curavit ingentem eorum numerum delineari; tertio vero repeRiuntur non tantum monetæ, verum & nummi aliquot majores. Non morabimur diu in explicatione nummi Carolo M. attributi, cum inſcriptione: *Renovatio Regni Franciæ*, quem probabile eſt deſumtum eſſe ex plumbo, ſigillis Caroli alicuiꝰ poſterioris accommodato. Bizotus contendit, nullũ ante Caroli VII. tempora eſſe cuſum, qui Principis imaginem repræſentaret, quodque primum viſus cum illa ſit unus ab urbe Lugdunenſi in honorem Caroli VIII. & Annæ Britannicæ factus anno 1494. In eo tamen verſatur gloria gentis, quod ea inde a XII ſeculis retro & a Clodoveo usque demonſtrare valeat ſucceſſiones Monarcharum ſuorum non interruptas, quale quid nullum unquam vidit Regnum. Ill. Dn. *de Harlay* Primarius hodie Parlamenti Præſes ſtudio ſingulari omnes collegit, perjucundeque ac libenter iis auxit Theſaurum regium,

gium, ſvetus gloriæ Auguſtiſſimi ſui Principis ſe & omne quicquid præterea poſſidet, conſecrare. Plus non licet ſperare in hoc curioſitatis genere. Ut enim quis illos expetere vellet cunctos, qui deſcripti apparent in libro cui Titulus: FRANCE METALLIQUE, id eſt, Gallia numiſmatica, fruſtra eſſet inſumta opera, cum efficti ſint plurimi ex ingenio & velut ad delectationem, usque ad Carolum M. inde etiam plures adhuc invenerunt Jacobus Biæus & ſocius ipſius *du Val.*

Longe maiori exornandum eſt laude ſtudium colligendi nummos LUDOVICI MAGNI, ad concinnandã Hiſtoriam Ejus partibus ſingulis abſolutam. Adeo enim peculiare prorſus eſt Ipſius imperium, & deprehenditur in eo continua miraculorum quaſi quædam concatenatio, ut adſit ideo non exiguus eorum numerus, quorum imagines non ita ſtatim ſera credet poſteritas extitiſſe, quas niſi cum admiratione non licet intelligi explicarique. R. P. *Vita Ludovici magni.*

 Mené-

Historia Menestrieri. *Menêstrier* Jesuita ex amplitudine doctrinæ famam adeptus & ex humanitate sua, qua omnibus patet, exque tandem operibus curiosis admodum, queis pergit indies donare orbem eruditum, beneficio æternantium istiusmodi monumentorum Vitam descripsit Magni Regis, juncta singulis enarratione succincta, à stupenda eius nativitate usque ad altissimum, quo collocarunt Ipsum res nuper gestæ, gloriæ culmen.

Museum Dni de Seignelay. Abbas *Bizot*, cujus jam facta mentio, ex iisdem collectionem adornavit curiosissimam omnium & prorsus magnificam, qui componebant Musei Illustriss. Colberti Marchionis de Seignelay partem; eaq; ultra tria millia in se complectebatur. Ordo quem tenuit, auxit pretia fecitq; lectoribus satis. Licet quippe non Reges solum nostros sed & Principes regios (*les Princes du sang*) Cardinalesque & Episcopos, Coronæque, quos vocant, Officiales, Cancellarios demum ac Magistratus & justitiæ administratores, postque istos omnes

tan-

tandem etiam illuſtres artibus doctrinaque Viros intueri. Perjucundum præterea eſt videre ibi regnorum ſtatuumque externorum ordinem, quorum partem omnino eximiam repræſentat *Belgii Hiſtoria ex nummis*, cujus libri autor non poteſt non meruiſſe laudem, dum & optime concinnavit & feliciter exſeqvutus eſt cœptum opus.

Nummi Virorum illuſtrium.

Ex his haud difficile eſt judicatu, quanti debeant haberi ſeries & enarrationes perſonarũ ſeu genere ingeniisve aut officiis rebusque geſtis illuſtrium, cum paucisſimi ſint, quorum memoria a duobus hinc ſeculis non ſit ab oblivione nummis aliquot aut ad minimum abaculis (*jettons*) conſervata, qui & ipſi delectant eos, quib9 moderni ſunt in deliciis. *Dn. de Ganiere* ultra tria talium millia collegit a Philippo VI. Valeſio usque, qui regnare cœpit Anno 1328. Hunc ego arbitror in hoc genere curioſorum omnium ditiſſimum; verum & meritis abundat ille, quæ efficiunt ut

Abaculi Dn. de Ganiere.

ametur a cunctis, quibus contigit ipsum propius cognovisse.

Praeceptio II.

De

Variis metallis, ex quibus conflati sunt nummi.

Pretium nummis ut ex materia sola accedat, sane non oportet, dum sæpe aureus reperitur passim, rarissimus contra idem ex ære factus; atque iterum plurimum æstimati alii ex auro, longe minoris ex ære argentove. In exemplum sit *Otto Latinus*, qui ex majori ære (*de grand bronze*) plane inæstimabilis est, cum aureus non valeat nisi tres aut quatuor aureos sive Dupliones Hispanicos (*Pistoles* sive *Doublons d' Espagne*) supra pondus suum, quod tredecim circiter libras Gallicas (*francs*) exæquat. Idem Otto argenteus tantum valet 40. aut 50. solidos (*souls*) supra pondus, nisi forte ut exhibeat aliquid non vulgare ex parte aversa (*revers*) quod

quod pretium addat. Quod ſi cui contingeret eſſe tam felici, ut inveniret aliquando primæ monetæ exempla, qua homines uſi ex Corio ſignato, qualem diſtribuit populo Romano Numa Rex, appellatam ab Hiſtoricis *aſſes ſcortei*, potior eidem deberetur in Muſeis curioſorum locus.

Non conducit negligere metallorum antiquorum notitiam ſaltem ideo, ne quis fallatur, & ut ſciat, quid ordinem diſtinctum ſeriesvè efficiat, (*cequi forme les differentes ſuites*) ubi metalla nunquam debent invicem commiſceri, niſi quod, ut ſeries argenteorum fiat amplior & perfecta magis, ſæpe etiam collocari ſoleant ad illorum latus certa capita aurea, quæ ex argento facta non dantur. Id enim appellant ditare ſeriem. (*enrichir une ſuite.*)

Extant proinde aurei nummi ſive ſint ex puro defæcatoque auro, noſtrumque ſuperante: ſive ex miſto pallidoque, quales tempore Alexandri Severi, permittentis quintam additamenti ad quatuor partes, *Nummi aurei.*

 fue-

fuerunt cuſi; ſive demum ex auro valde (*notablement*) adulterato, quale in Gothicis quibusdam apparet. Sed ea conceſſio non obſtitit tamen, quo minus ex auro æque puro conficerentur nummi Severi & Principum etiam in Imperio Orientali ſubſequutorum, quam fuit tempore Auguſti, æſtimatione ſeu nota (*titre*) tantum in Gothicis alterata.

Aurum veterum Græciæ nummorum puriſſimum eſt, quod vel ex nummis Philippi Macedonis & Alexandri M. patet, qui pondus 23. Caratorum & 16. Granorum (*Karats & Grains*) exæquant, judice Patino famoſiſſimo ſeculi noſtri Antiquario; cui æternas debemus gratias, quod nummariæ rei dignitatem expoſuit doctis, facilemque reddidit, peregregiis operibus myſteria eius repandendo.

Aurum Imperii ſuperioris non minus eſt nitidum, eiusdemque cum Græcis conflaturæ (*alloy*) notæque adeo ſelectiſſimæ. Nam dilutores metallorum præferunt illud auro Zechinorum ducatorumque; quin & Bo-

dini

dini tempore aurifabri Parisienses cum liquefecissent aureum Vespasianum, tantum 788. deteriorationis partem, quod additamentum est, deprehenderunt.

Oportet ut sciamus, quod Romani usurpaverint monetam auream demum Anno 546. V. C. nequis inducatur in fraudem ab illis, qui ante ea tempora sæpe occurrunt facti. Quod si enim invenire contingit unum Regum Romanorum Consulumque priorum ex auro, videre, statim, ac tametsi aliud argumentum desit, concludi potest recte, eum esse falsum.

Usus nummorum ex argento Anno 484. V. C. cœpit. Plures dantur quam aureorum, sed argentum tamen non est ita purum, antiquorum cumprimis, usque ad Septimii Severi ætatem. Curiosi enim ex liquefactione (*fonte*) observarunt, nummos a Romanis ex auro eoque puro, sed ex argento infra monetæ etiam nostræ pretium fuisse cusos; quandoquidem optimi, etiam Consulum tempore facti pluris ex *marca* *Nummi argentei.*

non valeant; quam XXV. libras Gallicas, ultra XXX valituri si purum sit argentum. Verum appellatur tamen illud purum usque ad Septimium Severum, respectu ad eos habito, qui ad Constantinum usque reperiuntur ex argento tenui mixtoque confecti. Vocant illud vulgo *Potin*, deprehendendum inde ab initiis superioris Imperii. In assertionis hujus fidem esse possunt quidam Neronis similesque.

Nummi ex metallo mixto. Dantur præterea nummi ex metallo mixto (*billon*), quibus propemodum nihil inest argenti, veluti post Galienum, non ideo tamen, quasi eo tempore invaluerit argenti annona, (contrarium enim patet usque ad Theodosii ætatem, & amplius:) Sed quod a Galieni tempore major extiterit metalli mixti quam argenti puri copia.

Nummi tincti. Habentur etiam tincti seu obliniti (*saucées*) aut ut evidentius loquar, cuprei primum ac dein deargentati, iique utplurimum inde a Posthumis; & illi etiam, quos qui-

quidam curarunt data opera confici, ut integra esset series facierum; quorum exempla argentea vix licet invenire.

Tandem etiam sunt nummi cuprei quidem sed argenteâ lamina tam arcte incrustati, (*fourrées*) ut dignosci non queant nisi per scissuram. Adulteratæ illud monetæ genus est, quod post Triumviratum Augusti cœpit, infallibilis index antiquitatis nummi æque ac raritatis; quandoquidem ut affirmat *Morellius* (de quo in isthoc libello honorifica deinceps fiet mentio data occasione,) fraude patefacta formæ fuerunt confractæ, & hoc monetæ genus per edicta publica vetitum. *Nummi Subarati.*

Omne cuprum in distinguenda nummorum in Museis serie AERIS nomine venit. Fit tamen & hujus discrimen ab accurate loquentibus, velut fecit *Savot*. P. II. cap. 17.

Plures enim nummi occurrunt ex cupro rubro post Augusti ætatem, & illos inter cumprimis quos appellant *æs medium*. *Nummi ex cupro aut orichalco.*

Occurrunt etiam alii ex fulvo ære (*orichalco*) post eadem tempora, inter æs maius æque ac medium.

Qui ex genuino ære sunt facti, non potest dici quam gratum reddant sui adspectum.

ex Corinthio ære. Rursus alii existimati ex cupro Corinthiaco, quæ mixtio est auri argentique & cupri. Nomen accepit illud inde, quod, cum expugnata vi urbs Corinthus libidini militum relinqueretur, ex igne tectis iniecto metalla passim defluentia mixta fuerint invicem, sic ut ista mixtio retinuerit appellationem ex Vrbe direpta. Idem nitor est & pretium idem, quod vasibus Corinthiacis inter ænea vasa alia consuevit statui. Ipsus asservo mecum *Liviam* unam, sub imagine pietatis, unam *Antoniam* & *Adrianum* unum, qui ex tali ære mihi quidem videntur conflati. Verum artifices nostri contendunt, nunquam æs isthoc fuisse ad nummos feriundos usurpatum; ast enim neque ego tanta polleo autoritate, ut traditioni novæ locum dare possim, tametsi non videam

am ſatis, quare id metalli, quod vaſibus conflandis eſt adhibitum, nequiverit inſervire nummis aliquot, quandoquidem etiam imagines Principum pretioſiſſimis gemmis fuerunt olim inſculptæ.

Savot, (P. 2. cap. 17.) qui curioſius Antiquariis reliquis diſtinctionem metallorum in nummis pertractavit, peculiari capite tres facit Corinthiaci cupri (*æris*) ſpecies; unam quidem, in qua prævalet aurum, alteram, in qua argentum, & tertiam, in qua æquales auri, argenti, & cupri ſunt partes. Conatur porro idem ex Plinio probare, imitatos eſſe quosdam, tria iſta metalla invicem commiſcendo, æs Corinthiacum, dum is *de ratione fundendi æris pretioſi* alicubi ſcribit. Interim non diffitetur, experientia doctus, poſt examina cupri iſtius ſæpius inſtituta, neque vi ignis, nec aquæ fortis efficacia vel tantillum auri elici potuiſſe.

Tandem ex vario cupro dantur nummi, non mixti quidem invicem, ſed ita tamen, ut unum in ſe concludat alterum, compara- *Nummi ex duplici cupro.*

parati, (*enchaſſe*) & unam eandemque formam habeant. Tales ſunt quidam (*Medaillons*) maximi moduli Commodi & Adriani, & præter hos adhuc aliquot certi,qui,absque hoc ſi eſſet, non forent niſi ex magno aut medio ære. Obſervari meretur,quod characteres inſcriptionis tangant (*de la legende mordent ſur les deux metaux*) interdum leviter æs utrumque,cum alias non appareant niſi in interiori,& prior metalli circulus tantùm inſerviat inciſioni vel incruſtaturæ: (*d'encaſtillement.*)

ex plumbo: Reperiuntur præterea nummi ex plumbo, a quorum fraude ut ſedulo caveamus oportet, ſiquidem maxima eorundem pars moderni ſunt nulliusque omnino valoris, tametſi ſuum ſtet pretium vere antiquis. Vidi quosdam Avenioni apud Dn. *Roſtagny*, quos ille faciebat plurimi, & alio die vidi unum *Tigranem*, qui procul omni dubio plumbum erat vetuſtum, multo etiam magis candidum ac durum noſtro.

Non me latet, plures Antiquariorum nostræ gentis vix persvaderi apud animum suum, quod restent nobis nummi ex plumbo antiqui. Sed enim vero si id agunt, ut evincant, nunquam apud Romanos monetam plumbeam fuisse in usu, næ tunc falluntur insigniter, & ægre poterunt respondere autoribus de ea loqvutis, ut Plauto Martialique & aliis. Quod si autem hoc volunt, quod moneta, quam appellant *plumbei nummi*, ex cupro sint, cui plumbum admixtum, tunc regeret *Savotus*, eam mixtionem non nisi versus Septimii Severi tempora reperiri, & a se in examine antiquorum etiam nummorum ne granulum quidem plumbi esse deprehensum. Autores etiam jam allegati, quibus de plumbea moneta sermo est, ætatem Severi superant.

Non loquár autem de quibusdam nummis ex cupro inauratis, utpote qui sunt ita corrupti a curiosis quidem sed insciis rerum & pretii, similibus illis, qui personam ex vestitu, ho-

nestumque hominem ex fortuna æstimant.

Nummi ferrei. Neque dicam de ferreis, quales perhibentur dari. Non quasi ego ignorem, quid scribat Cæsar de quadam Britanniæ magnæ gente, quod illa videlicet moneta utatur ferrea. Novi etiam idem evenisse in non una Græciæ civitatum. Neque me latet tandem narratio Savoti, affirmantis, dari monetam Rom. quam attrahat magnes. Verum haud apparet difficulter, tales esse nummos incrustatos, & a Reipublicæ & ab Imperatorum tempore, qualium copia passim abundamus, ea nimirum ratione comparatos, ut tectum sit ferrum cuprumve lamina argentea, cujus adaptatio ansam tunc dedit falsatoribus monetæ suos fœtus æri probo clam omnibus associandi. Est ea de re dictum a nobis satis, sed dicetur tamen amplius alio loco, quo remedia exponemus, malo huic eradicando a peritis allata.

Distincta invicem hæc metalla tres tantum species nummorum constituunt.

tuunt. Aureorum minor eſt nume-rus, utpote qui ultra mille aut mille ducentos Imperialium non aſcendit; Argenteorum longe contra eſt major, quandoquidem plusquam tria millia Imperialium dantur; Æneorum vero tandem ſex aut ſeptem millia, ſi tres diſtinctas invicem magnitudines ſimul complectamur. In numerum voco non niſi Imperatorios, cum, ſi quis & Regum Vrbiumque nummos velit addere, ſupputatio futura ſit longe copioſior. Notum eſt, Wolffgangum Lazium Medicum Germanum, qui viſus fuit vaſtiſſimo opere exhibere voluiſſe omnes, quos ipſe uſurpaverat unquam oculis, nummos, adeo extendiſſe eorum ſummam, ut fidem ſuperaverit, ita ut ex 700000, de quibus loquitur, licet noviſſimus detrahatur numerus, tamen neque ſic ſibi conſtet ille, cum imagines, quas fecit deſcribi, non ultra 7000. nummos polliceantur.

Quod me attinet, ita habeo, dum metallorum & magnitudinum fiat diſtinctio, & omne id, quod antiquum

adeſt modernumque ad monetam, usque & abaculos, neminem poſſe, procedere longius in iis, quæ ſibi quis concipit ad exempla gazarum cæteris magis inſtructarum.

Quicquid autem de materia numiſmatum diximus, id debet omne, tantum de ordinariis accipi, uſitatisque apud Græcos & Romanos, utpote qui monetam ſuam ad tria primaria, metalla reduxerunt, aurum nempe, argentum & cuprum. Vnde etiam, monetarii hæc ſolum adhibebant ad demonſtrandam, quam ab officio accepiſſent, poteſtatem, hac ratione, eam exprimentes: III- VIR. A. A. A. F. F. id eſt: *Triumvir, Auro, Argento, Ære, Flando, Feriundo.*

Cum vero præter ordinem cogeret neceſſitas, defectu metallorum, viliorem materiam uſurpare, veluti terram coctam, cortices, lapidum ſegmenta &c. quæ notis certis inſigniebantur; Cuncta hæc tamen fiebant ex neceſſitate potius inque ſolutionem ſtipendiorum, quam ut monetæ publicæ vicem fungerentur. Curioſi

de

de hoc argumento plurima perjucunde ex Savoto & ſimul id edocebuntur, quid æra lupinis diſtent.

PRAECEPTIO III.

De

Magnitudine diverſa, ad quam variæ adornantur nummorum ſeries in iisdem metallis.

NOn videtur, ab antiquis cuſos fuiſſe nummos ea, qua nos ſolemus ferire modernos, craſſitie ac magnitudine, hoc cumprimis ſeculo, dum & orbis & cælatura (*le volume & le relief*) majoris generis nummorum (*des medaillons*) multo noſtris minora ſunt, tametſi ex adverſo moneta ipſorum noſtra longe firmior eſt. Ita circuitus ſeu circumferentia omnium nummorum vix tres pollicaris (*pouce*) menſuræ ex diametro, & ad minimum quartam ejusdem partem exæquat, ſive ex auro ſint illi ſive ex argento aut ex cupro demum. Hæc quippe ſunt

primaria metalla, eademque fines circumſcribunt officio monetariorum, qui ideo dicti III-VIRI A. A.A. F. F. *Auro Argento Ære Flando Feriundo;* veluti jam eſt à nobis expoſitum.

Nummi maximi moduli (les medaillons.) Eos appellavi *Medaillons* ſeu maximi moduli nummos, qui vulgaris monetæ vices non ſubibant, cuſi ſolum ceu monumenta quædam publica, diſtribuendique populo in ſolemnibus triumphorum ludorumve, vel donandi Legatis exteriſque Principibus. Hos vocabant Romani *Miſſilia*, qui hodie Italis *Medaglioni* audiunt, quo nomine & nos utimur æmulati Italos, ad ſignificandum inſolitæ magnitudinis nummum. Dividi poſſent in diverſas claſſes, velut alii nummi ænei, ſi integras illorum ſeries comparare poſſemus: ſed eousque progredi non licet, etiamſi & diverſa metalla & diverſas magnitudines in unam ſeriem commiſcere vellemus: Hanc ob causã primus ipſis in ſerie datur locus, nec ſcio quenquam, qui taliũ nummorũ ultra 400 vel 500 poſſideat, nec Regẽ Galliæ

ipſum

ipſum neq; ullũ in Europa principem. Quicquid autem eius ſit rei, *Morellius* tamen in Specimine, quod exhibuit, vaſti ſui operis, quo de loquemur alias, plus quam mille, quos ex variis perluſtratisque à ſe Muſæis deſumſit, liberaliter pollicetur. Eminet ille hodie inter antiquarios omni in hoc ſtudiorũ gen9 induſtria ac ſingulari in nummis colligendis felicitate, morumque probitate; & nulla viro prorſus incomparabili res deerit amplius, modo Deus ipſum vera velit donare fide, & agnitione religionis Catholicæ ceu veræ.

Datur & alia ſpecies nummorum maximi moduli, qui *Contourniati* appellantur, vi vocis Italicæ (*contornare*) quæ modum fabricæ indicat: ambiuntur enim circulo quodam cavo, qui ab utraque parte nummi apparet & figuræ horum nummorum nulla apparent elevatiore ſculptura (*relief*) ſi cum veris *Metallionibus* comparentur. *Conturniati.*

Originem hoc operis debet, ut ego quidem arbitror, Græciæ, uſur-

pati cumprimis in exornanda eorum memoria, qui victores in ludis publicis discesserant. Sunt enim tales residui nobis adhuc, Homeri nempe, Solonis, Euclidis, Pythagoræ, Socratis, Apollonii Thyanæi, & plurium Athletarum, quorum victoriæ palmis denotatæ & bigis aut quadrigis.

Tempus, quo illi nummi fuerunt excusi, nondum innotuit satis. Tametsi enim sint, qui affirment, factum id esse post demum ætatem Theodosii, tamen & opus ipsum notatique in istis Imperatores primi evincunt quasi, tales extitisse etiam in Imperio superioris ævi. Dantur enim & de Nerone, Trajano, Alexandro Severo, deque quibusdam adhuc aliis, quorum memoria ut renovaretur in inferiori, & sub Principibus Christianis, neminis intererat. Ac patet id amplius ex imaginibus Athletarum, quas restitui solemniter opera visa fuit inutilis.

Metalliones ex argento. Facilius invenire licet nummos majores ex argento, eorumque seriem adornare admodum egre-

-egiam, non Imperatorum quidem
nium, sed Regum tamen Vrbium-
. In Exemplum sint Macedoniæ &
riæ Reges, quorum historiam num-
s talibus illustratam debemus *Va-
ntio*, qui & ipse adparat Ægyptiæ
ges. At enim vereor, ne spe sua
lligendorum omnium excidant
ivati, cum eo felicitatis vix proce-
re liceat Principibus Viris.

Vsque adeo sunt autem raris- *Metallio-*
ni nummi ex auro majores, ut *nes aurei.*
rum quod esset satis, non queat
orsus reperiri. In honorem Mu-
tamen illi junguntur aureis argen-
isve cæteris. Talium duos Com-
odi videre contigit in Num- *apud Dn.*
ophylacio Regis pulcherri- *Carcavi,*
os utique, sociatos reliquis *qui alias*
mmis majoribus, & extra *Regi fuit à*
i metalli similes. *cura num-*
morum.

Secus vero se habet cum *Metallio-*
mmis ex ære magno. Tanta *nes ex ære*
ippe horum est copia, ut se- *eorumque*
rare eos oporteat, ad magni- *varia ma-*
dinis rationem, in tres potissimũ se- *gnitudo.*
s; magni videlicet, medii ac minimi

æris. De ordine cujusvis ac loco judicium fit ex orbe, (*volume*) quæ & craſſitiem nummi ac faciei cœlaturam cum magnitudine illius complectitur. Ita ut iſte nummus, qui craſſitiem magni æris præ ſe fert, ſed caput medii, ſecundo ordine debeat collocari; Ille vero qui caput magni æris habet, tametſi nulla craſſitie conſpicuus, primo ordini accenſeri. Curioſorum animi plurimum hic valent. Hi enim queis maius æs in deliciis eſt, multum æris vere medii admiſcent, & qui ex adverſo medium amant, addunt huic æs ſæpe maius, ſolum ideo, quod capita habeant inventu difficiliora. Sic Otho medii æris, Antonia, Druſius & Germanicus junguntur majori, & minus æs medio. Singulæ tamen ſeries iſtæ ſuo gaudent pretio. Ac prima quidem ob ſuavitatem & vim cælaturæ, & ob ſervatam ita rerum geſtarum memoriam, quas ibi videre eſt ſcitiſſime repræſentatas. Altera ſui amorem inſinuat ex numero ac raritate partium averſarum, (*des revers*) utpote quæ refe-

runt

ıt admodum multas Græcorum
tinorumque colonias, quas fere
ıne non licet in ære maiori reperi-
Tertiam commendat neceſſitas,
m in Imperio inferiori ſeu Græco
aius æs ac medium deſtituit curio-
s vel collectores nummorum &
rumque, ſi reperiatur, inter num-
os maximi moduli refertur.

Id enim ut ſciamus oportet, *Series æris*
quis ſine fructu laboret, per- *magni.*
ctam æris maioris ſeriem Poſthu-
ıorum ætatem non ſuperare, quan-
oquidem rariſſimi ſunt inventu
ımmi maiores in Imperio inferio-
s ævi, neque illi, qui inde ab Anaſta-
o apparent, craſſitie aliqua aut juſta
pitis magnitudine gaudent. Inte-
m tamen usque ad Poſthumos pos-
int, ceu dictum eſt, duo quaſi eorun-
em millia comparari.

Facilior eſt adornatu æris me- *Series me-*
ii ſeries magisq; eadem perfe- *dii æris.*
a, quandoquidem illa non Poſthu-
ıorum ſolum ætatem accedit, ſed &
l Imperii Rom. in Occidente, quin
in Oriente, ruinam, & usque ad Pa-

læologos. Difficillimum est sane inde ab Heraclio invenire singulos, sic quidem, ut series ne patiatur subinde hiatus. Verum id hinc arbitror venire, quod parum curæ conservandis illis fuerit unquam impensum, inscite videlicet efformatis, ita ut desolatio Imperii nullo argumento evidentius queat conspici, damna secum bonarum artium universim trahens, quæ vel ex cælatura simul nummorum, qua nihil ineptius, patescunt.

Series æris minimi. Perinde vero & seriem æris minoris licet in Imperio inferiori constituere non difficilem, dum eius datur a Posthumis ad Palæologos usque, quibuscum finis factus est Græcorum Imperio, copia sufficiens, ast minor tamen a Julio ad Posthumos usque, & nulla prorsus a Theodosio ad Palæologos, nisi quis hic in subsidium velit vocare aurum argentumque ac quosdam medii æris. Dn. *du Cange.* quidem *du Cange*, doctissimus seculi nostri Historicus, exhibuit nobis dignam illam admiratu seriem a Constantino, in Libro quem de *Familiis*,

quas

ias *Byzantinas* vocat, conſcripſit.
erum ad illas poſt fundationem de-
um Conſtantinopoleos, quam
onſtantinus Novam Romam eſſe
oluerat, ſumma rerum pervenit.

Nulla ergo ſpes ſeriei perfectæ col-
gendæ reſtat, neque ex ſingulis me-
llis, neque ex magnitudine diverſa,
c propterea nummi ex diverſis me-
llis ſunt invicem commiſcendi.

Conceditur interim his, qui inte-
am cupiunt adornatam, mixtio æris
edii & minimi, ut ſe ea ratione
ductos videant fere absque inter-
ptione notabili ad ruinam Reipu-
icæ Romanæ, cuius libertas periit
b Julio Cæſare, & usque ad ultimos
nperatorum Græciæ, quos ſolio de-
cit Turcarum furor, annum circa
CCCCL. Sicut ſeries nummorum
præſentare queat oculis noſtris ſe-
cim ſeculorum ordinem non in-
rruptum.

Mirari hic ſubit oſcitantiam *Nummi in-*
nperatorum in re numma- *ferioris Im-*
, eorum cumprimis, qui poſt *perii.*

priora triæ ſecula vixere. Inde enim ne veſtigium quidem, Majeſtatis Romanæ quod eſſet index dignus, apparet. Nam usque ad Theodoſium non ſunt niſi nummuli, absque gravi cælatura & craſſitie omni (*ſans relief & ſans epaiſſeur*) & inde ab Imperii diviſione, ac poſt mortem adeo Theodoſii, mera regnat cum miſeria paupertas. Et capita enim æque àc partes averſæ (*revers*) barbara omnia, characteremque & linguam ac typos cum inſcriptionibus oſtendunt, ſic ut nemo temere amet eos colligere, unde & vel ob hanc ruditatem ſuam facti ſunt rari.

Studium nummorum, una cum picturæ elegantia, ſeculo XV. poſtliminio rediit, ſepultum quaſi per mille annorum intervalla, triſtiaque inter Romanæ Majeſtatis rudera. Id ſolum *Piſani* deinceps ac Bolduci, Pictorum, cumprimis induſtriæ debetur, quod comparuerunt iterum nummi ob cælaturam admodum conſpicui. Exemplo ſint nummi Ferdinandi Arragoniæ Regis 1449. & Johan-

Piſani Pictoris opus, Bolducis opus.

ohannis Imperatoris CPltani decem dhuc annis ante. Post inde captum st aureos cudi, qualis & Concilii Floentini in Regis Gaza asservatur, & nus Consistorii publici Pauli II. Pontif. M. Ex quo initium modernorum aciunt curiosi, nullo scilicet modero præcedentibus seculis unquam acto.

Praeceptio IV.

De

apitibus variis, quæ cernere est in nummis, ex quibus fieri possunt series.

N Nummis singulis iisdemque perfectis duo potissimum latera debent onsiderari, quæ & elegantiam eorum rguunt & raritatem, illud videlicet, uod faciē appellant (*la teste*) seu caut, & illud, quod aversæ partis sive naginis nomine venit. Facies deterninat seriem, sive adeo appareat peronæ caput, veluti Dei, Regis, Herois, octi, athletæ; sive demum quævis alia es videatur, quæ locum personæ sustinet,

ſtinet, perinde capitis appellatione cohoneſtata, velut figura quæpiam aut nomen, aut monumentum quoddam publicum, cuius inſcriptio legitur in parte averſa.

Nummi absq; imagine ſeu parte aversa. In perfectis undique nummis utrumque debere adeſſe latus, dixi, quandoquidem dantur nummi, queis nulla prorſus eſt imago. (*revers*) Quod ubi contingit, ſtatim de recenti nummorum ætate firmiter debet concludi, quales dantur ſubinde. Ipſe vidi Cæſarionem unum, ex medio ære, Julii Cæſaris atque Cleopatræ filium; vidi & quendam Julii Cæſaris maiorem nummum, in Muſei cuiusdam loco primario, cuius poſſeſſor divitiis abundabat magis quam doctrina, fraude procul dubio Antiquarii cuiusdā avari circumventus. Dantur & nummi, qui capita ſeu perſonas non habent, non minus ideo tamen genuini ac vetuſti. Eorſum debent referri etiam nummi monetariorū Auguſti, in quibus ſolum extat eius nomen: *Auguſtus Tribun. Pot.* & Vitellii, in quorum parte una legi-

gitûr: *fides exercituum*, cum duabus
ıanibus jnnctis invicem,& ex altera:
oncordia prætorianorum, cum figura.
Ex hoc itaque capitum discrimine,
e quibus nobis sermo, quinque
ummorum constituuntur ordines,
ries curiosissimas formaturi. In
rimo collocatur series Regum. In
cundo Vrbium, Græcarum æque ac
atinarum, sive sint illæ ante sive post
onditam Vrbem. In tertio Famili-
rum Rom. quas Consulares vulgo
ocant. In quarto Imperatorii, &
uicunque ad eos pertinent; In quin-
denique Dii Deæque (*Deitates*) o-
nes, quorum series fieri possunt a-
œnissimæ prorsus, sive illi extent sub
nplici thorace (*son buste*) sive sym-
olis quilibet suis ac habitu exor-
ati. Apparent ibi & Heroes & illu-
res Viri, quorum nummi ab injuriâ
mporum vindicati restant, velut
omeri, Pythagoræ,& Ducum quo-
ndam apud Græcos perinde ac La-
ıos famosiorum.
In primo ordine, quem Reges *I. Series*
icunt, series non elegantes mi- *Regum.*

nus

nus quam numerofæ poſſunt adornari, ſi quis miſcere invicem velit metalla. Ex græcis enim habemus talium bene multos. *Vaillantius*, unus ex peritiſſimis in arte nummaria, hos ante aliquot annos dedit nobis Regum Syriæ Hiſtoriam ex nummis, egregiarum rerum copia abundantem. Perfectam in illa collegit eorum ſeriem inde a Seleuco I. quem dixere Nicanorem, usque ad Antiochum XIII. appellatum Epiphanes Philopator Callinicus, cognitumque deinceps etiam ſub Aſiatici & Comagenis cognomento. His finibus concluſit ille XXVII. Regum Imperium, ſpatia duorum cum dimidio ſeculorũ complexum, quandoquidem Seleucus Rempublicam capeſſivit annum circiter CCCXII. ante N.C. & Antiochus ille regnare deſiit annum circa LXXV. ante eundem orbi donatum. Reperitur & in eodem opere ſeries centum fere & viginti nummorum deſcriptorum graphio (*gravées*) & explicatorum eleganter, quorum plurimam partem videre eſt in Muſeo Regis.

Reges Vaillantii.

Idem

Idem *Vaillantius* accingitur nunc
oncinnandæ ex nummis Ægyptio-
um Regum historiæ, quorum jam co-
iam magno studio selegit. Singula-
um quoque Regum nummos con-
uisivit non contemnendos, ex qui-
us proinde opus peculiare & gratum
octis jam parat.

Macedoniæ Reges nummos *Reges Græci.*
urarunt cudi neque vel præ-
antissimis Romanorum inferiores.
lurimi extant in gaza Regis. Ponti,
ithyniæ, Cappadocum, Thraciæ,
arthorum Numidarumque & Ar-
eniæ ac Judæorum Reges possent
ob raritatem & ob historiæ adju-
entum seriem pretiosam & æsti-
andam efficere.

Apparent & Gothici Reges, *Reges Gothici.*
iorum nummi ad nostram
anc usque ætatem pervenerunt. In
uibusdum æneis perinde ac argen-
is est nitor & cælatura, quales sunt
thanarici, Theodahati, Witicis, To-
æ, Baduilæ, Theiæ, Attilæ &c. Ex-
nt & aurei, sed ex pallidiori auro,
cui Patinus non nisi quartam auri
puri

puri partem inesse affirmat, confecti. Sunt alii rursus quos Gothicos vocant, quorum capita vix quidquam humanæ speciei referunt, neque inscriptionem exhibent, & si quæ licet adest, tamen characteres & ignoti sunt nobis & jam antiquati, veluti sunt etiam Punici, quos appellant; Eorum hic mihi nulla mentio, non magis quam Hispanorum, quorum nummos recte dicere possis *Medallas desconnocidas*, i.e. *nummos vel ignotos vel inconditos*, a nemine proinde etiam huc dum usque in certum ordinem redactos.

Reges Franciæ. Ex antiquis Franciæ Regibus restant quoque nonnulli, queis permittebant cudere nummos Imperatores Orientales, suis & typis (*coin*) & nominibus notandos; erga quos illi deinceps ut gratos se publico testimonio exhiberent, associabant vultum Imperatoris, a quo vel in fœdus asciti, vel adoptati fuerant. Cumprimis autem sunt isti nummi Justini & Justiniani temporibus atque seculo proin sexto reperiundi, quorum aliquot

ot delineari fecit (*gravées*) *du*
ngius, Theodeberti nimirum, Chil-
ici, &, Clotarii, singulosque
ssertatione erudita in suo *Diss. XXIII.*
nville illustravit.
In secundo, Vrbium videlicet, *II. Ordo*
dine, egregia series potest ad- *Vrbium.*
nari, quandoquidem ex solis Græ-
civitatibus ultra ducentos levi o-
a licet colligere.
Golzius, qui magnum iis vi- *Nummi*
ur studium impendisse, dum *Goltzii.*
n in decoris solum loco, sed ut cer-
Historiæ suæ documenta nummos
uit, ingens opus ex iisdem concin-
it, varia refertum doctrina, ex
simul varii typi nummorum
rum addisci recte possunt, quos
inctius explicare studio, ut vi-
ur, dato neglexit. Alia ratione &
e ab Anno 1618. per ipsummet Gol-
n delineatos eos habemus, emen-
o & impresso opere cura Jacobi de
Antvverpiæ, in plus quam cen-
i tabulis, præmissos utrique Tomo
oriæ Græcæ ejusdem Goltzii, quo-
n primus in se complectitur Græ-
D ciam

ciam magnam simul cum Sicilia, & alter Græciam cum insulis adjacentibus & Asiæ partem. Id solum dolent antiquitatis studiosi, quod plurima nummorum, quos Goltzius allegavit, pars perierit, & quod ex triginta provinciis, in quot ille distinxerat seriem totam, quinque tantum eæque insuper minimæ restent, Colchis nimirum, Cappadocia, Galatia, Pontus, Bithynia. Sed ex iis tamen nihilominus series institui potest fere CCL. nummorum, si quis velit miscere invicem metalla, præter eos, quos contigit ab illo tempore reperiri.

Goltzii fama & locus inter Antiquarios. Non possum hic mihi temperare, quin de æstimatione paucis edisseram, quam Goltzius Antiquarios inter habet, utpote quibus ille creditur esse parum accuratus nec fidus satis, & quasi qui enarret nummos nusquam gentium visos. Vt idem adeo experiatur Plinii fatum, quem demirantur Physici omnes, & omnes quoque fide non dignum censent. Sed ad utrumque una fidelia dealbandum defenden-

dum-

dumque, sufficit id saltem affirmare, primum quidem, quod doctus ille chalcographus nullam causam & suo sequutisque seculis imponendi habuerit; ac deinceps, quod indies fere nummorum plurimi detegantur, quos creditum est velut per jocum a Goltzio effictos, quemadmodum & quotidie miracula naturæ inclarescunt magis, habita hactenus inter suavium somniorum umbras & humani ingenii deliramenta, & quasi quæ retulerit Plinius, fide utplurimum aliorum nixus ac credulus nimis.

Nummi Coloniarum gratam *Coloniæ.* iis seriem formare possent, quibus Geographia antiqua in deliciis est, diversam non minus quam jucundam & numerosam simul ac facilē collectu, quando potissimum hodie adjumentis concinnandæ intelligendæque illi necessariis non destituimur. De his loquor urbibus, ad quas cives suos ablegabant Romani, sive ut frequentarent illas exonerando Romam, & veteranos milites ornando præmiis, sive de novo easdem conderent, dona-

rentque Jure Civium Romanorum, ſeu jure Latinitatis, quod Jus civitatis & Latii quoque appellabant. Iſtud Coloniæ aut municipii nomen conſervarunt urbes, ſive ductæ fuerint illæ in Græciam, ſeu aliorſum. Græci enim κολωνίας vocabulum velut conſecratum & honoris ſaltem cauſa quaſi adoptatum habebant.

Major futurus eſſet numerus, ſi jungerentur Vrbes omnes, quotquot ſuis ipſæ auſpiciis cudi fecerunt nummos, non penſi habito, num græcæ ſint Imperialesve aut Latinæ, nec ne; Verum, ut curioſitati fiat ſatis, averſa pars in Imperatoriis ut tunc evadat caput oportet, quando faciei Imperatoris non niſi ex accidenti tunc eſt uſus.

Liber Harduini. *Harduinus* Jeſuita Plinio exornando dedit operam, quippe cujus ille adornavit editionem novam, quæ utique ampliſſimum opus eſt, & ingenii ſpecimen ad augendas ſcientias nati, inſtructique facili vividoque & profundo judicio, cui junctum præterea donum conjectandi feliciſſimum una cum lectione incre-

dibili

dibili prorſus ac fiducia memoriæ ſtupenda, quæ confeſtim & velut ad primum nutum concredita ſibi reddit; Iſte, inquam, doctiſſimus Vir peculiari volumine urbes populosque, quorum conſervata nummis hucdum usque memoria eſt, deſcripſit. Multas eorundem conquiſivit myriadas, & explicationem adeo concinnam inſtituit, ut temperare mihi non queam, quin teſtimonium ipſi nunc dicam, quod ſola vis veritatis expreſſit. Nulla ibi quippe pagina eſt, quæ non inſtruat lectorem plurifariam de rebus antehac non perſpectis, nec alibi temere dictis; Vnde, & quia plurima ſimul deteguntur, de quibus alii ne cogitarunt quidem, mirum quanta ad doctos redundet oblectatio. Omni utique igitur ex parte abſolutum hoc foret eius opus, ſi modo nummos omnes contemplari, quos allegat ipſe, potuiſſet, ac ſi modo etiam ſymbola ſingulorum & averſas facies, eadem opera, quam pluribus præſtitit, voluiſſet explicare.

Colonia Vaillantii. Id autem fecit abunde *Vaillantius*, utroque quod imprimi curavit *de Coloniis Latinis* Volumine, eo sane successu, qui operi suscepto respondet. Nihil inservit magis eo libro notitiæ nummorum, de quibus nobis est sermo, quandoquidem nihil prorsus omisit eorum, quæcunque de variis Coloniarum, quas attulit, typis possunt unquam dici; unde simul nova operi accedit commendatio ac major, quam si sola typisque destituta data fuisset descriptio. Quod si & Græcas perinde Colonias jam collectas a se & eadem accuratione dare vellet, posset profecto immortaliter de literis mereri. Jll. Comes *Mezzabarba* pro exornando Tomo secundo *Occonis a se aucti* votis omnibus expetiit eam collectionem. Et sane vix hic lucem aspiciet prius publicam, saltem non ita perfecte, quam auxilia tulerit ab homine, qui parem cum *Vaillantio* museorum cætera superantium in Gallia Italiaque ac reliquis locis, quibus splendida antiquitatis monumen-

numenta asservantur, habeat cognitionem.

Id oportet adhuc ut dicamus, capita (*testes*) nummorum, quos Vrbes, fieri curarunt, non esse plerumque nisi genium urbis ipsius seu Deitatem quampiam aliam ibi cumprimis cultam, quemadmodum ex Goltzii nummis est videre.

III. *Ordo familiarum.* Nummi Consulares in ordine tertio ingentem conficiunt seriem, & quæ ultra CIƆ CC aut CIƆ IƆ posset extendi. Parum illa vero habet curiosi in *legendis* æque ac typis, nisi quis forte excipiat nummos post ruinam Imperii cusos, qui, ut recte procedatur, debent initium dare Imperialium seriei. Ante vero illa tempora hoc nummorum genus simplici solum vel amatæ galea Romæ, vel deitatis capite apparet exornatum, & aversa pars refert Victoriam bigis quadrigisve circumvectam.

Capita in Consularibus. Verum est, quod sextum V.C. seculum versus ausi fuerint monetarii nummis insigere capita Virorum in familiis illustrium, & ea

quidē f. figuris propriis f. sub imagine Deitatis, cujus tutelæ suberat familia, idque usque ad casum Reipublicæ, ex quo cæpta sunt capita Julii Cæsaris, Conjuratorum adversus eum, Trium-Virorum, qui aggrediebantur potestatem liberam & omnium denique eorum, quorum quædam in administranda Republica erant partes, insculpi. Ad infelicia igitur hæc usque tempora nemini fas erat caput suum imponere nummis, cum videretur illud privilegium quasi quædam regii Imperii continuatio, in quod tanto odio ferebantur Romani.

Quoties igitur in nummis Consularibus capita Romuli, primorumve Regum, aut Scipionis, Metelli, Luculli, Reguli, Caldi, aut similium accidit apparere, non oportet ut quis credat, eos esse sub ipsorum tempora factos, quandoquidem Regum ætate argentum v.g. nondum erat in usu frequenti; Sed potius quidam eorum posteri monetariæ rei deinceps præfecti in majorum honorem tales effecerunt,

ac

ac velut in æternum suæ nobilitatis monumentum.

Id restat adhuc circa Consulares, ut moneamus, quod, tametsi fere omnes & argentei sint & tertiæ magnitudinis, quoniam vicem denariorum Rom. seu Quinariorum & Sestertium obibant, nihilo reperiantur minus multi ex quovis metallo, & in ære quidem de singulis tribus magnitudinibus, eo tamen discrimine, ut vix quinquaginta aut LX. aurei, ac vix etiam CCL. ænei, ex adverso autem fere CIↃ argentei extent, quos primus collegit delineavitque Fulvius Ursinus, auctos deinceps plurimum abs Carolo Patino; post quem & ipsum alii reperti sunt non pauci, non minus editione nova merito digni.

Prima ratio instituendi series Consularium. Hoc igitur supposito, Series Familiarum duplici ratione potest institui. Ac *primo* quidem, velut Ursinus fecit, ad ordinis Alphabetici ductum, utpote qui familiarum reperiunda in nummis nomina sic collocavit, simul & his additis familiis, quæ eidem unique genti vi-

mus descripsit ea tempora, impresso opere Anno 1580. aut 1581. Antvverpiæ; Cumque indies augeri numerus cœpisset deinceps, alteram adornavit Augustæ Vind. 1601. quæ omnino meretur laudem; recentiorem tamen adhuc Comes de *Mezzabarba* Nobilis Paviensis, aliquot præterea millibus exornatam. Bene nobiscum ageretur utique; si de nummis ipsis mage fuisset hic sollicitus, neque ita temere credidisset catalogis ac descriptionibus, quas ipsi summiserunt amici, non ubique fidis tamen.

Opus Mezzabarba Mediol. 1683.

Opus Patini.

Patinus non plurimos singulari studio collegit solum, sed & æs omne medium, quod possedit, fecit delineari; ipse etiam majorem cæteris, qui ætatem suam superant, adhibuit industriam. Ad Heraclii enim Imperium usque deducit illos, precibus Comitis de *Brienne* ad id operis suscipiendi adductus, cuius Museum perfecerat, redemtum deinceps a *Colberto* pro Rege; qui eo tempore non aliud, quam quod defunctus Aureliæ

reliæ Dux reliquerat, habebat. Diximus jam, quod, si & inferioris Imperii Numismata & Imperatores græci adjungerentur in auxilium, ex ære fieri possit series ad Occidentis Imperatores & ad nostram ætatem usque deductura; beneficio simul modernorum; de quibus nos alias.

Quintum fecimus ordinem *V. Ordo Deitatum.* Deitatum, quarum seriem sunt qui ideo æstimant, quod observare licet ac intueri per omnino jucunde varia eorundem nomina, symbolaque templa & aras, ac regiones demum, ubi fuerunt cultæ olim. Mediantibus suppetiis, quas hic ferunt ænei Urbium græcarum nummi, elegans potest confici series, longe tamen amœnior futura ex nummis familiarum argenteis. Plurimi extant tales in Gaza Regis, licetque augere numerum, si quis velit eam in rem aversas Imperatoriorum partes mutuare, utpote in quibus non Deitates solum repræsentantur suavius longe quam in nummis familiarum, sed & diversas invicem notas & pretia habent,

cui quicquid in historia nummorum occurrit, ignotum est omne, possem superſedere explicando nummorum ſtatu, quo fuerunt illi, antequam ad eam, quam ab Auguſti ſeculo ad usque fere Conſtantinum adepti ſunt, devenirent perfectionem. Aſt enim dum erudiendus nunc quidem eſt, qui incipit diſcere, oportet proinde, ut is ſciat, quod apud Romanos & per totam propemodum Italiam (non enim jam niſi de hac ſolum loqui animus eſt) nummi, aut monetæ potius, ſatis diu non omni ſolum imagine ſive parte averſa, (*revers*) ſed & ſigno ullo alio fuerint deſtituti, ſic, ut prima moneta, prout eius uſus vigebat Romæ, rude modo fuerit cuprum, & absque omni nota, usque ad Servii Tulli Regis tempora, qui primus ſeu bovis imaginem ſeu vervecis, ſeu porci eandem inſignivit. Ex quo tempore cœpta ea eſt nomine *pecunia* a *pecude* venire.

primi nummi quomodo ſignati.

Non hic aggrediar fabulam antiquam, quaſi Janus jam DCC. annis ante V. C. Italiæ Rex primus ſigna vel coro-

coronæ pontisve aut navis impreſſiſ-
ſet monetæ, ceu inventor horum o-
mnium, & qui uſum eorundem do-
cuiſſet mortales. Novi enim narra-
tionem eam non ſibi conſtare ſatis;
quandoquidem ſunt apud Eutropi-
um, qui affirmant, uſum monetæ de-
beri Saturno, eundemque in Latium
fuga delapſum docuiſſe Janum ſignan-
dæ monetæ artem, & ſimul quoque
rationem arandæ humi, quodque in
grati animi vicem

Bona poſteritas puppim ſignarit in
ære,
Hoſpitis adventum teſtificata ſui.

Quicquid autem ſit eius rei tempori-
bus primis, veluti nulla tunc in Lati-
norum moneta niſi Jani, vel ex alio-
rum ſententia, Jani & Saturni invicē
adverſorum ſive terga obvertentium
(*adosſées*) capita apparebant; Ita quo-
que non alia niſi proræ aderat ima-
go. Perſtitit ea ratio usque dum Ro-
mani Italiæ ſenſim domini propemo-
dum D. annis ab V. C. cæperunt au-
ream argenteamque monetam feri-

quam Augur ac Pontifex suæ dignitatis symbola curavit effingi, Sympulum videlicet, Secespitam, Aspergillum, & Mitram seu Vittam Pontificis Maximi; quemadmodum in alio nummo videre est Cereris caput cum baculo augurali & vasculo. Talis tandem etiam est in gente Aquilia, ubi M. Aquilius, qui servos rebellantes in Sicilia disjecerat, suis indutus armis conspicitur, clypeumque in brachio tenens & pedibus proculcans servum, cum voce: *Sicilia;* idque cura monetarii cuiusdam ex ipsius familia.

Sympulum fuit vasculum libationibus adhibitum.

Ex hac ratione non æstimati solum fuerunt nummi tanquam moneta vulgaris, sed & ob monumenta publica; Vsque dum, cum Julius Cæsar rerum esset potitus, tametsi solum sub Dictatoris perpetui nomine, inter alios majestatis indices data ipsi fuit potestas exornandæ suo vultu ac nomine monetæ, ac quacunque demum vellet imagine alia. Ita nummi deinceps omni eo, quicquid unquam vel hinc ambitio, vel

Quomodo signati tempore Imperii.

adu-

adulatio inde potuerunt, ad æternandam Principum gloriam & ostendendas civium gratias, excogitare, fuerunt referti. Ideoque facti sunt hodie iidem rari ac curiosi, quandoquidem eventus plurimos videre in illis licet, quorum memoriam historia sæpe non conservavit, & quam oportet, ut hæc mutuo sumat ex testibus his omni exceptione maioribus, quibus etiam ipsa testimonium dat in vicem de iis gestis, quæ absque sua luce non possent intelligi.

Quis enim scivisset unquam nomen filii integrum Marcus Annius Galerius Antoninus, quem Antoninus ex Faustina sustulit? Nisi id doceret nummus græcus, cuius una parte legitur: ΘΕΑ ΦΑΥϹΤΕΙΝΑ, & altera caput duodecennis aut quindecennis pueri: M. ANNIOC ΓΑΛΕΡΙΟC ΑΝΤΩΝΙΝΟC ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡΟC ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ ΥΙΟC. *Ex medio ære apud Patinum.*

Quis novisset Tyrannum unquam *Pacatianum* nomine extitisse, nisi id

S. P. Q. R. *vota suscepta pro salute Imperat. Cæsaris Aug. quod per eum Resp. in ampliore atque tranquilliore statu est. Jovi vota suscepta pro salute Cæs. Aug. S. P. Q. R. Impeжtori Cæsari quod viæ munitæ sint ex ea pecunia, quam is ad ærarium detulit.*

Ex eo tempore, quo CPltani Imperatores græcam linguam in latinæ vicem adhibuerunt inscriptionibus nummorum, reperire quasdam contingit, tyroni perdifficiles intellectu. Qualis est ista: IC XC NIKA, IHCOYC XPICTOC NIKAI. Et: KYPIE BOHΘEI AΛEΞIΩI ΔECΠOTHI ΠOPΦYPOΓENNHTΩI. Forte ut istud quod in Heraclii nummis est, *Deus adjuta Romanis*, videantur Græci voluisse exprimere voce BOHΘEI, quæ vix intelligi potest, quando literis tantum initialibus est scripta.

Quis sciret enim C. LEON RAMVLΘ. in nummo Constantini

tini Copronymi significare: *Constantinus Leoni Perpetuo Augusto multos annos;* nisi feliciter ita conjecisset Du Cangius. Etiam doctissimis hæret aqua in explicandis vocibus: ΚΕΒΟΗ ΔVΛΟCOV, dum sufficienti inscriptionum, de quibus nunc nobis est sermo, notitia destituuntur. Id genus Inscriptionum posses commode vocare *Acclamationes seu Benedictiones*, quæ votum pro salute, incolumitate ac victoriis Imperatoris in se complectuntur. Talis est in nummo Constantini: *Plura natalitia feliciter.* in Constantis: *Felicia decennalia.* in Theophili: ΘΕΟΦΙΛΕ ΑΥΓΟUΣΤΕ ΤU ΝΙΚΑC. in Baduelæ: BADUELA FLUREAS ZEMPER. Subit hic memoriam elegans Antonini Pii nummus, qui locum meretur inter Acclamationes istas: *Senatus Populusque Romanus, annum novum faustum felicem optimo Principi Pio.* Hac enim ratione exponi oportet literas initiales. S.P.Q.R.A.N.F.F. *Optimo Principi Pio.*

ciam magnam ſimul cum Sicilia, & alter Græciam cum inſulis adjacentibus & Aſiæ partem. Id ſolùm dolent antiquitatis ſtudioſi, quod plurima nummorum, quos Goltzius allegavit, pars perierit, & quod ex triginta provinciis, in quot ille diſtinxerat ſeriem totam, quinque tantum eæque inſuper minimæ reſtent, Colchis nimirum, Cappadocia, Galatia, Pontus, Bithynia. Sed ex iis tamen nihilominus ſeries inſtitui poteſt fere CCL. nummorum, ſi quis velit miſcere invicem metalla, præter eos, quos contigit ab illo tempore reperiri.

Golzii fama & locus inter Antiquarios. Non poſſum hic mihi temperare, quin de æſtimatione paucis ediſſeram, quam Goltzius Antiquarios inter habet, utpote quibus ille creditur eſſe parum accuratus nec fidus ſatis, & quaſi qui enarret nummos nusquam gentium viſos. Vt idem adeo experiatur Plinii fatum, quem demirantur Phyſici omnes, & omnes quoque fide non dignum cenſent. Sed ad utrumque una fidelia dealbandum defendendum-

dumque, sufficit id saltem affirmare, primum quidem, quod doctus ille chalcographus nullam causam & suo sequutisque seculis imponendi habuerit; ac deinceps, quod indies fere nummorum plurimi detegantur, quos creditum est velut per jocum a Goltzio effictos, quemadmodum & quotidie miracula naturæ inclarescunt magis, habita hactenus inter suavium somniorum umbras & humani ingenii deliramenta, & quasi quæ retulerit Plinius, fide utplurimum aliorum nixus ac credulus nimis.

Nummi Coloniarum gratam iis seriem formare possent, quibus Geographia antiqua in deliciis est, diversam non minus quam jucundam & numerosam simul ac facilé collectu, quando potissimum hodie adjumentis concinnandæ intelligendæque illi necessariis non destituimur. De his loquor urbibus, ad quas cives suos ablegabant Romani, sive ut frequentarent illas exonerando Romam, & veteranos milites ornando præmiis, sive de novo easdem conderent, dona- *Coloniæ.*

rentque Jure Civium Romanorum, ſeu jure Latinitatis, quod Jus civitatis & Latii quoque appellabant. Iſtud Coloniæ aut municipii nomen conſervarunt urbes, ſive ductæ fuerint illæ in Græciam, ſeu aliorſum. Græci enim *κολωνίας* vocabulum velut conſecratum & honoris-ſaltem cauſa quaſi adoptatum habebant.

Major futurus eſſet numerus, ſi jungerentur Vrbes omnes, quotquot ſuis ipſæ auſpiciis cudi fecerunt nummos, non penſi habito, num græcæ ſint Imperialesve aut Latinæ, nec ne; Verum, ut curioſitati fiat ſatis, averſa pars in Imperatoriis ut tunc evadat caput oportet, quando faciei Imperatoris non niſi ex accidenti tunc eſt uſus.

Liber Harduini. *Harduinus* Jeſuita Plinio exornando dedit operam, quippe cujus ille adornavit editionem novam, quæ utique ampliſſimum opus eſt, & ingenii ſpecimen ad augendas ſcientias nati, inſtructique facili vivi-doque & profundo judicio, cui junctum præterea donum conjectandi feliciſſimum una cum lectione incre-

dibili

ili prorſus ac fiducia memoriæ ſtu-
nda, quæ confeſtim & velut ad pri-
ım nutum concredita ſibi reddit;
e, inquam, doctiſſimus Vir pecu-
ıri volumine urbes populosque,
ıorum conſervata nummis hucdum
s que memoria eſt, deſcripſit. Mul-
s eorundem conquiſivit myriadas,
explicationem adeo concinnam
nſtituit, ut temperare mihi non que-
m, quin teſtimonium ipſi nunc di-
am, quod ſola vis veritatis expreſſit.
Nulla ibi quippe pagina eſt, quæ non
inſtruat lectorem plurifariam de re-
bus antehac non perſpectis, nec alibi
temere dictis; Vnde, & quia plu-
rima ſimul deteguntur, de quibus alii
ne cogitarunt quidem, mirum quanta
ad doctos redundet oblectatio. O-
mni utique igitur ex parte abſolutum
hoc foret eius opus, ſi modo num-
mos omnes contemplari, quos allegat
ipſe, potuiſſet, ac ſi modo etiam ſym-
bola ſingulorum & averſas facies,
eadem opera, quam pluribus præſtitit,
voluiſſet explicare.

Colonia Vaillantii. Id autem fecit abunde *Vaillantius*, utroque quod imprimi curavit *de Coloniis Latinis* Volumine, eo sane successu, qui operi suscepto respondet. Nihil inservit magis eo libro notitiæ nummorum, de quibus nobis est sermo, quandoquidem nihil prorsus omisit eorum, quæcunque de variis Coloniarum, quas attulit, typis possunt unquam dici; unde simul nova operi accedit commendatio ac major, quam si sola typisque destituta data fuisset descriptio. Quod si & Græcas perinde Colonias jam collectas a se & eadem accuratione dare vellet, posset profecto immortaliter de literis mereri. Jll. Comes *Mezzabarba* pro exornando Tomo secundo *Occonis a se aucti* votis omnibus expetiit eam collectionem. Et sane vix hic lucem aspiciet prius publicam, saltem non ita perfecte, quam auxilia tulerit ab homine, qui parem cum *Vaillantio* museorum cætera superantium in Gallia Italiaque ac reliquis locis, quibus splendida antiquitatis monumen-

numenta asservantur, habeat cognitionem.

Id oportet adhuc ut dicamus, capita (*testes*) nummorum, quos Vrbes, fieri curarunt, non esse plerumque nisi genium urbis ipsius seu Deitatem quampiam aliam ibi cumprimis cultam, quemadmodum ex Goltzii nummis est videre.

III. *Ordo familiarum.* Nummi Consulares in ordine tertio ingentem conficiunt seriem, & quæ ultra cIↃ CC aut cIↃ IↃ posset extendi. Parum illa vero habet curiosi in *legendis* æque ac typis, nisi quis forte excipiat nummos post ruinam Imperii cusos, qui, ut recte procedatur, debent initium dare Imperialium seriei. Ante vero illa tempora hoc nummorum genus simplici solum vel amatæ galea Romæ, vel deitatis capite apparet exornatum, & aversa pars refert Victoriam bigis quadrigisve circumvectam.

Capita in Consularibus. Verum est, quod sextum V. C. seculum versus ausi fuerint monetarii nummis infigere capita Virorum in familiis illustrium, & ea

quidē f. figuris propriis f. sub imagine Deitatis, cujus tutelæ suberat familia, idque usque ad casum Reipublicæ, ex quo cæpta sunt capita Julii Cæsaris, Conjuratorum adversus eum, Trium-Virorum, qui aggrediebantur potestatem liberam & omnium denique eorum, quorum quædam in administranda Republica erant partes, insculpi. Ad infelicia igitur hæc usque tempora nemini fas erat caput suum imponere nummis, cum videretur illud privilegium quasi quædam regii Imperii continuatio, in quod tanto odio ferebantur Romani.

Quoties igitur in nummis Consularibus capita Romuli, primorumve Regum, aut Scipionis, Metelli, Luculli, Reguli, Caldi, aut similium accidit apparere, non oportet ut quis credat, eos esse sub ipsorum tempora factos, quandoquidem Regum ætate argentum v.g. nondum erat in usu frequenti; Sed potius quidam eorum posteri monetariæ rei deinceps præfecti in majorum honorem tales effecerunt,

ac

ac velut in æternum ſuæ nobilitatis monumentum.

Id reſtat adhuc circa Conſulares, ut moneamus, quod, tametſi fere omnes & argentei ſint & tertiæ magnitudinis, quoniam vicem denariorum Rom. ſeu Quinariorum & Seſtertium obibant, nihilo reperiantur minus multi ex quovis metallo, & in ære quidem de ſingulis tribus magnitudinibus, eo tamen diſcrimine, ut vix quinquaginta aut LX. aurei, ac vix etiam CCL. ænei, ex adverſo autem fere CIↃ argentei extent, quos primus collegit delineavitque Fulvius Vrſinus, auctos deinceps plurimum abs Carolo Patino; poſt quem & ipſum alii reperti ſunt non pauci, non minus editione nova merito digni.

Hoc igitur ſuppoſito, Series Familiarum duplici ratione poteſt inſtitui. Ac *primo* quidem, velut Vrſinus fecit, ad ordinis Alphabetici ductum, utpote qui familiarum reperiunda in nummis nomina ſic collocavit; ſimul & his additis familiis, quæ eidem unique genti vi- *Prima ratio inſtituendi ſeries Conſularium.*

dentur necessitudine quadam conjunctæ. Ista quidem ratio disponendi minus habet oblectamenti, sed & convenientior est tamen & magis etiam concinna.

Altera ratio. *Deinceps*, velut Goltzius fecit, per fastos Consulum, nummis ad ordinem Consularium annorum dispertitis. Hæc ratio & elegans est & doctrinam arguit; Verum & speciem tantum habet eadem,& executio fere est impossibilis, idqne ideo, quoniam nullus nobis numm9 primorum Consulum hodie ab Anno CCXLIV usque ad Ann. CCCCLXXXIV restat; Quod & Goltzium coëgit nomina tantum ponere,& ea quidem ratione, qua leguntur in fastis. Deinde etiam ab illo tempore ad Augusti usque Imrium nummi,quos ipse attulit,neque per Consules,neque pro Consulibus, quorum nomina repræsentant, sed solum a monetariis fuerunt cusi, utpote qui & suum & maiorum familiæ suæ nomen ita voluerunt ab oblivione vindicare. Necessario id hic debet notari, ad removendum juvenum curio-

curiosorum errorem, qui sibi persuadent, nummos, qui Consulares audiunt, id nominis inde accepisse, quod pro Consulibus annuatim electis fuerint facti, cum ex adverso illud ipsis non sit impositum ob aliam causam, quam quod eo tempore, quo summa rerum penes Consules adhuc erat, fuerunt cusi. *quare dicti Consulares.*

Etiam de his Nummis Imperatoriis loquamur tandem, qui *quartum* constituunt ordinem, & ex quorum capitibus perfecta Imperatorum ad nostram usque ætatem series potest confici. Magni potissimum habentur antiqui, & hos inter illi, qui superius Imperium constituunt, quod intra Julii Cæsaris ac Tyrannorum triginta terminos concluditur. Dantur utique in istis & elegantes simul ac rari admodum usque ad Constantini M. familiam, ex quo tantum non cuncta pulcherrimarum rerum studia perierunt. *IV. Ordo Imperatorum, sive Imperialium.*

Quo de argumento alias a nobis dicetur. *Occo* Medicus Germanus in Vrbe Augustæ Vindel. primus *Occonis opus.*

mus descripsit ea tempora, impresso opere Anno 1580. aut 1581. Antvverpiæ; Cumque indies augeri numerus cæpisset deinceps, alteram adornavit Augustæ Vind. 1601. quæ omnino meretur laudem; recentiorem tamen adhuc Comes de *Mezzabarba* Nobilis Paviensis, aliquot præterea millibus exornatam. Bene nobiscum ageretur utique, si de nummis ipsis magè fuisset hic sollicitus, neque ita temere credidisset catalogis ac descriptionibus, quas ipsi summiserunt amici, non ubique fidis tamen.

Opus Mezzabarba Mediol. 1683.

Opus Patini.

Patinus non plurimos singulari studio collegit solum, sed & æs omne medium, quod possedit, fecit delineari, ipse etiam majorem cæteris, qui ætatem suam superant, adhibuit industriam. Ad Heraclii enim Imperium usque deducit illos, precibus Comitis de *Brienne* ad id operis suscipiendi adductus, cuius Museum perfecerat, redemtum deinceps a *Colberto* pro Rege, qui eo tempore non aliud, quam quod defunctus Aureliæ

reliæ Dux reliquerat, habebat. Dixi-mus jam, quod, si & inferioris Imperii Numismata & Imperatores græci adjungerentur in auxilium, ex ære fieri possit series ad Occidentis Imperatores & ad nostram ætatem usque deducta, beneficio simul modernorum; de quibus nos alias.

Quintum fecimus ordinem Deitatum, quarum seriem sunt qui ideo æstimant, quod observare licet ac intueri per omnino jucunde varia eorundem nomina, symbolaque templa & aras, ac regiones demum, ubi fuerunt cultæ olim. Mediantibus suppetiis, quas hic ferunt ænei Vrbium græcarum nummi, elegans potest confici series, longe tamen amœnior futura ex nummis familiarum argenteis. Plurimi extant tales in Gaza Regis; licetque augere numerum, si quis velit eam in rem aversas Imperatoriorum partes mutuare, utpote in quibus non Deitates solum repræsentantur suavius longe quam in nummis familiarum, sed & diversas invicem notas & pretia habent, V. Ordo Deitatum.

I bent,

bent, *(elles y ont leurs titres differens)* ac sua singulæ gaudent magnitudine; sic, ut uno intuitu & pateant habitus earum armaque cum symbolis & Vrbes simul, in quibus quæque fuit peculiari honore ac cultu excepta. Hanc egomet cæpi aliquando, collectis jam ultra CCCC. Sed enim ea ratione ac vice deficiebat tunc Imperialium ordo, nimium sic imminutus.

VI. *Ordo Virorum illustrium.* Novus hic incidit ordo ac *sextus* adeo, Virorum scilicet illustrium, quorum restant nummi, velut eorum, qui aut Vrbem fundaverunt aliquam aut Respublicas, ceu Bizas, Tomum, Nemausum, Taras, Smyrnam, Amastrin; Reginarumque, ut Cleopatræ, Zenobiæ &c. ac Legislatorum reliquis mage celebrium, ut Lycurgi, Zaleuci, Pittaci, Pythagoræ, Archimedis, Euclidis, Hippocratis, Chrysippi, Homeri, & plurium ejusmodi doctorum. Series quippe Heroum talium, satis etiam longe processura, oblectamento erit admodum magno.

Id denique notari velim, nummos, qui una eademque parte duas simul pluresve facies (*testes*) repræsentant, esse rarissimos, sive sint illæ geminis adversisque frontibus conspicuæ (*affrontées*) velut M. Aurelii & Veri, Macrini & Diadumeniani, similesque; sive illæ se invicem amplectantur (*accolées*) velut Marcus Antonius & Cleopatra, Nero & Agrippina videntur in mutuos ruere amplexus & colla jungere &c. Adhuc tamen sunt illi rariores, in quibus tria capita conspicuuntur, ut Valerianus cum duobus filiis Gallieno & Valeriano juniori; Ottacilia cum marito & filio &c.

Nummi plus uno capite conspicui.

adversa.

jugata.

PRAECEPTIO V.

De Partibus aversis iisque variis, quæ elegantiam nummorum vel augent vel minuunt.

NIsi id nunc agerem, ut mea opera instrueretur Tyro curiosus,

cui

cui quicquid in hiſtoria nummorum occurrit, ignotum eſt omne, poſſem ſuperſedere explicando nummorum ſtatu, quo fuerunt illi, antequam ad eam, quam ab Auguſti ſeculo ad usque fere Conſtantinum adepti ſunt, devenirent perfectionem. Aſt enim dum erudiendus nunc quidem eſt, qui incipit diſcere, oportet proinde, utis ſciat, quod apud Romanos & per totam propemodum Italiam (non enim jam niſi de hac ſolum loqui animus eſt) nummi, aut monetæ potius, ſatis diu non omni ſolum imagine ſive parte averſa, (*revers*) ſed & ſigno ullo alio fuerint deſtituti, ſic, ut prima moneta, prout eius uſus vigebat Romæ, rude modo fuerit cuprum, & absque omni nota, usque ad Servii Tullii Regis tempora, qui primus ſeu bovis imaginem ſeu vervecis, ſeu porci eandem inſignivit. Ex quo tempore cæpta ea eſt nomine *pecuniæ* a *pecude* venire.

primi nummi quomodo ſignati.

Non hic aggrediar fabulam antiquam, quaſi Janus jam DCC. annis ante V. C. Italiæ Rex primus ſigna vel coro-

coronæ pontisve aut navis impressisset monetæ, ceu inventor horum omnium, & qui usum eorundem docuisset mortales. Novi enim narrationem eam non sibi constare satis, quandoquidem sunt apud Eutropium, qui affirmant, usum monetæ deberi Saturno, eundemque in Latium fuga delapsum docuisse Janum signandæ monetæ artem, & simul quoque rationem arandæ humi, quodque in grati animi vicem

Bona posteritas puppim signarit in ære,
Hospitis adventum testificata sui.

Quicquid autem sit eius rei temporibus primis, veluti nulla tunc in Latinorum moneta nisi Jani, vel ex aliorum sententia, Jani & Saturni invicē adversorum sive terga obvertentium (*adosées*) capita apparebant; Ita quoque non alia nisi proræ aderat imago. Perstitit ea ratio usque dum Romani Italiæ sensim domini propemodum D. annis ab V. C. cæperunt auream argenteamque monetam feri-

re, COSS. Fabio Pictore & Q. Ogulnio Gallo, quinque ante primum bellum Punicum annis, & ita anno CCCCXXCIV. Ætas hæc est argenteæ monetæ; aurum enim cudebatur sexagesimo demum secundo post id anno.

Eo tempore, quo summe florebat Respublica, cæptum est de perficienda Numismatum elegantia in utraque parte cogitari.

quomodo notati nummi temporibus Consulum.

Caput Romæ ac deitatum sequebantur Jani caput, primæque aversæ (*revers*) aut Castoris fuerunt Pollucisque equis insidentium, aut Victoriæ a bigis quadrigisve ductæ, imagines; Vnde nummuli Romani (*deniers*) nomen *Victoriati, Bigati, Quadrigati*, acceperunt, quemadmodum antehac alii dicti fuerant *Ratiti*, a navi, quæ & *Ratis* appellatur.

Non ita diu post monetarii, ex muneris sui ratione, eu monetariæ simul rei præfecti, cœperunt nummos suis nominibus, officiis & familiarum suarum monumentis insignire. Vt adeo re-

referti sint nummi notis magistratuum, Sacerdotiorum, triumphorumque & actionum, ex quibus vel majores ipsorum vel ipsimet acceperant famam. Tales sunt in gente Æmilia, *M. Lepidus Pont. Max. Tutor Regis*, ubi ex una parte Lepidus apparet veste Consulari, coronam imponens capiti Ptolomæi junioris, quem Rex Pater ipsius Populi Romani tutelæ commiserat; & ex altera caput Alexandriæ, primariæ in Ægypto Vrbis, in qua ea solemnia fiebant, addita voce: *Alexandrea.* Talis in eadem familia nummus est, quo junior Lepidus spectatur, equo insidens manuque tenens trophæum, addita inscriptione: *M. Lepidus annorum XV. Prætextatus, hostem occidit, civem servavit.* Talis porro in Julia gente iste Julii Cæsaris, qui cum esset adhuc privatus, neque auderet in nummis suam ipsius faciem ostendere, solum ex una parte Elephantem cum ambigua voce *Cæsar* repræsentans, ea & nomen animantis, quo in Punica lingua gaudet, & suum simul designavit, ex altera vero tan-

quam Augur ac Pontifex suæ dignitatis symbola curavit effingi, Sympulum videlicet, Secespitam, Aspergillum, & Mitram seu Vittam Pontificis Maximi; quemadmodum in alio nummo videre est Cereris caput cum baculo augurali & vasculo. Talis tandem etiam est in gente Aquilia, ubi M. Aquilius, qui servos rebellantes in Sicilia disjecerat, suis indutus armis conspicitur, clypeumque in brachio tenens & pedibus proculcans servum, cum voce: *Sicilia;* idque cura monetarii cuiusdam ex ipsius familia.

Sympulum fuit vasculum libationibus adhibitum.

Quomodo signati tempore Imperii.

Ex hac ratione non æstimati solum fuerunt nummi tanquam moneta vulgaris; sed & ob monumenta publica; Vsque dum, cum Julius Cæsar rerum esset potitus, tametsi solum sub Dictatoris perpetui nomine, inter alios majestatis indices data ipsi fuit potestas exornandæ suo vultu ac nomine monetæ, ac quacunque demum vellet imagine alia. Ita nummi deinceps omni eo, quicquid unquam vel hinc ambitio, vel

adu-

adulatio inde potuerunt, ad æternandam Principum gloriam & oſtendendas civium gratias, excogitare, fuerunt referti. Ideoque facti ſunt hodie iidem rari ac curioſi, quandoquidem eventus plurimos videre in illis licet, quorum memoriam hiſtoria ſæpe non conſervavit, & quam oportet, ut hæc mutuo ſumat ex teſtibus his omni exceptione maioribus, quibus etiam ipſa teſtimonium dat in vicem de iis geſtis, quæ absque ſua luce non poſſent intelligi.

Quis enim ſciviſſet unquam nomen filii integrum Marcus Annius Galerius Antoninus, quem Antoninus ex Fauſtina ſuſtulit? Niſi id doceret nummus græcus, cuius una parte legitur: ΘΕΑ ΦΑΥϹΤΕΙΝΑ, & altera caput duodecennis aut quindecennis pueri: M. ANNIOϹ ΓΑΛΕΡΙΟϹ ΑΝΤΩΝΙΝΟϹ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡΟϹ ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ ΥΙΟϹ. *Ex medio ære apud Patinum.*

Quis noviſſet Tyrannum unquam *Pacatianum* nomine extitiſſe, niſi id

probaret nummus elegans repertus nuper; aut *Barbiam Orbianam* Alexandri Severi conjugem fuisse? & plurima talia, quorum notitiam studio antiquariorum debemus.

P. Chamillard attulit eum ex itinere suo Pyrenaico.

Vnde aversarum partium elegantia existat.

Vt quis vero elegantiam & pretia aversarum (*revers*) addiscere rectius queat, id tenendum est cumprimis, non unius illas generis esse. Quædam enim figuras repræsentant personasve complures, aliæ monumenta publica, rursus aliæ tantum inscriptiones simplices, non confundendas tamen cum verbis, quæ margini nummorum circulari leguntur subinde insculpta, dicta nobis *Legenda*, explicandaque deinceps Præceptione peculiari. Multos ita reperire est nummos græcos æque ac latinos Imperiales, qui non nisi hasce literas S. C. *Senatus Consulta* aut Δ. E. Δημαρχικῆς ἐξουσίας, coronæ inclusas exhibent.

Inscriptiones.

Aliæ

Aliæ, ſunt ſpecies Epocharum, veluti *Primi decennales Cos. III.* in M. Aurelio. In Auguſto *Imp. Cæſ. Aug. Ludi ſeculares votis V. X. XX.* &c. in inferiori Imperio. Aliæ porro eventus magnos referunt, uti forte: *Victoria Germanica Imp. VI. Cos. III.* in M. Aurelio. In Auguſto: *Signis Parthicis receptis*, S. P. Q. R. In Severo: *Victoria Parthica maxima*. In aliis leguntur tituli honorum Principibus conceſſi, velut S. P. Q. R. *Optimo Principi*, in Trajano & Antonino Pio. *Adſertori publicæ libertatis*, in Veſpaſiano. Aliæ gratiarum dant ſigna, & quidem Veſpaſiano: *Libertate P. R. reſtituta ex S. C.* in medio coronæ. Galbæ: *S. P. Q. R. ob cives ſervatos.* Auguſto: *Salus generis humani* &c.

Epochæ.

Eventus magni.

Tituli honorum.

in Gaza Ducis Arſchotani.

Quædam beneficia & merita tantum peculiaria certis temporibus locisve data, una cum voto pro ſalute Principis Reipublicæ tamchara exhibent. In exemplum ſint nummi ſub Auguſto, in quibus talia leguntur ſæpe: *Jovi optimo maximo*

Merita peculiaria.

S. P. Q. R. *vota ſuſcepta pro ſalute Imperat. Cæſaris Aug. quod per eum Reſp. in ampliore atque tranquilliore ſtatu eſt. Jovi vota ſuſcepta pro ſalute Cæſ. Aug. S. P. Q. R. Imperatori Cæſari quod viæ munitæ ſint ex ea pecunia, quam is ad ærarium detulit.*

Ex eo tempore, quo CPltani Imperatores græcam linguam in latinæ vicem adhibuerunt inſcriptionibus nummorum, reperire quasdam contingit, tyroni perdifficiles intellectu. Qualis eſt iſta: IC XC NIKA, IHCOYC XPICTOC NIKAI. Et: KYPIE BOHΘEI AΛEΞIΩI ΔECΠOTHI ΠOPΦYPOΓENNHTΩI. Forte ut iſtud quod in Heraclii nummis eſt, *Deus adjuta Romanis*, videantur Græci voluiſſe exprimere voce BOHΘEI, quæ vix intelligi poteſt, quando literis tantum initialibus eſt ſcripta.

Quis ſciret enim C. L E O N R A M V L Θ. in nummo Conſtantini

tini Copronymi significare: *Constantinus Leoni Perpetuo Augusto multos annos;* nisi feliciter ita conjecisset Du Cangius. Etiam doctissimis hæret aqua in explicandis vocibus ΚΕΒΟΗ ΔVΛΟCΟV, dum sufficienti inscriptionum, de quibus nunc nobis est sermo, notitia destituuntur. Id genus Inscriptionum posses commode vocare *Acclamationes seu Benedictiones,* quæ votum pro salute, incolumitate ac victoriis Imperatoris in se complectuntur. Talis est in nummo Constantini: *Plura natalitia feliciter.* in Constantis: *Felicia decennalia.* in Theophili: ΘΕΟΦΙΛΕ ΑΥΓΟΥΣΤΕ ΤU ΝΙΚΑC. in Baduelæ: BADUELA FLUREAS ZEMPER. Subit hic memoriam elegans Antonini Pii nummus, qui locum meretur inter Acclamationes istas: *Senatus Populusque Romanus, annum novum faustum felicem optimo Principi Pio.* Hac enim ratione exponi oportet literas initiales. S. P. Q. R. A. N. F. F. *Optimo Principi Pio.*

 Ita

Ita vero apud animum meum persuadeor, ex jam dictis apparere satis, quodnam discrimen sit Inscriptionum apud antiquos & modernos. Non nisi breves Inscriptiones convenire nummis arbitrabantur antiqui, & tales etiam, quæ plus haberent in recessu; prolixiores vero incidebant ædibus publicis, columnis, arcubus triumphalibus & monumentis sepulcrorum. Secus ac hodie Germani cumprimis & Batavi, qui lineas plurimas nummis inscribunt, in quibus tamen nec majestatis quidpiam puritatisve aut brevitatis Romanæ est.

Sola nomina. Interdum non nisi simplex magistratuum nomen licet reperire, ut in Julio: *Q. Æmilius, Q. Fabius Bucca III. Vir A. A. A. F. F.* in Agrippa: *M. Agrippa Cos. designatus.*

Nomina monetariorum, quorum ingens restat numerus, in plurimis nummis comparent; quibus jungi possunt omnes Coloniarum Duumviri. Reliqui magistratus crebrius extant in Consularibus quam Imperatoriis nummis.

Quan-

Quandoque non nisi Vrbium Populorumve nomina adsunt: *Sego briga, Cæsar Augusta, Obulco* ΚΟΙΝΟΝ ΚΥΠΡΙΩΝ. *Solà nomina.*

Nonnunquam solum Imperatoris nomen, ut: *Constantinus Aug. Constantinus Cæsar*; Filio. *Constantinus nob. Cæsar.* &c. ubi perinde sola vox *Augustus.* *apud du Cangium T. V.*

In quadam aversa (*revers*) nummi Constantii Chlori, solum numerum XC. VI. animadverti, quem & du Cangius tantum describit, non explicat; veluti & in Constantini nummo solum monogramma vocis Χριστός. *Ibid. T. K. & T. X.*

In inferiori Imperio his literis M.I.K. nihil est vulgatius, quas ego arbitror primordia esse vocum *Maria, Jesus, Constantinus*, idque persuadeor ex adjuncto crucis signo ††, tanquam nota pietatis successorum Constantini M. qui novam a se conditam Romam Matri Salvatoris consecraverat, ipse per totum Impe- *Monogrammata.*

rium in Sanctorum numero habitus. Dantur etiam ſub idem tempus monogrammata Vrbium, veluti Ravennæ aliarumque, quæ inſpici velim in opere *du Cangii.* Sunt & in modernis talia nominum monogrammata, quæ videri poſſunt apud Stradam inde a Caroli M. ætate.

Figura. Quod nummorum averſas (*revers*) attinet, illas perſonæ figuræve, numerus, actio, resque ipſa rariores faciunt & pretioſas. Capita enim iſta, (*teſtes*) quæ in averſa non niſi talem figuram habent, quæ vel virtutem ſignificat, qua quis egregie meruit, vel Deitatem quandam, quam quis potiſſimum coluit, debent ad nummos vulgares referri, quoniam nihil ineſt illis, quod mereretur accuratius inveſtigari.

Capita. Probe hic oportet ut diſtinguantur invicem ſimplices figuræ, de quibus nunc eſt ſermo, & capita, quibus averſæ partes ſunt quandoque refertæ. Quemadmodum enim hæc capita ſunt fere ſemper ſive liberorum Conjugumve aut Collegarum Imperii

rii aut Regum denique sociorum.
Ita apud illos, qui nummorum noti-
tiam habent, regulæ vim obtinet,
quod nummi duobus capitibus con-
spicui raro reperiantur, velut Augusti
caput in nummo Julii, Vespasiani, in
Titi, Antonini in Faustinæ, Marci Au-
relii in Lucii nummo &c. Vnde etiam
id simul consequitur statim, quod
nummus, quo plura habeat capita, eo
adhuc etiam sit rarior. Talis est Ne-
ro in nummo Neronis & Octaviæ, Se-
verus in nummo filii sui utriusque
Getæ & Caracallæ, Philippus in num-
mo filii sui & Conjugis, Hadrianus in
nummo Trajani & Plotinæ &c.

Vniversim itaque verum est, quod
plures figuræ in parte nummi aversâ
eius adaugeant pretium, quando cum-
primis rem aliquam gestam ac singu-
larem simul repræsentant. Exemplo
it nummus Traiani: *Regna adsigna-
ta*, ubi tres Reges ad pedes Theatri,
cui insidet Traianus diademate singu-
los cingens, apparent. Congiarium
Nervæ cum quinq; figuris: *Con-
giar. P. R. L. C.* Una datur etiam
Tra-

in Gaza Ducis Arschotani.

Traiani *Allocutio*, in qua figuræ septem; unaque Adriani ad populum, in qua octo; præter *Legenda;* alia rursus ad milites, in qua decem. Vnus Faustinæ nummus: *Puellæ Faustinianæ*, ubi duodecim aut tredecim & una Probi *Allocutio*, quæ duodecim figuris gaudet. *Vota publica* Commodi, ubi decem figuræ.

Nummus Episcopi de Pamiez.

Monumenta publica.

Quod monumenta publica concernit, illa plurimum utique delectant in nummis repræsentata, præsertim si quid rerum gestarum simul indicant. Ita templum Jani in nummo Neronis & Portus Ostiensis rariora sunt quam Macellum, tametsi structura utriusq; non sit nimiũ scita; quoniam illud pacem, quam ipse universo Imperio concessit, indicat: *Pace Pop. Rom. terra marique porta Janum clausit;* Cum hoc ex adverso (nempe *macellum*) nihil aliud doceat, nisi quod idem erigi curaverit macellum in usus publicos. Hæc inter tam egregia monumenta debet quoque referri Amphitheatrum Titi, columna eius-

eiusdem navalis; templumque quod *Romæ & Augusto* exstruxit, trophæa Aurelii & Commodi &c. quæ prima omnium deprehenderunt curiosi.

Etiam suum stat animalibus *Animalia.* pretium in nummis, quando illa habent aliquid peculiare. Sunt inter hæc ea, quæ Romam afferebantur ex Regionibus longinquis, ut essent populo in spectaculum, ludorum cumprimis secularium tempore; aut quando eadem signis Legionum inserviunt. Ita enim videmus legionum Gallieni quasdam cum histrice, alias cum Ibi, Pegasove. *Leg. XXX. Vlpia. III. Italica. II. Adjutrix.* Nummi Philippi & Ottaciliæ *Seculares Augg.* eas exhibent bestias, quas spectandas dederunt in ludis secularibus, quos cumprimis optabant in suum Imperium incidere, ut ansam haberent ostendendæ protinus magnificentiæ, colligendisque populi animis, ob mortem Gordiani vehementer afflicti. Nunquam visa fuerant antehac tot animalium diversorum genera: Rhinoceros unus, triginta duo Elephantes,

tigrides decem ac totidem Alces, ſexaginta Leones perdomiti, Leopardi triginta, ac viginti Hyænæ, Hippopotamus unus & quadraginta equi feri & viginti onagri, totidem Archoleones, & decem Camelopardi. Figuræ quorundam apparent in nummis Patris matrisque & filii, & ea inter etiam Hippopotamus & Strepſikeros ex Africa miſſus.

Aquilæ, quæ & ipſæ in nummis Ægyptiorum reperiuntur, nihil quicquam habent peculiare, non magis quam lupa Romuli ac Remi, quorum imago in utriusque Imperii nummis ſæpiſſime occurrit. Dantur & Elephantes phalerati, in nummo Antonini Pii, Severi, aliorumque Imperatorum, qui tales adduci curaverunt, ut eſſent ſpectaculo, ibidemque quædam adhuc alia animantia longe illis rariora, neque temere alibi reperiunda. In teſtimonium hic voco Phœnicem, in nummis Conſtantini ac liberorum eius, ad exemplum Principum utriusque ſexus in Imperio ſuperiori, ad deſignandam videlicet ſub

im-

mmortalis istius avis imagine vel Im-
erii æternitatem, vel Principum Diis
atorum consecrationem. Virgo
tina non ita diu abhinc egregiam
ssertationem eam in rem scripsit,
x qua honor plurimus ad patrem æ-
ue ac ad filiam redundat.

Videre ibi est etiam alia adhuc ani-
antia, aves nimirum, pisces, monstra
ficta, & plantas antehac parum co-
nitas. De quo argumento egit pro-
xe Illustris *Spanhemius* in ter- *Spanhemii Opus.*
a *de Præstantia & Usu Numi-*
natum dissertatione. Dignum Au-
ore tanto hoc opus est, in quo vastis-
mæ eruditionis, ingenii & judicii,
onestique Viri notas expressit claris-
me, ex quibus hæc potissimum de-
sse solet doctis ex vulgo, sed quam
emonstravit ille tamen honorifica
issentientium facta mentione. Vn-
e etiam Scriptorum omnium hodie
ultum ac venerationem sibi acquisi-
it. Studium enim & solitudinis pri-
atæque prorsus vitæ amor doctos
lerumque efficit feroces, dum con-
uetudo perpetua cum mortuis ami-

citiæ honeſtatisque, quæ vivis debetur, oblivionem ipſorum mentibus inducit.

Principes utriusque ſexus in aversis. Id eſt præterea notandum, quod Principum virorum fœminarumq; facies, quorum caput integrum in una nummi parte eſt, ex altera etiam ſæpius appareat, vel ad pedes Deitatis unius vel Genii ſedentium, tanta arte cælata, ut, *tametſi* menſura ſeu (*volume*) exiguus admodum ſit ac tener, eadem tamen (*facies*) abſoluta partibus ſingulis queat conſpici, quæ in altera eſt. In exemplum ſint Nero in numo ſuo DECVRSIO; Hadrianus, M. Aurelius Severus, Decius &c. ſub figuris Deitatum, quæ ipſis fuerunt adjunctæ, ceu virtutum civilium militariumve ſigna.

Quomodo diſponi debeant aversæ. Reſtat adhuc modus, ad quem diſponi debent nummi juxta varias imagines, ut ornamentum inde accedat Muſeis. Duplici hoc fieri poteſt ratione. *Semel* quidem ſimplici ſerie, qua id omne, quicquid ad unum Imperatorem ſpe-

 ctat,

at, conjungitur invicem; aut *dein-*
s serie historica, juxta temporum
norumque ordinem perque Con-
latuum ac Tribunitiæ potestatis de-
rsus. In ejusmodi ordinem Occo
Mezzabarba redegerunt nummos
e collectos. In quo id tamen tæ-
o non caret, quod eandem multo-
s repeti oporteat imaginem, dum
diversis licet annis iidem tamen ac
axime vulgares typi recurrunt.

Plus doctrinæ in se habet ille or-
, quem sequitur *Oiselius*, qui parum
eo sollicitus, quod singulos Impe-
tores concernit, omnes aversas
certas species curiose redu-
; unde quicquid ad notitiam rei
mmariæ spectat, velut ex pleno
nte hauriri potest. En! vero
opositi sui rationem, quam ego ar-
tror abs Golzio mutuatam forma-
mque propemodum juxta eum or-
nem, quem hic titulis XXIV. *The-*
uri sui *rei antiquariæ*, dedit, aut de-
mtam potius ex Dialogis do- *Antwerp.*
issimi Tarragonensium Archi- *1686.*
iscopi Antonii Augustini.

Oiſelii Liber. Initio ſatis habet Oiſelius collocaſſe ſeriem capitum Imperatoriorum, quam potuit fieri abſolutam; Hanc excipiunt averſæ in quibus aliquid ad Geographiam ſpectans, & quod vel populos, Vrbes, flumina montes, provinciasve deſignat, exhibetur; quarum omnium octo tantum dedit tabulas, ſive adeo exemplum proponere voluit curioſis quod intuerentur, ſive plures ipſe non poſſedit nummos, de quibus proinde ſolum id diſſerit, quod novit.

Deinceps collegit Deitatum imagines ac Virtutum, quæ ſunt velut Deæ quædam ſecundi ordinis. Quales ſunt Conſtantia, Clementia, Moderatio &c. ex quibus ſeriem adornavit numeroſam ſatis.

Poſt eas videre eſt in quatuor tabulis cuncta Pacis, Ludorum, Theatrorumque ac Circorum, Donationum, Congiariorum, Magiſtratuum, Adoptionum, Conjugiorum, Adventuumque monumenta.

Se-

Sequentibus tabulis expoſuit omne quod bellum attinet, Legiones, ercitus, Victorias, trophæa, Allocunes, Campos, Arma, Signa &c.

Vni etiam tabulæ reſervavit quæ ligioni debentur, templa videlicet, s, ſacerdotia, ſacrificia, inſtrumen- & ornamenta reliqua Augurum ntificumque. Quorſum etiam ropportune potuiſſet referre Apoeoſeis ſeu Conſecrationes, de quib9 uidem agit ſed ſeorſim, denotatas l aquilis, pavonibus, aris, templis, vel rribus demum a duobus aut quaor elephantibus aut totidem equis lisve protractis.

Tandem coëgit in unum omnia a monumenta æternandæ Principm memoriæ erecta, qualia ſunt Ars triumphales, Columnæ, equeſtres tuæ, portus, viæ regiæ, pontes, pala-, ac plura ejus generis ædificia.

Id autem in iſthac nummorum llectione diſplicet valde, quod ea ione invicem capita, metalla, ac agnitudines oporrteat commiſceri,

& tabulas fieri eo modo, qui perfici prorsus nequit.

Aversæ Metallionum. Quemadmodum igitur non nisi vel ob solemnia publica cudebantur nummi maximi moduli, sive metalliones, vel cum dona essent populo exterisve largienda; ita eorum etiam etiam aversæ semper aliquid referunt curiosi, secus ac fit in nummis vulgaribus, ac adeo vel triumphos vel ludos, vel ædificia, vel aliud denique quodpiam ac elegans monumentum rem alicubi gestam illustrans: Quod ipsum tanta cum cura indagamus in nummis antiquis, jucundeque reperimus. *Erizzo* quid sentiat de nummis talibus, aperuit satis. *Tristanus*, Vir plurimæ lectionis doctrinæque multos æri curavit incidi, pulchrosque simul etiam dedit Patinus in Thesauro suo. A tempore Dn. *Carcavi* cœpti sunt nummi, quos Gaza Regia in se continet, describi, velut & Episcopus *de Pamiez* suos publicæ donavit luci, explicatione eorundem promissa; quæ, ubi prodibit,

digna erit utique, quam magnifa-
t curiosi.

Accidit nonnunquam, ut E- *Epocha varia.*
chæ temporum variæ con-
ciantur in nummis, notæque simul
oritatis publicæ, Senatus, Populi, &
ncipis; Signa etiam valoris, quem
neta sustinet, ac loci, quo est illa
a, & monetariorum denique ac
bium.

Non id negaverim equidem, has
tuisse Præceptioni proximæ refer-
ri, utpote quæ de Inscriptionibus
et, quarum illæ videntur quasi par-
quædam. Verum quandoqui-
m raro epochæ leguntur in circulo
mmorum, sed solum in superficie
amp) aut saltem in subscriptione
ans l'exergue) & quia sæpe aversa
rs non alia se commendat figura,
iam characteribus ejusmodi; inde
mmodius putavi de iis hoc tractari
iam alio loco.

Epochæ denotant annos *Epocha Vrbium.*
incipum Vrbiumve, ea-
mque series jucundissima est omni-
n, ac normæ chronologicæ vicem

F 4 obit;

obit; unde lux plurima accedit gestis historicis. Harum suppetiis instructus tam egregie extricavit Vaillantius Syriæ Regum historiam, in qua parilitas nominum, queis Principes isti gaudent, multas alioquin efficit turbas; iisdemque adjutus Norisius celeberrimus Vir ac Magni Florentiæ Ducis Antiquarius, multa detexit obscura hactenus in egregio opere, quod *de Epochis Syromacedonum* conscripsit, Florentiæ 1690. editum.

Verum est, quod huic studio plus impenderint curæ Græci, feliciores in eo Romanis, quodque exactiora sint primis seculis posteriora, quandoquidem Romani non nisi epochas vel Consulatus vel Potestatis tribunitiæ nummis inscripserunt, quarum neutra tamen omni dubio caret, dum non semper annos imperii ipsorum seqvuntur, ac raro etiam anuni Consulatuum annis tribunitiæ potestatis respondent. Hæc scilicet annua erat; sed enim utut ex adverso Imperatores non semper

Epocha officiorum.

Con-

onſulatum gererent, tamen unius
teriusve Conſulatus intervallum,
urium licet ſæpe annorum, retine-
at ſemper epocham ultimi Conſula-
is. Exemplo ſit Hadrianus, per plu-
mos annos in nummis dictus Con-
il III. ſic, ut ea ratione certus ordo
eri nequeat ob varios nummos, qui
anno V. C. DCCCLXXII. quo ter-
um Conſulatum iniit, ad mortem
sque ipſius, quæ annis demum vigin-
poſt contigit, fuerunt facti.

Græci e contra annos Impe- *Epocha Imperii.*
i Principum ſingulorum exa-
te connotarunt, usque etiam ad in-
mum imperium, in quo perinde
pocharum pleni ſunt nummi, præ-
ertim ab ætate Juſtiniani. De Im-
eratoriis ſolum hic mihi eſt ſermo.
Non enim me latet, omnes illos, quos
Golzius exhibuit, ſaltem aliquot ur-
ibus exceptis, nulla gaudere epocha,
andemque rem crucem ſubinde fi-
ere Chronologis. Quod Reges at-
inet, ſæpius epochæ Imperii ipſorum
eperiuntur in nummis. *Harduinus*
n *Antirrhetica* ſuo p. 72. Epochas Ju-

bæ Numidarum Regis in nummis deprehendit, quarum una designat annum XXXII. aliæ XXXVI. XL. XLII. & XLV.

Epochæ Coloniarum. Coloniæ quoque epochas suas collocabant in nummis, quod patet ex Colonia *Viminacium* in Mœsia quæ, sub Gordiano cum esset deducta primum, notavit annum I. II. &c. sub Philippo annum VII. &c. sub Decio annum XI. &c.

Epochæ ætatis. Toynardi Dissertatio. *Toynardus* novum revelavit mysterium, dignum tanti Viri studio, ac ea ingenii luce, quam argumentis, quæ sibi sumit pertractanda consuevit affundere. Monstrat ille enim non solum annos regni Imperatorum in nummis reperiri, sed & annos ætatis ipsorum; de qua re ne per somnium quidem quisquam unquam cogitavit. Probatque hanc sententiam suam ex nummis potissimum Commodi, in dissertatione, quam edidit, peculiari. Fortassis plura supersunt ejus rei exempla tametsi nondum observata satis.

Græ-

Græciæ Civitates Imperio subjectæ delectabantur cumprimis epocha singulari, denotante honorem illum, quo fuissent *Neocores*, hoc est, *Neocores.* quod habuissent templa, in quibus peracta sacra totius provinciæ pro Salute Principis solemnia, & quod habuissent Amphiteatra, in quibus ludi publici, ac certamina, ex concessu Principis Senatusve frequentata, quos ideo implorabant instanter, multum gavisi, si plus una vice potestas agendorum ludorum fiebat, dabantque operam, ut ejus memoria in nummis conservaretur.

Duplici fere hac ratione designantur Epochæ. *Notæ Epochárum.* Semel quidem integris vocibus ΕΤΟΥϹ ΔΕΚΑΤΟΥ &c. expressis; Crebrius vero simplici numerorum nota & vocabulorum primordiis: E. sive ET. A. B. &c. Utplurimum autem litera L. quæ ex mente antiquariorum notat λυκαβαντός. Vocem hanc poetis propriam & *annum* significantem, nescit Græcorum vernacula, usitatam

tatam magis in Ægypto quam Græcia, ſiquidem ea etiam in nummis illius regionis fere ſemper reperitur. Datur enim elegans *Canopus* in averſa Antonini parte additis literis: ΕΤΟΥC. B. & ejusdem alius, cum hiſce: L. ΕΝΑΤΟΥ. plurimique præter eos alii ſolis numeris L. Ξ.
apud Patinum. L. H. L. IΓ. conſpicui ſimul cum figura Æquitatis, capitibus Serapis & Delphinis tridentem cauda ambientis.

Epochæ Vrbium ſimplici ſolum numero absque E. aut L. ſemper deſignantur, quos inter ille, qui ultimum locum occupat, primus omnium eſt. Sic in nummis Antiochiæ Δ. M. non M. Δ, ac in uno Pompeiopoleos, in cuius parte altera eſt Arati, in altera Chryſippi facies, non C. K. Θ. ſed Θ. K. C. legi debet; id eſt: In Imperio CPltano epochæ latinis numeris ſunt ſignatæ anno III. V. VI. &c. a Juſtiniano usque ad Theophilum & (*le champ*) nummi aream duabus lineis

neis deorſum ductis occupant; velut videre eſt in Juſtino

A
N K X
N
O

in Juſtiniano

A †
N I X
N X·
O III.

& ſic in reliquis. Sunt & alii, in quibus τὸ *anno* eſt conſveto & recto ſcripturæ modo in ſuperficie collocatum, uti in Phoca & Heraclio. Poſt Theophilum vero nec Latinæ amplius reperiuntur nec græcæ Epochæ.

Quin & Indictiones deprehendi aliquando adſcriptas, in quodam ſcilicet Mauritii nummo, ubi extat: IND. II. Vnde cæpit animum ſubire, quaſi forte talis intelligi debeat in Germanici nummulo, quo legitur I N D V T. III. quæ verba nemo hactenus potuit capere ſatis, ſed ego arbitro ſignificare aut Indictione VIII. aut XIIII. litera T. ex errore monetarii *Indictiones.*

tarii adposita, quale quid occurrit non raro, ac neque clare etiam satis expressa. Verum quoniam illi, qui rei nummariæ callentissimi sunt, hunc nummum adjudicant Imperio superiori, id autem meæ sententiæ adversatur, oportet, ut feliciori Oedipo relinquam quicquid hoc est conjecturæ.

Quid significent literæ S. C. Δ. E. Notæ autoritatis publicæ in aversa parte extantes, nisi sine forte simul Legendis aut Inscriptionibus adjunctæ, sunt: vel S. C. Δ. E. vel *Populi jussu*, vel aliæ his similes, quas paulo post explicabimus. Sed enim non conjici statim potest, quid eædem semper ratione nummi significent.

Historia nummorum. Initium fiat a literis S. C. quibus sunt qui contendunt confirmari valorem probitatemque metalli, qualis nimirum debebat esse monetæ vulgaris. Alii contra pretium & pondus metalli per eas statui; & rursus alii, quod illæ indigitent, jussu Magistratus nummos esse factos in honorem Imperatoris, idque inde patere

tere quod semper in adversa parte appareat illud S. C. Verum isthæc omnia dubio non carent.

Si enim verum est, S. C. esse genuinæ monetæ notam, quare ea reperitur fere nunquam in nummis aureis argenteisque, neque semper in ære minimo, etiam in superiori Imperio ac stante Republica, cum autoritate magna polleret adhuc Senatus?

Non temere dixi, *fere nunquam*; siquidem dantur quidam Consulares, in quibus S. C. legitur, velut in familia *Norbana, Mincia, Mescinia, Maria*, *Terentia* &c. ut eos prætermittam silentio, qui sic habent, *ex* S. C. quod potius ad typum quam ad nummum referri posset. Exemplo sit nummus in familia *Calpurnia ad frumentum emendum ex S. C.* quo innuitur, jussos a Senatu Ædiles coëmere frumentum. Etiam inter Imperatorios argenteos sunt aliqui isto *ex S. C.* conspicui, sed nunquam S. C. quod in ære solum comparet. Vnde ita habeo, eam notam prorsus non esse monetæ vulgari propriam.

Eadem

Eadem ratio prohibet, quo minus asserere audeam, probitatem metalli aut pretium hoc S. C. indicari, quandoquidem notæ superſunt aliæ multo certiores, de quibus etiam ſuo agemus loco.

Non magis verum eſt, eam notam eſſe nummorum, quós Senatus vel honoris vel gratitudinis erga Principes demonſtrandæ cauſa feciſſet cudi. Inde enim oporteret concludere, Senatum non niſi æreos fieri curaſſe nummos, id quod ne vero quidem ſimile eſt. Ac neceſſe foret adeo, ut nummi maximi moduli (*Medaillons*) in eam rem ac ſtudium cuſi ſemper exhiberent iſtud S. C. cum tamen præter Trajani, Decii ac Philippi filii, quos affert Patinus, non meminerim abs me ullum talem fuiſſe unquam viſum.

in Theſauro ſuo p. 127.

Tribun. poteſtate.

Quod Δ. E. ΔΗΜΑΡΧΙΚΗΣ ΕΞΟΥCΙΑC ac alia vocabual, quibus nomen autoritasque populi indicatur, concernit, non oportet, ut tyro curioſus ea quæ hanc

hanc in rem Vaillantius & Harduinus prolixe dixerunt, ſtatim amplectatur. Sufficit enim ut ſciat, quod, quoties in nummis appareat *Populi juſſu* aut S. P. Q. R. aut *conſenſu Senatus & equeſtris ordinis populique Romani*, ea verba referri debeant ad ſtatuas aut monumenta alia in gloriam Principum, quorum nummi Romæ cuſi ſunt, exſtructa. Sed enim hæc verba: *Permiſſu Auguſti*, in Vrbium Coloniarumve nummis, indicant confeſtim ac præter omne dubium jus ac poteſtatem cudendæ monetæ iſtis urbibus ab Imperatoribus factam ex gratia peculiari; quam proinde ut demonſtrarent ſe agnoſcere, in teſtimonium ea ſolebant addere verba. Exemplum ſit Vrbis *Patræ* nummus ille, quem exhibet *Seguinus*: *Indulgentia Auguſti moneta impetrata.*

Crebrius adhuc conceſſiones iſtæ ab inferioribus Magiſtratibus Coloniis datæ reperiuntur, ut, *permiſſu Dolabellæ Proconſulis*; & in alio nummo: *Permiſſu Aproni ProCoſ. III.* quibus verbis vel *Vaillant. T. I.* *Tiberius.* *Druſus.*

poteſtas faciundæ monetæ, aut uſurpandi Coloniæ nominis, aut exſtruendi ædificii, denotatur. e.g. Altare, quod providentiæ Auguſti erigebatur in Hiſpaniis, & extat in nummo quodam ipſius: *Municipium Italica, providentia permiſſu Auguſti.*

Nomina Vrbium. Nomina Vrbium, in quibus nummi cuſi, quam ſæpiſſime occurrunt utriusque Imperii ætate, eo tamen diſcrimine obſervato, quod in ſuperiori ea legantur cumprimis in Legendis, aut Inſcriptionibus, in inferiori vero atque poſt Conſtantinum ſemper in Subſcriptione (*dans l' exergue*). Ita ſcilicet P. T. *percuſſa Treveris.* S. M. A. *Signata moneta Antiochiæ.* CON. OB. *Conſtantinopoli obſignata* &c. cum tamen in Imperio ſuperiori nomina urbium nulla ſui parte manca legantur; ut *Lugduni* in Antonii, Αντιοχειον in Græcis Coloniarumque nummis.

Notæ monetariorum. Tandem habuerunt & Monetarii peculiares notas, quibus ſuam ſinguli monetam diſtinxerunt

xerunt invicem ab aliis, ac locum ipſum, quo dabant rei nummariæ operam. Hac ratione faciles fiunt explicatu characteres minoresque figuræ aliæ reperiundæ in nummis, non poſt Gallum & Voluſienum ſolum cuſis, ſed in ipſis etiam Conſularibus.

Docuit me *Morellius*, ultra ducentas ejusmodi notulas monetariorum diſtinctas invicem a ſe deprehenſas fuiſſe, quæ, niſi dicto jam modo, exponi plane non poſſint; quibus ſi jungere vellemus iſtas inferioris imperii, plurimum augeſceret numerus. Nollem tamen inde ignorantiæ exſtrui aſylum, & frena laxari quorundam ſocordiæ, qui, ut ſuperſedere promtius queant opera ulterius indagandi, ſtatim ad tales monetariorum notulas confugiunt. Dum vero majus impenderunt inquirendæ ei rei ſtudium *Vaillantius* & *Harduinus*, ille neſcio quodnam ſymbolorum parvorum myſterium inde elicuit ac revelavit, & hic deprehendit, literas A. B. Γ. Δ. in nummis Imperatorum

ſæpiſſime occurentes eſſe notas monetariorum unius ejusdemque urbis diverſorum, quos nominetenus ſingulos legere eſt ſæpe in nummis antiquioribus, ut Juliani Apoſtatæ *Officina Lugdunenſis*, Mauricii, *Vienna de officina Laurenti*, Valentiniani, *officina III. Conſtantinopolitana.* Vnde cenſet ille porro, cifras denarium numerum non excedere, præterquam in Vrbe Conſtantinopoli & Antiochia, utpote in quibus major monetæ copia cudebatur quam in reliquis urbibus Imperii totius; Vnde etiam ibi in officina monetaria plures oportebat adeſſe operarios.

Harduinus in Antirrhetico p.16. & 17.

Tam evidenter hæc jam oſtenſa ſunt & evicta, ut nemini temere liceat diſſentire. En! vero exemplum ejus inventi, quod doctiſſimo huic Viro debemus, facillima ratione plurimos iſtiusmodi characterum illuſtrans, quos niſi quis velit notas arbitrarias vocare, explicare alias prorſus non poterit. Scilicet in Juliani nummo B. S. L. C. *Signata Lucduni τὸ* B. quod exponi alioquin non conſuevit,

vit, significat *in officina secunda.* In Valentis nummo SISCPZ *Sisciæ percussa,* τὸ Z idem est ac *in officina septima.* Et eodem modo in quammultis aliis, in quibus literæ nonnunquam græcæ & quandoque latinæ conspiciuntur.

Notas denique valoris, quem nummi habent, indices oportet ut exponam, quas non est tamen nisi in Consularibus, ac neque in his etiam semper, invenire. Tales sunt X. V. Q. S. L-L-S. τὸ X significat denarium, qui valebat *denos æris.* V. velut & Q. indigitat Quinarium seu *quinos æris.* S. *Semissem*, L-L-S. *Sestertium* sive duos asses cum dimidio. *Notæ valoris monetæ.*

Nulla istiusmodi notarum, præterquam forte S. quorundam Consularium, apparet in ære; longe vero crebrius numeri punctorum certi in utraque parte, sed non ultra tamen quatuor, quæ tertia pars assis est, in duodecim minutiores partes dissecti, quas vocabant *Uncia*, *Sextans*, *Dodrans*, *Quadrans*, *Triens.* Ita vero Sextans . . notabatur, *Triens* . . . *Qua-*

drans .... &c. & *affis* totus per O. aut L. *Libra*, quæ pondus designat.

Commutatio Valoris. Commutatio valoris certis temporibus promulgata, novis ciffris solebat indicari. Videmus enim ex eo, quo, e.g. denarius ad valorem sedecim assium fuit confirmatus autoritate publica, notam XVI. & in Quinario VIII. ac in Sestertio demum IIII. Etiam sic in familia *Titiniæ & Valeriæ* numerus XVI. non obscure est expressus. Antonius Augustinus à se visos quidem affirmat Quinarios numeris VIII. insignes, sed nunquam ullum Sestertium cum IIII.

Optaverim equidem lucem abs me affundi posse, cifris istis, quas in familiæ *Tarquitiæ* nummis licet intueri, ubi XXXI. & in *Mariæ*, quorum quidam una facie spectandum exhibent agricolam duos boves ducentem ac subtus XXVIII. S.C. & altera eundem typum atque XXXXIII. Inde enim procul dubio illustrari simul possent isti M. Antonii nummi, quorum insigne est Leo gressu incedens, additis verbis: *Lugduni A. XL. A. XLI.* &c.

 ac

ac alii præterea in Imperio inferiori cusi, in quibus XXIII. XXX. *Tiberius.* XXXX. XXXXIIII. XXXXV. *Constant.* quas notas ut quis forte epocharum signa putare velit, obstat tamen, *Phocas.* quod perinde additum ibi videtur ANNO I. II. III. Quandoquidem igitur nec versatissimi in hoc studio Viri, quid sibi velint tales notæ, vel conjiciendo valuerunt hactenus assequi, inde habet, quo acquiescat interim tyro.

PRAECEPTIO VI.

De Inscriptionibus, quas Legenda nummorum appellant.

ANtiquos verosimile est id spectasse cumprimis, ut & imaginum ac emblematum simul vices obirent nummi; istisque ut plebs delectaretur, cui ingenium plerumque crassius est, his vero occuparentur præstantiores viri, queis melior mens ac in rem ipsam altius penetrans data. Extiti

itaque imaginum usus ad repræsentandas Principum effigies; Emblematum vero, ut ex illis Virtutes eorundem actionesque singulares addiscerentur. Inde porro quasi anima nummi est Inscriptio, quæ figuris, tanquam corpori suam dat vitam, æque ac comparatum est cum emblemate, cujus anima velut est Inscriptio, (*la devise*) qua non adposita mutum illud est, ac nequit intelligi. e. g. In quodam Augusti nummo duæ videntur manus invicem sibi junctæ, caduceumque inter duo Amaltheæ cornua inserentes. En corpus nummi. Vocabulum *Pax* adpositum pacem designat eam, quam Augustus Reipublicæ restituit, postquam cum M. Antonio in gratiam rediisset, unde felicitas ac copia rerum reducta fuerat Romam. Cum ex adverso junctæ similiter manus in Balbini ac Pupieni nummo indicibus vocabulis: *amor mutuus Augustorum* mutuam significent utriusque hujus in imperio administrando Collegæ voluntatem; eædemque porro in nummo Nervæ, addita voce: *Con-*

cordia

cordia exercituum, fidem militum novo Principi promiſſam oſtendant.

Vt vero iſtud myſterium adhuc manifeſtius fiat, in memoriam revocari debet diſcrimen, quod ſtatuimus ſupra, *Legendum* inter & Inſcriptionem; quo, poſterioris, nomine ea ſolum veniunt verba, quæ alteram nummi partem figurarum loco occupant. Vnde palam eſt ſtatim, ea vocari a nobis *Legenda*, quæ in circulo nummi leguntur explicationi figurarum inſervientia.

Diſcrimen inter legendum (la legende) & Inſcriptionem.

Eo ſenſu oportet, ut duobus Legendis, quot nimirum ſunt ejus partes, quilibet nummus gaudeat. Primum Legendum notitiam perſonarum efficit, earumque nomen, ac officia, aut alia denique cognomina, virtutibus parta, indicat. Alterum vero in id eſt deſtinatum, ut rectius queant capi perſonarum Virtutes resque geſtæ, ac monumenta alia & beneficia demum, quibus ipſæ ornaverunt auxeruntque Rempublicam. Sic Antonini nummus in una

Duo Legenda ſunt in unoquoque nummo.

Officia. Hæc officia alia ratione in familiarum ac in Imperatoriis nummis conſpiciuntur propoſita & collocata. In familiis enim non niſi particularia officia dantur viſenda; velut IIIVirorum monetariorum A. A. A. F. F. & IV-Virorum ſub Julio. III-Virorum Sanitatis, Acilius III-Vir, Valetudinarius. II-Virorum aut III-Virorum pro Coloniis, VII-Virorum, qui & epularum magiſtri; *Curator denariorum Flandorum*; Ædilium, Quæſtorum, Legatorum &c. Sed in Imperatoriis officia extant majora, velut *Augur, Pontifex Maximus*, quibus qui ornabantur ſummam ſimul rerum omnium ſacrarum poteſtatem obtinebant, ſervatam deinceps ab Imperatoribus cunctis, ab Auguſto nimirum, ad Gratianum & ad illud usque tempus, quo plane ejecta fuit paganorum religio. Tituli vero iſti: *Tribunitia Poteſtate, Conſul* & interdum etiam *Proconſul*, non dabantur facile niſi cum abeſſet Imperator Vrbe, quoniam cenſebantur illi ſub *Imperatoris* appellatione

F. Æbutia.
Cæcilia.
Cornelia.
Æmilia.
Aliena.
Antonia.

com-

comprehendi, idque durante Imperio superiori. A Trajani enim ætate solum in Diocletiani, Maximiani & Constantini nummis reperiuntur. Observari hic probe meretur, Imperatores dedisse operam, ut nomen ac dignitas Consulis, tanquam pristinæ libertatis instar, conservaretur, tametsi tunc non fuerit, nisi inane nomen, ac vana quædam autoritatis species; præterquam si forte Imperator ipse sibi illud asciscebat, sive solus seu cum Imperii Collega. Sed enim exspiravit tandem prorsus honor iste Justiniani ævo, utpote qui eum Imperatoriæ dignitati consociavit; sic ut post ipsum nullus Imperatorum constituerit Consules, nec id nominis assumere ipsius aut alteri voluerit dare.

Id tenendum est porro, quod, quando nummi capitibus carent, res gestæ in iis repræsentatæ locum eorundem expleant, & inde Legendum aversæ partis species inscriptionis evadat. Patet id ex nummo Tiberii, eapropter cuso, quod urbes Asiæ motu terræ concussas dirutasque *Res bene gesta.*

que curaverat refici, in quo exhibetur ipse Sellæ Curuli insidens additis verbis: *Civitatibus Asiæ restitutis*, & in aversa parte solum istis: *Tiberius Cæsar Divi Aug. Filius Augustus Pont. Max. Tr. Pot.* XXI.

Apparet hinc statim ex jam dictis, non esse mihi nisi de nummis Imperatorum Regumve sermonem. Quod enim Vrbium Provinciarumque nummos attinet, quemadmodum caput utplurimum Genius urbis aut provinciæ est, aliusve Deitatis inibi cultæ, ita Legendum quoque non est aliud quicquam, nisi Vrbis provinciæve aut Deitatis nomen, aut utriusque simul. Αντιοχεων, Συρακοσιων, &c. Ζευς Φιλιος Συρακοσιων, Ηρακλεους Θασιων &c. Sive adeo ut Vrbis nomen in parte aversa collocatum sit, & illud Deitatis capiti remaneat, sive etiam, ut urbis nomen vicem Legendi obeat ratione adpositæ Deitatis, ut Καταναιων Jovi Hammoni Μεσσανιων Herculi &c.

In eorundem nummorum averſa parte ſemper aliquod Vrbis ſymbolum eſt, ſæpe absque Legendo, ac crebrius adhuc cum Vrbis, interdum etiam Magiſtratus cujusdam, nomine; ut Ανυριναιων επι Σοπατρου &c. Sic ut non longe ſit aberraturus a vero, qui, Legendum iſtiusmodi nummorum regionis indicem eſſe, velit affirmare. Prorſus autem alia ratione res feliciter geſtæ in averſa nummorum parte conſpiciuntur propoſitæ, ſive ex vero (*au naturel*) ſive per ſymbolum, quod ex Legendo ſuam fœneratur lucem. Prioris modi exemplum ſit, quando Trajanus ſpectatur, Parthorum Regis capiti imponens coronam, *Rex Parthis datus.* Poſterioris vero, quando Julii Cæſaris, Auguſtique victoria ſub Crocodili figura datur conſpicienda; *Ægypto capta.* Etiam in Hadriani nummis videre licet omnes iſtas provincias, quæ ipſum ceu Reſtauratorem agnoverunt, & has ſimul, quæ id honoris genus denegarunt, imaginibus ſymbolorum expreſſas,

quem-

quemadmodum id palam eſt ex Legendis: *Reſtitutori Galliæ, Reſtitutori Hiſpaniæ* &c. Sic & porro diverſæ victoriæ denotantur coronis, palmis, tropheisque & ſimilibus ſignis, beneficio legendorum invicem diſtinguendis applicandisque. *Aſia ſubacta* Auguſti, *Alemannia devicta* Conſtantini junioris, *Judæa capta* Veſpaſiani, *Armenia & Meſopotamia in poteſtatem populi Romani redactæ*, Trajani; aut ſolum, *de Germanis, de Sarmatis*, M. Aurelii. Legenda enim ſimplicia plurimum ſæpe habent dignitatis.

Convenientia Legendi propria cum typo. Miſſis itaque interim capitum Legendis, quæ deſtinata ſunt indicando nomini, ſive ſoli, ut *Brutus, Athala, Cæſar*, ſive officiis juncto, ceu modo diximus; Cætera Legenda meræ ſunt explicationes ſymbolorum in nummis apparentium, quorum ope demonſtrari poſſe creduntur Principum Virtutes, eventusque vitæ ipſorum ſingulares, honoresque iisdem redditi, & beneficia,

cia, queis exornarunt Rempublicam, gloriæ porro ipſorum monumenta, ac Deitates tandem præ cæteris cultæ habitæq; in Tutelarium vicem. Quoniam igitur, ceu patet ex jam dictis, averſæ nummorum partes refertæ ſunt rebus ejusmodi, etiam Legenda tanquam clavis earundem debent censeri, ſine quibus intelligi illæ ſatis nequeunt, in antiquioribus potiſſimum ſeculis, iisque præterea regionibus, in quibus alii longe mores viguerunt.

Inde eſt etiam, quod cæteros excellant ſuperioris Imperii nummi, quippe quorum typi non ſine cauſa ſunt perſonis adplicati; cum ex adverſo in inferiori cunctis promiſcue Imperatoribus & ex conſuetudine potius quam pro meritorum jure fuerint conceſſi. Teſtes mihi ſunt: *Gloria exercitus. Felix temporum renovatio* &c.

Quemadmodum autem Virtutes, quas ob amati cumprimis Principes cultique a populo fuerunt, ſæpiſſime averſas nummorum partes *Virtutes.*

H occu-

occupant, ita perinde communiora cæteris legenda haberi debent ista, queis indigitatur quænam illa sit Virtus, modo simplici nomine, ut in Tiberio, *Moderationi, Clementiæ, Justitiæ*; modo, ut in Claudio, adplicatione ipsarum ad Principes facta vel nominativo vel Genitivo casu, *Spes Augusta, Spes Augusti, Constantia Augusta*, aut *Constantia Augusti*, liberaque adeo casus usurpatione; itemque *Virtus Aug.* aut *Virtuti Aug. Clementia* aut *Clementi* &c.

Honores. Honores Principibus habiti in cognominibus ambitiosis ac publice datis consistunt, ut ita, si quod facinus singulare patrassent, aut in quo aliis eminerent, palam fieret. Cum cura enim debent illi ea ratione distingui a monumentis publicis, testibus gloriæ ipsorum clarissimis. Hoc sensu non possunt nisi per Legendum exprimi, cujuscunque illud etiam sit partis. In utraque enim reperitur elegans iste e. g. Trajani titulus: *Optimo Principi*, Commodi *Felix*; quem ille titulo *Pius* associavit, retentum dein-

deinceps a successoribus: Isti porro, qui sunt triumphatarum provinciarum indices, veluti *Britannicus, Armeniacus, Dacicus, Parthicus, Parthicus Maximus, Germanicus, Adiabenicus* &c. interdum capiti adpositi videntur, sæpe etiam in parte adversa, cum in hac e contra tituli, qui magnitudinem ipsorum denotant aut potentiam, extent semper, ut: *Genio Senatus, Genio exercitus, Genio populi Rom. Restitutori orbis terrarum, Debellatori gentium barbararum. Locupletatori orbis terrarum.* Veruntamen *Genitrix orbis, Mater castrorum, Mater Senatus, Mater Patriæ* in capitis parte interdum, utplurimum vero *Pater Patriæ* reperitur.

Antoninus, Decius, Hadrianus, Constantinus, Hadrianus, Faustinus junior. Julia Pia.

Honores post mortem habiti Principibus in eo consistunt, quod numero Deorum fuerunt inserti, & exponuntur vocibus *Consecratio, Pater, Divus & Deus. Divo Pio. Divus Augustus Pater. Deo & Domino caro.* Quandoque etiam circa templa & aras hæc verba: *Memoria felix.*

Consecrationes.

ſæpiſſime occurentes eſſe notas monetariorum unius ejusdemque urbis diverſorum, quos nominetenus ſingulos legere eſt ſæpe in nummis antiquioribus, ut Juliani Apoſtatæ *Officina Lugdunenſis*, Mauricii, *Vienna de officina Laurenti*, Valentiniani, *officina III. Conſtantinopolitana.* Vnde cenſet ille porro, cifras denarium numerum non excedere, prætérquam in Vrbe Conſtantinopoli & Antiochia, utpote in quibus major monetæ copia cudebatur quam in reliquis urbibus Imperii totius; Vnde etiam ibi in officina monetaria plures oportebat adeſſe operarios.

Harduinus in Antirrhetico p.16. & 17.

Tam evidenter hæc jam oſtenſa ſunt & evicta, ut nemini temere liceat diſſentire. En! vero exemplum ejus inventi, quod doctiſſimo huic Viro debemus, facillima ratione plurimos iſtiusmodi characterum illuſtrans, quos niſi quis velit notas arbitrarias vocare, explicare alias prorſus non poterit. Scilicet in Juliani nummo B. S. L. C. *Signata Lucduni τὸ* B. quod exponi alioquin non conſue-

vit, significat *in officina secunda.* In Valentis nummo SISCPZ *Sisciæ percussa*, τὸ Z idem est ac *in officina septima.* Et eodem modo in quammultis aliis, in quibus literæ nonnunquam græcæ & quandoque latinæ conspiciuntur.

Notas denique valoris, quem nummi habent, indices oportet ut exponam, quas non est tamen nisi in Consularibus, ac neque in his etiam semper, invenire. Tales sunt X. V. Q. S. L-L-S. τὸ X significat denarium, qui valebat *denos æris*. V. velut & Q. indigitat Quinarium seu *quinos æris*. S. *Semissem*, L-L-S. *Sestertium* sive duos asses cum dimidio. *Notæ valoris monetæ.*

Nulla istiusmodi notarum, præterquam forte S. quorundam Consularium, apparet in ære; longe vero crebrius numeri punctorum certi in utraque parte, sed non ultra tamen quatuor, quæ tertia pars assis est, in duodecim minutiores partes dissecti, quas vocabant *Uncia*, *Sextans*, *Dodrans*, *Quadrans*, *Triens.* Ita vero Sextans . . notabatur, *Triens* . . . *Quadrans*

drans.....&c. & *assis* totus per O. aut L. *Libra*, quæ pondus designat.

Commutatio Valoris. Commutatio valoris certis temporibus promulgata, novis cifris solebat indicari. Videmus enim ex eo, quo, e. g. denarius ad valorem sedecim assium fuit confirmatus autoritate publica, notam XVI. & in Quinario VIII. ac in Sestertio demum IIII. Etiam sic in familia *Titiniæ* & *Valeriæ* numerus XVI. non obscure est expressus. Antonius Augustinus a se visos quidem affirmat Quinarios numeris VIII. insignes, sed nunquam ullum Sestertium cum IIII.

Optaverim equidem lucem abs me affundi posse, cifris istis, quas in familiæ *Tarquitiæ* nummis licet intueri, ubi XXXI. & in *Mariæ*, quorum quidam una facie spectandum exhibent agricolam duos boves ducentem ac subtus XXVIII. S. C. & altera eundem typum atque XXXXIII. Inde enim procul dubio illustrari simul possent isti M. Antonii nummi, quorum insigne est Leo gressu incedens, additis verbis; *Lugduni A. XL. A. XLI.* &c.

 ac

ac alii præterea in Imperio inferiori cusi, in quibus XXIII. XXX. XXXX. XXXXIIII. XXXXV. quas notas ut quis forte epocharum signa putare velit, obstat tamen, quod perinde additum ibi videtur ANNO I. II. III. Quandoquidem igitur nec versatissimi in hoc studio Viri, quid sibi velint tales notæ, vel conjiciendo valuerunt hactenus assequi, inde habet, quo acquiescat interim tyro. *Tiberius.* *Constant.* *Phocas.*

PRAECEPTIO VI.

De
Inscriptionibus, quas Legendam nummorum appellant.

ANtiquos verosimile est id spectasse cumprimis, ut & imaginum ac emblematum simul vices obirent nummi; istisque ut plebs delectaretur, cui ingenium plerumque crassius est, his vero occuparentur præstantiores viri, queis melior mens ac in rem ipsam altius penetrans data. Extiti

itaque imaginum usus ad repræsentandas Principum effigies; Emblematum vero, ut ex illis Virtutes eorundem actionesque singulares addiscerentur. Inde porro quasi anima nummi est Inscriptio, quæ figuris, tanquam corpori suam dat vitam, æque ac comparatum est cum emblemate, cujus anima velut est Inscriptio, (*la devise*) qua non adposita mutum illud est, ac nequit intelligi. e. g. In quodam Augusti nummo duæ videntur manus invicem sibi junctæ, caduceumque inter duo Amaltheæ cornua inserentes. En corpus nummi. Vocabulum *Pax* adpositum pacem designat eam, quam Augustus Reipublicæ restituit, postquam cum M. Antonio in gratiam rediisset, unde felicitas ac copia rerum reducta fuerat Romam. Cum ex adverso junctæ similiter manus in Balbini ac Pupieni nummo indicibus vocabulis; *amor mutuus Augustorum* mutuam significent utriusque hujus in imperio administrando Collegæ voluntatem; eædemque porro in nummo Nervæ, addita voce: *Concordia*

cordia exercituum, fidem militum novo Principi promiſſam oſtendant.

Vt vero iſtud myſterium adhuc manifeſtius fiat, in memoriam revocari debet diſcrimen, quod ſtatuimus ſupra, *Legendum* inter & Inſcriptionem; quo, poſterioris, nomine ea ſolum veniunt verba, quæ alteram nummi partem figurarum loco occupant. Vnde palam eſt ſtatim, ea vocari a nobis *Legenda*, quæ in circulo nummi leguntur explicationi figurarum inſervientia.

Diſcrimen inter legendum (la legende) *& Inſcriptionem.*

Eo ſenſu oportet, ut duobus Legendis, quot nimirum ſunt ejus partes, quilibet nummus gaudeat. Primum Legendum notitiam perſonarum efficit, earumque nomen, ac officia, aut alia denique cognomina, virtutibus parta, indicat. Alterum vero in id eſt deſtinatum, ut rectius queant capi perſonarum Virtutes resque geſtæ, ac monumenta alia & beneficia demum, quibus ipſæ ornaverunt auxeruntque Rempublicam. Sic Antonini nummus in una

Duo Legenda ſunt in unoquoque nummo.

 facici

faciei parte his verbis: *Antoninus Augustus Pius. Pater Patriæ. Trib. Pot. Cos. IIII.* & nomen officiumque ejus ostendit; in altera tres figuras, quarum *ista* Imperatoris est in theatro sedentis, *illa* fœminæ stantis, ac manu tenentis copiæ cornu, ac præterea chartam quadratam, cum numero punctorum certo: *hæc* denique est figura quasi ejus, qui se offert largitori tunicam protendens & velut aliquid recepturus. Earum vero omnium explicatio fit Legendo: *Liberalitas quarta.* Vnde patet, Antoninum quartum donationem dedisse populo, certos frumenti medios distribui curantem pro familiæ cujusvis necessitate atque inopia.

Sed enim non ita universim hæc vera sunt, aut exceptione omni majora, quin subinde officia personarum, sive cuncta illa sive ex parte distinguantur in aversa *(revers)* æque ac in capite, *(teste)* aut quin eadem soli imagini addita videantur; in quibus etiam nomen ipsum, tametsi non ita frequenter, solet reperiri, Augusti v. g.

Con-

Constantini, ejusque liberorum ac aliorum denique plurium, prout est jam a nobis dictum. Mille exempla distinctionis, de qua loquimur nunc, honorum, officiorum, & titulorum supersunt. In quodam Julii nummo & capitis quidem parte, hæc verba: *Cæsar Imper. quartum*; sed in altera: *Augur: Pont. Max. Cos. quartum. Dictator quartum*, extat. In nummo Antonini, hinc: *Antoninus Aug. Pius. Pater Patriæ. Trib. Pot.* XV. illinc Cos. IIII. & nihil amplius. In alio: Trib. Pot. XXI. Cos. IIII. In nummo Hadriani hinc: *Hadrianus Aug. P. P.* illinc: *Trib. Pot. Cos.* II. Titulus *Pater Patriæ* communiter extat in capitis parte, quemadmodum etiam officium Censorium; titulus vero Auguris ac Pontificis Maximi, aliique tales semper in aversa parte comparent, quoties dignitatum istarum symbola ibidem sculpta sunt; qualia sunt fere Instrumenta Pontificalia in Vespasiani ac Vitellii nummis, tripus nimirum, delphin ac cornix, XV *Vir. Sacr. Fac.*

Hæc

Officia. Hæc officia alia ratione in familiarum ac in Imperatoriis nummis conſpiciuntur propoſita & collocata. In familiis enim non niſi particularia officia dantur viſenda; velut IIIVirorum monetariorum A. A. A. F. F. & IV-Virorum ſub Julio. III-Virorum Sanitatis, Acilius III-Vir, Valetudinarius. II-Virorum aut III-Virorum pro Coloniis, VII-Virorum, qui & epularum magiſtri; *Curator denariorum Flandorum*; Ædilium, Quæſtorum, Legatorum &c. Sed in Imperatoriis officia extant majora, velut *Augur, Pontifex Maximus*, quibus qui ornabantur ſummam ſimul rerum omnium ſacrarum poteſtatem obtinebant, ſervatam deinceps ab Imperatoribus cunctis, ab Auguſto nimirum, ad Gratianum & ad illud usque tempus, quo plane ejecta fuit paganorum religio. Tituli vero iſti: *Tribunitia Poteſtate, Conſul* & interdum etiam *Proconſul*, non dabantur facile niſi cum abeſſet Imperator Vrbe, quoniam cenſebantur illi ſub *Imperatoris* appellatione com-

F. Æbutia. Cæcilia. Cornelia. Æmilia. Aliena. Antonia.

comprehendi, idque durante Imperio superiori. A Trajani enim ætate solum in Diocletiani, Maximiani & Constantini nummis reperiuntur. Observari hic probe meretur, Imperatores dedisse operam, ut nomen ac dignitas Consulis, tanquam pristinæ libertatis instar, conservaretur, tametsi tunc non fuerit, nisi inane nomen, ac vana quædam autoritatis species; præterquam si forte Imperator ipse sibi illud asciscebat, sive solus seu cum Imperii Collega. Sed enim exspiravit tandem prorsus honor iste Justiniani ævo, utpote qui eum Imperatoriæ dignitati consociavit; sic ut post ipsum nullus Imperatorum constituerit Consules, nec id nominis assumere ipsius aut alteri voluerit dare.

Res bene gestæ. Id tenendum est porro, quod, quando nummi capitibus carent, res gestæ in iis repræsentatæ locum eorundem expleant, & inde Legendum aversæ partis species inscriptionis evadat. Patet id ex nummo Tiberii, eapropter cuso, quod urbes Asiæ motu terræ concussas dirutasque

que curaverat refici, in quo exhibetur ipſe Sellæ Curuli inſidens additis verbis: *Civitatibus Aſiæ reſtitutis*, & in averſa parte ſolum iſtis: *Tiberius Cæſar Divi Aug. Filius Auguſtus Pont. Max. Tr. Pot.* XXI.

Apparet hinc ſtatim ex jam dictis, non eſſe mihi niſi de nummis Imperatorum Regumve ſermonem. Quod enim Vrbium Provinciarumque nummos attinet, quemadmodum caput utplurimum Genius urbis aut provinciæ eſt, aliusve Deitatis inibi cultæ, ita Legendum quoque non eſt aliud quicquam, niſi Vrbis provinciæve aut Deitatis nomen, aut utriusque ſimul. Αντιοχεων, Συρακοσιων, &c. Ζευς Φιλιος Συρακοσιων, Ηρακλεους Θασιων &c. Sive adeo ut Vrbis nomen in parte averſa collocatum ſit, & illud Deitatis capiti remaneat, ſive etiam, ut urbis nomen vicem Legendi obeat ratione adpoſitæ Deitatis, ut Καταναιων Jovi Hammoni Μεσσανιων Herculi &c.

In eorundem nummorum averſa parte ſemper aliquod Vrbis ſymbolum eſt, ſæpe absque Legendo, ac crebrius adhuc cum Vrbis, interdum etiam Magiſtratus cujusdam, nomine; ut *Ανυρωαιων επι Σοπατρου* &c. Sic ut non longe ſit aberraturus a vero, qui, Legendum iſtiusmodi nummorum regionis indicem eſſe, velit affirmare. Prorſus autem alia ratione res feliciter geſtæ in averſa nummorum parte conſpiciuntur propoſitæ, ſive ex vero (*au naturel*) ſive per ſymbolum, quod ex Legendo ſuam fœneratur lucem. Prioris modi exemplum ſit, quando Trajanus ſpectatur, Parthorum Regis capiti imponens coronam, *Rex Parthis datus*. Poſterioris vero, quando Julii Cæſaris, Auguſtique victoria ſub Crocodili figura datur conſpicienda; *Ægypto capta*. Etiam in Hadriani nummis videre licet omnes iſtas provincias, quæ ipſum ceu Reſtauratorem agnoverunt, & has ſimul, quæ id honoris genus denegarunt, imaginibus ſymbolorum expreſſas,

quem-

quemadmodum id palam eſt ex Legendis: *Reſtitutori Galliæ, Reſtitutori Hiſpaniæ* &c. Sic & porro diverſæ victoriæ denotantur coronis, palmis, tropheisque & ſimilibus ſignis, beneficio legendorum invicem diſtinguendis applicandisque. *Aſia ſubacta* Auguſti, *Alemannia devicta* Conſtantini junioris, *Judæa capta* Veſpaſiani, *Armenia & Meſopotamia in poteſtatem populi Romani redactæ*, Trajani; aut ſolum, *de Germanis, de Sarmatis*, M. Aurelii. Legenda enim ſimplicia plurimum ſæpe habent dignitatis.

Convenientia Legendi propria cum typo. Miſſis itaque interim capitum Legendis, quæ deſtinata ſunt indicando nomini, ſive ſoli, ut *Brutus, Athala, Cæſar*, ſive officiis juncto, ceu modo diximus; Cætera Legenda meræ ſunt explicationes ſymbolorum in nummis apparentium, quorum ope demonſtrari poſſe creduntur Principum Virtutes, eventusque vitæ ipſorum ſingulares, honoresque iisdem redditi, & beneficia,

cia, queis exornarunt Rempublicam, gloriæ porro ipſorum monumenta, ac Deitates tandem præ cæteris cultæ habitæq; in Tutelarium vicem. Quoniam igitur, ceu patet ex jam dictis, averſæ nummorum partes refertæ ſunt rebus ejusmodi, etiam Legenda tanquam clavis earundem debent censeri, ſine quibus intelligi illæ ſatis nequeunt, in antiquioribus potiſſimum ſeculis, iisque præterea regionibus, in quibus alii longe mores viguerunt.

Inde eſt etiam, quod cæteros excellant ſuperioris Imperii nummi, quippe quorum typi non ſine cauſa ſunt perſonis adplicati; cum ex adverſo in inferiori cunctis promiſcue Imperatoribus & ex conſuetudine potius quam pro meritorum jure fuerint conceſſi. Teſtes mihi ſunt: *Gloria exercitus. Felix temporum renovatio* &c.

Quemadmodum autem Virtutes, quas ob amati cumprimis Principes cultique a populo fuerunt, ſæpiſſime averſas nummorum partes *Virtutes.*

occupant, ita perinde communiora cæteris legenda haberi debent ista, queis indigitatur quænam illa sit Virtus, modo simplici nomine, ut in Tiberio, *Moderationi, Clementiæ, Justitiæ*; modo, ut in Claudio, adplicatione ipsarum ad Principes facta vel nominativo vel Genitivo casu, *Spes Augusta, Spes Augusti, Constantia Augusta*, aut *Constantia Augusti*, liberaque adeo casus usurpatione; itemque *Virtus Aug.* aut *Virtuti Aug. Clementia* aut *Clementi* &c.

Honores. Honores Principibus habiti in cognominibus ambitiosis ac publice datis consistunt, ut ita, si quod facinus singulare patrassent, aut in quo aliis eminerent, palam fieret. Cum cura enim debent illi ea ratione distingui a monumentis publicis, testibus gloriæ ipsorum clarissimis. Hoc sensu non possunt nisi per Legendum exprimi, cujuscunque illud etiam sit partis. In utraque enim reperitur elegans iste e. g. Trajani titulus: *Optimo Principi*, Commodi *Felix*; quem ille titulo *Pius* associavit, retentum dein-

deinceps a successoribus: Isti porro, qui sunt triumphatarum provinciarum indices, veluti *Britannicus*, *Armeniacus*, *Dacicus*, *Parthicus*, *Parthicus Maximus*, *Germanicus*, *Adiabenicus* &c. interdum capiti adpositi videntur, sæpe etiam in parte adversa, cum in hac e contra tituli, qui magnitudinem ipsorum denotant aut potentiam, extent semper, ut: *Gen[illegible] Senatus*, *Genio exercitus*, *Genio populi Rom. Restitutori orbis terrarum*, *Debellatori gentium barbararum. Locupletatori orbis terrarum.* Veruntamen *Genitrix orbis*, *Mater castrorum*, *Mater Senatus*, *Mater Patriæ* in capitis parte interdum, utplurimum vero *Pater Patriæ* reperitur.

Antoninus, Decius, Hadrianus, Constantinus, Hadrianus, Faustinus junior. Julia Pia.

Honores post mortem habiti Principibus in eo consistunt, quod numero Deorum fuerunt inserti, & exponuntur vocibus *Consecratio*, *Pater*, *Divus & Deus*. *Divo Pio.* *Divus Augustus Pater. Deo & Domino caro.* Quandoque etiam circa templa & aras hæc verba: *Memoria felix.*

Consecrationes.

Memoriæ æternæ. Fœminis autem principibus additum *æternitas*, aut *sideribus recepta*, & in parte capitis, *Diva* aut Θεα.

Beneficiorum communium exempla. Legenda, quæ commoda Vrbibus Imperioque ac provinciis data indicant, brevia sunt admodum ac simplicia, sed magnifica simul tamen. Exemplo sint: *Conservator Vrbis suæ. Fundator pacis. Rector orbis. Restitutor Vrbis, Hispaniæ, Galliæ* &c. *Pacator orbis. Salus generis humani. Gaudium Reipublicæ. Gloria Rom. Hilaritas pop. Rom. Lætitia fundata. Tellus stabilita. Exuperator omnium gentium. Gloria orbis terræ. Bono Reipublicæ nati. Gloria novi seculi.*

Maxentius, Sept. Severus, Aurelianus, Sept. Severus, Hadrianus, Augustus, Constantinus, Theodosius iunior. Victor.

Galba. Altius adhuc quid spirant ea verba: *Roma renascens. Roma resurgens. Libertas restituta.*

Beneficiorum particularium exempla. Sed enim magis distincte benefacta particularia sunt expressa, veluti: *Restitutor monetæ. Remissa a ducentissima Quadragesima*

Alex. Se-

ſima remiſſa. Vehiculatione Italiæ remiſſa. Fiſci Judaici calumnia ſublata. Congiarium Pop. Rom. datum. Puellæ Fauſtinianæ. Via Trajana. Indulgentia in Carthaginenſes. Reliqua vetera HS. Novies millies abolita; h. e. 22000000. *Plebei Vrbanæ frumento conſtituto.* *Verus, Caligula, Nerva, Domitianus Sept. Severus, Hadrianus, Nerva.*

Dignoſcuntur etiam præterea ope Legendorum ea, quæ ſingulis provinciis acciderunt, communibus ſolum ſymbolis repræſentata. e. g. Victoria cum trophæo, aut palma, aut corona, non poteſt niſi vocibus: *Victoria Germanica, Victoria Navalis, Victoria Parthico, Prætoriani recepti, & Imperatore recepto,* determinari, quæ felicem Claudii a militibus receptionem quaſi digito commonſtrat. Sic gratia Neroni in Collegia Sacerdotum cuncta recepto facta, hac ratione: *Sacerdos cooptatus in omnibus Collegiis ſupra numerum. Pax fundata cum Perſis.* Sub mortem Gordiani quod Tarraconi acciderat miraculum, viſa *Eventus ſingulares. Veſpaſianus, Marc. Aurelius. Philippus.*

palma ex ara Augusti progerminante, nummo fuit impressum cum quatuor literis: C. V. T. T. *Colonia Victrix Togata Tarraco.* Quam rem in jocum deinceps vertitit Imperator.

Monumenta publica. Etiam publica monumenta notata sunt ac distincta Legendis, ita quidem, ut ea, quæ Principes ipsi fieri curaverunt, genitivo aut nominativo casu sint posita, hæc vero, quæ in ipsorum honorem cusa aut dedicata fuerunt ab aliis, casu dativo. *Macellum Augusti. Basilica Ulpia. Aqua Marcia. Portus Ostiensis. Forum Trajani. Templum Divi Augusti restitutum.* quoniam ædificia ista exstruxerant Nero, Trajanus & Antoninus. Ast enim *Romæ & Augusto, Jovi Deo, Divo Pio, Optimo Principi,* solum templa in honorem Augusti & Columnas Antonino & Trojano erectas indigitant.

Deitates a Principibus cultæ. Cultus, quo Principes affecerunt Deas Deosve certos, tituliquc, quos ipsis, vel ut se gratos ostenderent ob tutelam, aut beneficia alia, dederunt, ex variis Legendi mo-

dis

dis possunt dignosci. Numerianum cumprimis coluisse Mercurium, id ex imagine hujus in illius nummis patet statim, cui additum est: *Pietas Aug.* Quod ceu protectorem suum honore divino affecerit Diocletianus Jovem, id docent nummi ipsius verba: *Jovi conservatori, Jovi propugnatori.* Et quod Gordianus eidem attribuerit felices pugnæ successus, in qua nec pedem moverant loco milites, id testatur vox: *Jovi statori.*

Nummis Principum fœminarum nomina imaginesque Deitatum sui sexus imponebantur, *Ceres, Juno, Vesta, Venus, Diana.* Ac Felicitas quidem matrimonii, vocibus *Venus Felix;* Gratiæ ob partus faciles, *Junoni Lucinæ;* Fœcunditas, *Veneri genitrici*, designabantur. Fortuna Principum maritorum, quam præ cæteris Deabus coluerunt, sæpissime, tametsi non uno modo reperitur in nummis earundem, nempe, *Fortuna Augusta, perpetua. Fortunæ felici, muliebri. Fortuna manens. Fortuna obsequens. Fortuna redux;* nullo

& a Principibus fœminis.

caſuum nominativi, dativi aut accuſativi diſcrimine habito. Perinde enim videmus *Mars Victor, Marti ultori, Martem propugnatorem*, quin etiam *Martis ultoris*; Verum iſthoc eſt in templo, ad vindicandam Julii necem exſtructo; quod probe notandum, tenendumque ſimul, quod Legenda nomen indicent vel per nominativum *Cæſar Auguſtus*, vel genitivum, *Divi Julii*, vel dativum, *Imp. Nervæ, Trajano, Germanico* &c. vel accuſativũ, M. AΥΡΗΛ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ &c. Nullum tamen ex Latinis mihi occurrit accuſativi exemplum, præter unicum Gallieni, *Gallienum Aug.* & in adverſa parte, *ob conſervationem ſalutis*.

Theſaurus Golzii.

in Gaza Regis Gall.

Sepoſitis autem perſonis loquamur porro de rebus ipſis, quæ in nummis comparent, nullo alio Legendo conſpicuis quam nomine aut ſtatu ſuo. (*leurs qualitez*) Horſum referri debent:

Legenda Vrbium

I. Vrbium provinciarumque ac fluminum vocabula, quorum

quæ-

uædam videmus ſimplici no- *Provincia-*
nine denotata, *Tiberis*, *Danu-* *rum &c.*
ius, *Rhenus*, *Nilus*, *Ægyptos*, *Hiſpania*,
Italia, *Dacia*, *Africa*, *Roma*, *Alexandrea*,
Obulco, *Valentia*, *Italica*, *Bilbilis*. Alia
vero prærogativis ac honoribus exornata, *Colonia Julia Auguſta Felix Berytus*. *Colonia immunis*, *illice Auguſta*. *Colonia Aurelia metropolis Sidon*. *Colonia prima Flavia Auguſta Cæſarenſis*. *Municipium Ilerda*. *Ælium municipium coillutanum Antoninianum*.

Græcæ urbes privilegia ſua *Elagabalus.*
conſueverunt addere, IEPAC, ACΥΛΟΥ, ΑΥΤΟΝΟΜΟΥ, ΕΛΕΥΘΕΡΑC, ΝΑΥΑΡΧΙΔΟC, ΚΟΛΩΝΙΑC, ut oſtenderent ea ratione conceſſi aſyli honorem, h. e. quod nemini licebat ipſis invitis eripere, criminis alibi peracti reum, IEPAC AC. Jus deinceps propriis legibus ac non Romanis utendi AΥΤ. Jus civitatis latinæ Romanæve ΚΟΛΩΝΙΑ. Jus portus maritimi, ΝΑΥΑΡΧΙ-

ΔOC. Jus immunitatis ab oneribus tributisque publicis, ΕΛΕΥΘΕΡΑC. Et quæ ſunt plura ejusmodi Coloniarum, quæ obtinuerant, privilegia. Potiſſimum, Neocores maximam ſuorum geſſere curam ΔΙC. ΤΡΙC. ΤΕΤΡΑΚΙC ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Tandem etiam videre licet fœdera earundem cum aliis civitatibus facta, ex voce ΟΜΟΝΟΙΑ.

Signa militaria, legiones &c. II. Militaria ſigna totique exercitus, de quorum nomine Legendum edocet, legionesque ſingulares, ex quibus illi compoſiti. Quod M. Antonius ultra XXX. legiones aluerit, ex totidem numeris *Legiones M. Antonii.* Legio I. II. III. &c. usque ad XXX. palam eſt; tum & addiſci poſſunt earum nomina diſtinctioque, quæ mari terraque ſtipendia merebant, ſiquidem ejus rei teſtes adſunt: *Legionis primæ antiquæ*, *Legionis* XVII. *Claſſicæ Leg.* XX. *Hiſpanicæ. Legionis* XXII. *Primigeniæ* &c. Honorum titu-

tituli, quos virtute ac fide legiones singulæ sibi acquisiverant, ita leguntur: *Legio* I. *Augusta sextum pia, sextum fidelis. Legio* II. *Adjutrix.* VII. *Pia.* VII. *fidelis. Legio Aug.* X. *Gem. Pia Victrix.* Quin & cohortes reperire est, ut in Antonii *Cohor. speculatorum; cohortes prætorianorum septem*, in Gallieni; *Coh. prætorianæ Philippis*, in Augusti nummo. *Legiones Gallieni.*

Neque exercituum regionumque, in quibus decertaverunt, nomina nos latent amplius, *Exercitus Dacius, Exerc. Ræticus, Exercitus Syriacus, Exercitus Britannicus* &c. *Expeditio Judaica Parthica* &c. tum itinera porro Imperatorum, exercitus suos præcedentium, vocabulo, *Profectio Augusti*; expressa, & *Adventus Aug.* quando intraverunt aliquam urbem. *Trajectus Augusti*, cum vel flumen aliquod latius aut maris brachium trajecissent. Extat major & elegans admodum Gordiani junioris navem conscendentis nummus, cujus aversa pars decem figuris superbit. Curam exercendo- *Exercitus, Hadrianus, Trajanus.* *Hadrianus.*

cendorum in armis militum designat vox *Disciplina* aut *disciplina Aug.* Orationes vero ad eosdem habitas, *Ad locutio cohortium*. Sacramentum fidelitatis ab exercitibus exactum, *fides exercitus.* Nummum Commodi ex maximi moduli unum vidi tredecim figuris illustrem.

Caracalla. *Antoninus.* *Hadrianus.*

Ludi. III. Ludi publici, judicatu faciles ex vasis, unde prodit vel palmæ ramus vel corona, distinguuntur Legendis, quæ utplurimum aut nomen auctoris, aut ejus exhibent, in cujus honorem fuerunt instituti. Sic Neronem auctorem ludorum quinquennalium deprehendimus in nummo, in quo sic habetur: *Certamen quinquennale Romæ constitutum.* Ex Legendo alterius partis Caracallæ ΜΗΤΡΟΠΟΛ ΑΝΚΥΡΑϹ ΑϹΚΛΗΠΙΑ ϹΩΤΗΡΙΑ ΙϹΘ ΠΥΘΙΑ, patet, quod Ancyræ in Galatia in honorem Æsculapii, prout affirmat *le Sauveur*, iidem celebrati fuerint ludi, qui in Isthmo Corinthiaco & perinde in Apollinis hono-

honorem. Legi eam in rem merentur, quæ attulit *Morellius* in Specimine suo universæ rei nummariæ antiquæ, quo rationem elegantissimi, quod unquam susceptum est in hoc studio, numerisque omnibus absoluti operis explanavit. Licet ibi præcipuorum ludorum quondam frequentatorum Legenda, ac simul quæ eam in rem pereruditè differit Ill. *Spanhemius*, videre. ΚΑΒΕΙΡΙΑ istos ludos indicat, qui habebantur Thessalonicæ in honorem Cabiriorum; ΘΕΟΓΑΜΙΑ, in Sicilia præsertim ac in honorem matrimonii Plutonis cum Proserpina. CEYHPEIA, sunt a Sept. Severo instituti, KOMOΔEIA, jussu Commodi celebrati &c. *Specimen universæ rei nummariæ Morelli.*

IV. Vota publica, quæ faciebant Imperatores singulis vel Quinquenniis vel decenniis, referri perinde possunt inter Legenda ac inscriptiones, cum non minus in circulo sæpe extent quam in area nummorum, saltim in Imperio superiori; secus se habet in inferiori, testibus *Vota publica.*

cum-

cumprimis nummo M. Aurelii jun. cujus pars averſa vota eo tempore, quo matrimonium inibat, ſuſcepta repræſentat: *Vota publica*; alioque Antonini: *Vota ſuſcepta decennalia*, & adhuc in alio decem poſt annis cuſo, *Vota Decennalium*. Pleni ſunt nummi inferioris imperii talium votorum indiciis, interdum etiam ultra terminum perductorum, quod ex addita voce *multis* patet, e. g. *Vota* X. *multis* XX. vel ex vocula *Sic*; e. g. *Sic* X. *Sic* XX. Vltra tamen XXXX non memini a me eſſe unquam viſa protenſa in nummis vota, unde conjicere licet, nullum ex iſtis Principibus ſupra XL. imperii annos exegiſſe, cum ſinguli exemplis ſuis illud ſapientis Viri oraculum confirmarint, *Omnis Potentatus vitam eſſe brevem*.

Gebartius Tab. 45.

Nummi Votivi. Omne id vero, quod *nummos votivos*, quos ille vocat, concernit, egregie explicuit *du Cangio*. Ex eo enim tempore, quo Auguſtus abdicationem Imperii fingens tandem repetitis Senatus precibus de eo per X. annos adhuc gerendo locum dedit, cæpta eſſe, in-

inquit Decenniis singulis supplicationes solennes, sacrificia ludosque pro salute Imperatoris institui, idemque factum in inferiori Imperio singulis Quinquenniis, & inde etiam in nummis post Diocletiani ætatem cusis reperiri interdum *Votis* V.XV. &c. eamque adeo consuetudinem usque ad Theodosium perstitisse, a quo istud epochæ genus amplius non extat. Recepta enim semel Christiana religio omnes illæ gentilium ceremoniæ ritusque & quicquid modo paganismi aliquam referebat speciem, simul fuit abdicatum; Sic, ut *Votis multis* quod adhuc in nummo Majoriani extat, non tam sit idem illud, quam acclamatio alia, isthuic: *Plura natalia feliciter*; similis.

V. Jucundissima vero res, quam nos edocent nummorum Legenda, sunt varii tituli, quos Imperatores, ad potentiæ suæ magis minusve firmæ rationem, affectaverunt. Ita Julius Cæsar cum non auderet Regem se appellare aut Dominum, *Imperatoris*, *Dictatoris* *Tituli Principibus dati.* *Imperator,*

per-

Dictator; *perpetui*, *Patris Patriæ* titulo fuit contentus. Successores vero ejus sensim sibi de officiorum omnium potestate prospexerunt, facti nimirum Pontifices Maximi, Tribuni, Consules, Proconsules, Censores, Augures. Non hic nisi de magistratibus loquor, quorum deinde adpellationes penes arbitrium ipsorum steterunt tandem, cum populus assuesceret paullatim servituti, Principemque pateretur, quodcunque arrideret, etiam Deorum nomen, sibi arrogare. *Herculem* quippe *Romanum* se dixit Commodus, Aurelianus *Solem Dominum Imperii Romani*, Augustus, sub imperii initium, *Cæsarem Divi Filium*, mox *Imperatorem*, porro *Triumvirum Reip. Constituendæ*, ac tandem *Augustum*. Idem demum etiam Tribunitiam adjunxit potestatem, qua simul omnium rerum est potitus. Caligula hæc tria retinebat agnomenta: *Imp. Cæs. Aug.* quibus Claudius addebat *Censor.* Sed neque hoc *Cæsaris* vocabulo unquam usus Vitellius, sese *Imperatorem*, ac

Pater Patriæ.

Augustus III-Vir Reip. C.

Censor.

tandem *Augustum*, Domitianus vero
nsorem perpetuum dixit, post quem
on temere licet hoc nomen in num-
is reperire. Equidem in Imperio
feriori occurrit etiam *Perpe-*
uus Augustus, verum id non
isi post Anastasium. Neminem me
ovisse fateor, qui ante Æmilianum
ujus nummum allegat Golzius,
Domini appellationem affecta-
it. D. N. C. *Domino Nostro Cæsari Æ-*
miliano Fortissimo Principi.

Perpetuus Augustus.

Dominus.

Verum docuit me Cl. *Morellius*,
nummum hunc esse falsum, positum-
que loco Maximiniani Æmilianum;
sic ut referri debeat titulus iste ad Au-
relianum, in cujus honorem nummus
fuit cusus isthoc Legendo: *Deo &*
Domino nato Aureliano. Ab hoc tem-
pore nullus usque ad eum, qui præ se
fert: *Deo & Domino Caro*; temere
reperitur. Cunctis deinceps Impe-
ratoribus factus est ille communis us-
que ad Imperii finem, quo Imperato-
res Orientales sese appellaverunt
Reges Romanorum BACI-
ΛΕΥC ΡΩΜΑΙΩΝ,

Reges Romanorum.

ſi modo eos excipias, qui pietate ducti nec caput ſuum nec nomen, ſed *Jeſu chriſti* effigiem, cum hac Inſcriptione *Jeſus Chriſtus Baſileus Baſileon*, nummis inſculpſere. Eorum Zemiſces eſt primus, quem ſequuti deinceps plures, aliis vel S. Virginis, vel S. Georgii, vel alterius Sancti imaginem averſæ ſuorum nummorum parti imprimi amantibus.

Deſpota. Non oportet ut ſicco pede prætersam nomen ΔΕϹΠΟΤΗϹ, quod poſteriores CPltani Imperatores gerere maluerunt. Græca hæc vox eſt, ac vi originis ſuæ id ſignificat quod Latinis *Herus*, & Gallis *Maître*, ratione nimirum ad ſervos ſive miniſtros habita. Fere enim idem diſcrimen, quod Latini *Cæſaris* inter & *Auguſti* vocabula fecerant, obſervarunt Græci, ſit ut ΒΑϹΙΛΕΥϹ reſponderet voci AVGVSTVS, & ΔΕϹΠΟΤΗϹ idem eſſet quod CAESAR. Sic cum Nicephorus filium ſuum coronari ſolenniter curaſſet, noluit hic aliud quam ΔΕϹΠΟ-

ΤΗϹ

ΗC nomen ſibi tribui, Patri ΒΑ-
ϹΙΛΕΩC appellationem ex ve-
eratione relinquens. Factum au-
em illud eſt tunc ſtatim, cum Impera-
ores Græci in latinarum inſcriptio-
um vicem Græcis uterentur. Verum
ec hæc ratio placuit ſequutis Impe-
atoribus, utpote qui ΔΕϹΠΟΤΟΥ
omen prætulerunt nomini ΒΑϹΙ-
ΛΕΩC, quod feciſſe videmus Con-
tantinum, Michaelem Ducam, Nice-
horum Botániatem, Romanum, Di-
ogenem, Comnenos, & quosdam
lios. Quin & Principes fœminæ,
t viros æmularentur, nomen
ΔΕϹΠΟΙΝΑ effinxerunt, quod
patet aſciviſſe ſibi Theodoram Theo-
phili Conjugem.

Peropportune hic licebit, quando de CPltanis Imperatoribus nobis nunc eſt ſermo, quædam etiam de titulo ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗ-ΤΟC, quo, qui ex familia Comnena erant, aut huic ſucceſſerunt, gaviſi ſunt, ediſſerere. πορφυρογέννητος.

Debet iſtud vocabulum originem ſu
am Palatio, quod Conſtantinus cura
verat exſtrui, ſtratum cælatumque
marmore admodum pretioſo rubi
coloris ſed candido interſtincti, deſti
natoque in puerperia Imperatricium
quarum infantes ideo appellabantu
nati in purpura.

Simul hic notari meretur, Græco
Cæſaribus quandoque etiam nomen
Βασιλεὺς· βασιλεὺς dediſſe, tametſi nun
quam latino vocabulo *Rex* uſis. Non
eſt id obſcurum ex nummo Caracal
læ junioris, ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ
ΒΑCΙΛΕΥC, & Hanni
balliani, quem Conſtantinu
vocari volebat *Regem*. Etiam de hi
Græcorum Regum nummis refer
Spanhemius, in quibus juncta vocabul
ΒΑCΙΛΕΩC ΑΥΤΟΚΡΑ-
ΤΟΡΟC, uno Triphonis, & u-
no Tigranis; quin & allegat ex Im-
peratoribus unum Caji ΓΑΙΟC
ΚΑΙCΑΡ ΘΕΟC ΑΥΤΟ-
ΚΡΑΤΩΡ; quæ adulatio eſt pror-
ſus execrabilis. Duos vero, queis
Neroni

quem Vaillantius poſſidet.

Neroni *Patroni* tributum nomen allegat Golzius: ΝΕΡΩΝ ΠΑΤΡΩΝ, ΝΕΡΩΝΙ ΠΑΤΡΩΝΙ. Insulæ Samos incolæ utramque Severi sobolem *novi Solis*, ΝΕΟΙ ΗΛΙΟΙ, appellatione cohonestarunt, quos velut astra duo respiciebant, novum Imperio splendorem largitura. Est hic nummus in Occonis opere satis inepte delineatus positis hisce literis: ΝΕΟ ΓΗΛΕΟC. ΠΑΤΡΩΝ.

In Imperio inferiori occurrit etiam vox *Senior* ac *Dominus*, conjunctim, veluti forte nostra Gallorum vernacula solemus dicere *Seigneur & Maitre*. Sed enim ut hic non inquiram, num Gallica vox *Seigneur* a latina *Senior* descendat, id solum dicam, quod ea in Nummis Diocletiani & Maximiani, utpote in quibus solis a me est deprehensa, mihi quidem significare videatur idem ac *pater*, eoque nomine ornatos esse eos ab his, quos Imperio regundo admoverant, *Senior.*

idque persuadeor amplius inde, quod dativus casus fuerit usurpatus: D. N. *Diocletiano Felicissimo Seniori Augusto.* Constat etiam præterea, istum honorem, abdicato licet imperio, tamen sibi reservasse Cæsares. Nititur hæc sententia L. II. Cod. Theodos. de *Censu*, in qua Constantinus & Licinius Diocletianum, de quo loqvuntur, appellant *Dominum & Parentem nostrum Seniorem Augustum.*

Nobilis Cæsar. Philippus junior ante gaudebat titulo *Nobilis Cæsar*, quam *Augustum* se vocaret, eodemque cohonestati deinceps Liberi Principum, in societatem imperii non adsciti, vel isti etiam, quibus curandi imperii negotium dabant subinde Cæsares, quemadmodum Diocletianus quatuor constituit Cæsares, Constantium, Maximinum, Severum, & Maximianum, quorum nummi habent *Nobilis Cæsar.* *Princeps juventutis.* Titulus enim *Princeps Juventutis* non dabatur nisi Imperatorum filiis proxime ab Augusti ætate: *Cajus & Lucius Cæsares Principes Juventutis.* Nomen

Cæsar

Cæſar ſolum ac ab *Auguſti* nomine distinctum occurrit Getæ ac Caracallæ filiorum Severi tempore, liberis etiam adoptivis Ælio & Aurelio tributum. Non eſt autem vero non ſimile, in Ælio omnium primo Cæſaris nomen ab Auguſti appellatione fuiſſe ſeparatum, quemadmodum in ſuperiori Imperio Cæſaris Auguſtique nomen fuit per Secula plurima Imperatoribus datum, ad ſuſtentandam ipſorum ambitionem, quaſi videlicet magnitudini virtutibusque primorum Imperatorum, aſſumto eorum nomine, ſucceſiſſent. In Imperio CPltano nomen *Flavius* ingenti ſtudio affectarunt Principes, qui etiam ambitioſa *Novus Conſtantinus* nuncupatione impenſe delectabantur; & ut eo illuſtrius fieret *Flavii* nomen, affirmaverunt quidam, illud non interrupta ſerie a Veſpaſiani familia ad Conſtantinum usque fuiſſe propagatum, confirmato ita præſagio Templi iſtius, quod Domitianus *Æternitati Flaviorum* dedicaverat.

Flavius.

Extat in quodam Titi nummo.

Interim verum eſt tamen, quod hoc nomen *Flavius*, oblivioni fere hactenus datum, vitam veluti receperit in familia Conſtantini, qua extincta Jovianus ejusque Succeſſores id perinde conſervarunt. Sed enim usque ad Reges Lombardicos, qui eo eſſet uſus, præter Autharitum, & inter Gothicos, præter Recaredum, neminem novi. Vnde illud perſtitiſſe videtur usque ad Heraclii & Conſtantini ejus filii tempora; Saltem in numis genuinis non reperiri, pro certo eſt habendum. Strada quidem nomen iſthoc *Comnenis* & *Angelis* adjunxit. Verum is nummos ſuos ex ingenio effinxit. Principum Græcorum ambitio & adulatio civium erga ipſos ingentem titulorum Imperatoribus non ſolitorum præbet ſegetem: ΒΑϹΙΛΕΥϹ ΒΑϹΙΛΕΩΝ, *Nicator, Nicephorus, Evergetes, Eupator, Soter, Epiphanes, Ceraunus, Callinicus, Dionyſius, Theopator*. Perinde vero iidem ac Latini affectarunt nomina honoresque deorum; Siquidem Demetrium

trium constat se vocari passum ΘΕΟC ΝΙΚΑΤΩΡ, Antiochum ΘΕΟC ΕΠΙΦΑΝΗC ΝΙΚΗΦΟΡΟC, alium Demetrium ΘΕΟC ΣΩΤΗΡ. Quin etiam ut id evidens esset magis, Deorum symbola assumebant, qualia sunt fulgur, Jovis Hammonis cornua, & pellis Leonina, qua Hercules conspicitur exornatus. Singuli Successores Alexandri M. istis consueverunt superbire.

Cum vero in potestatem Romanorum venissent, eosdem titulis talibus non sunt veriti condecorare. Vnde fit, adeo, ut in ipsorum solum nummis, ac rarissime in Latinis, vocabulum divinitatis index reperiatur ΘΕΑ ΡΩΜΑ. ΘΕΑ ΣΥΝΚΛΗΤΟC. ΘΕΟC ΝΕΡΩΝ. ΘΕΟC ΚΑΙCΑΡ ΣΕΒΑCΤΟC CΑΙΟC ΚΑΙCΑΡ ΘΕΟC. Imo Hadrianum quoque appellavere ΑΔΡΙΑΝΟC Ο-

ΑΥΜΠΙΟC, ideo quod Athenis commune omnibus diis templum exstruxerat. Sic & Commodum legimus dici ΟΛΥΜΠΙΟC ΚΟΜΜΟΔΟC, nec Imperatricibus id honoris fuisse denegatum, utpote dictis, *Juno, Venus* &c. quibus illæ tamen non nisi forte ob luxum amoresque erant similes.

Romanorum Principes etsi Græcis longe modestiores, tamen amaverunt Magnorum, Piorum, Invictorum, Justorum, Sapientum, Prudentumque &c. cognomenta. Antonium novimus primum dictum fuisse *Pius*, cui vocabulo Commodus adjungebat *Felix*, plurimum ideo derisus. Sept. Severus assumtum prius *Pertinax* nomen, quo Helvius antea ad denotandam constantiam & firmitudinem usus, mutavit in *Severus Pius*. Pescennius dixit se *Justus*, ac Diocletianus ab aliis vocatus est *Beatissimus* & *Felicissimus*. Cujusmodi recens natos titulos ejus quoque in Imperio Collega retinuit, quos

Pius. *Felix.*

quos deinceps ambitio liberorum Constantini non passa est interire. Testis sit Constantii nummus, in quo extat: *Victoria Beatissimorum Caesarum.* Aureum Probum exhibet Patinus, in quo voces: *Victorioso semper.* Constantinus dictus est *Maximus*, ad exemplum Imperatorum, qui cognominibus suis istud etiam simul adjunxerunt quondam, velut: *Armeniacus Maximus, Parthicus Maximus.* Victorinus dici amavit *Invictus.* Ita enim habeo, eos non nisi invitos concessisse Divina Deorum sibi tribui nomina, uti: *Jovi crescenti, Jovi juveni, Jovi fulgeratori* &c. eaq; etiam ceu amoris honorisq; dati signa. Balbini ac Pupieni Impp. merita ab lene regimen fecerunt ipsos appellari *Patres Senatus*, quo titulo condecoratas deinceps quasdam Imperatrices constat ab adulatoribus, prout a nobis mox dicetur. Isti vero duo Principes usque adeo arcta visi sunt amicitia invicem conjuncti, ac tam bene utrinque sibi cupere, ut non solum in aversa nummi cujusdam parte vox: *Patres Senatus.*
Con-

Concordia Augg. prædeceſſoribus ipſorum non plane inſolita, ſed & manus duæ poſitæ fuerint conſociatæ, tenerrimæ amicitiæ ſymbolum, cum inſcriptione: *Amor mutuus Augg. Charitas mutua Augg. Fides mutua, Pietas mutua.*

Auguſta. Principibus fœminis inſuper datus *Auguſta* titulus: *Julia Auguſta, Antonia, Agrippina* &c. quinimo ſæpe his etiam, quæ Conjuges Imperatorum non erant, *Julia Titi, Marciana, Matidia* &c. Aliæ nomina ex adulatione tributa adjungebant, ut Julia *Genitrix Orbis*, Fauſtina *Mater Caſtrorum, Mater Senatus, Mater Patriæ;* Julia Domna ſola omnium fœminarum iſtarum *Pia, Felix, Auguſta*, auſa eſt ſe appellare. Sed enim *Sexus devoti* appellatio non ita liberaliter, ac noſtris quidem fieri moribus conſuevit, fœminis fuit conceſſa.

Mater Caſtrorum &c.

In Imperio inferiori dictas fuiſſe matres Imperatorum *Venerabiles*, nos docet *du Cangius*, ex teſtimonio elegantiſſimæ Inſcriptionis: *Piiſſimæ & Vene-*

Venerabili Dominæ nostræ Helenæ Augustæ, matri Domini nostri Victoris semper Augusti Constantini & aviæ beatissimorum dominorum nostrorum Cæsarum, Ordo & Populus Neapolitanus. Beneficio cujus facilis est explicatu pars aversa nummi de Consecratione Constantini M. a paganis facta, ut adeo ibi literæ V N. M R. prope figuram, quæ Helenam refert, significent *Venerabilis nostra Mater*.

Necessitudines sive Affinitates.

Adoptiones.

Inter Legenda nominum collocandæ sunt etiam necessitudines affinitatesve, ac non adoptiones modo, quibus qui honorabantur, dicebantur *filii*, sed & nepotum neptiumque. Huc debent referri consanguinitates omnes, ne distincti efformentur forte tituli amicitiæ honorisque simplicis. Tale est nomen in Ariobarzanis Cappadocum Regis nummo Φιλορωμαῖος, ad indicandum ejus erga Romanos favorem. Ita constat porro, Arsacidas se vocasse Φιλέλληνες, & Herodem Agrippam Φιλοκλαύδιος,

ut

ut quanto amore proſequeretur Claudium Imperatorem palam fieret, quemadmodum etiam Ptolemæi ſeſe dixerunt: Philopator, Philometor, Philadelphus &c. Sed poſtquam ſacris Chriſtianis initiati ſunt Imperatores, Nicephorus, qui & Botaniates dictus, φιλοχριστος titulum, pietatis ſuæ teſtem, aſſumſit.

Etiam in nummis legere datur nomina Patris, Matris, Auiæ, Filii, Nepotis, Pronepotisque: *Cajus Cæſar Divi Julii Filius. Cajus & Lucius Cæſares Auguſti filii.* Druſus Cæſar *Tiberii Auguſti filius.* Germanicus Cæſar *Tiberii Auguſti filius Divi Auguſti nepos.* Cajus Cæſar *D. Auguſti Pronepos.* Divo Maximiniano *Patri.* D. Max. *Socero.* Divo Romulo *Filio.* Divo Conſtantino *Cognato.* Agrippina *Mater Caji Cæſaris Aug.* Agrippina Aug. *Divi Claudii Cæſaris Neronis mater.* Diva Domitilla D. *Veſpaſiani Auguſti filia.* Divis Parentibus ΘΕΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΙΟΥΛΙΑ CΟΑΙΜΙΗC CΕΒ. ΜΗΤΡΑ. CΕΒ. Marciana Aug. *Soror Imp. Trajani.* Sabina Hadriani Aug.

Aug. *Vxor*. Imp. Maxentius *Divo Constantino Adfini.*

Eadem Legenda produnt exiguum illud temporis ſpatium, quo gratos ſe exhibuerunt adoptati adverſus patrem matremve, quibus Imperii dignitatem debuere. Hi enim primum aliquamdiu nomine *filii* ſunt uſi, verum & hoc & alia adſcita nomina, mox abdicarunt. Trajanus in nominis *Nervæ* vicem, a quo Imp. fuerat adoptatus, non ita diu poſt ſolum Trajani nomen retinuit. Paria huic fecit Hadrianus. Quin etiam Antoninus Pius, dictus antea Titus Ælius Hadrianus Antoninus, mox appellabat ſeſe Antoninus Auguſtus Pius. Verum ea tamen retinere ſolebant nomina, quæ ambitio ac ſuperbia, non vero ulla ſanguinis aut meritorum vis confirmabat. Sic Antonini nomen attributum eſt Imperatoribus usque ad Caracallam & Elagabalum, Trajani Decio &c.

Iſthæc nomina propria pluribus communia facta multum negotii faceſſiverunt hiſtoriæ antiquitatisque

Roma-

Romanæ investigatoribus, quoniam nulla epocha notati sunt latini nummi, cum ex adverso Græci exactiores sint in cognominibus, annorumque notis. Vnde non potest dici, quam facilis Regum quorundam, Antiochenorum cumprimis, ac Ptolemæorum, obscurissima alias futura, facta fuerit enarratio.

Præterea etiam in Legendis nummorum nomen Magistratus, sub quo sunt cusi, observari meretur; Quod Græci sic exprimere consueverunt: ΕΠΙ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ (*Prætore*) aut saltem Βαλβος Αντυπατος (*Proconsul*) vel etiam Αρχιερεος Στρατοκλεους Αλικαρνασσεων (*Pontifice Max.*) Επι Θεωνος Αρχοντος αναφλυστιων (*Præfecto.*) Επιπαιτου Γραμματεως Εφεσιων (*Scriba gubernante Vrbem Legato*) quandoque *in Gaza* etiam ΗΓΕΜΩΝ & ΠΡΕΣ-*Reg. Gall.* ΒΕΥΤΗϹ. Sed Duumvirorum nomina in Coloniis Latinis, & ablativo quidem casu, licet reperire.

Toti huic Præceptioni tamen deesse aliquid posset videri, si de positu ac loco Legendorum prorsus tacere vellem. Naturalis ac proprius ordo, quo distinguuntur ab inscriptione, est, quod nummum circumeunt subtus marginem, & incipiunt a sinistra dextram versus, idque ita universim in singulis ad Nervam usque. Verum in duodecim Cæsaribus ab hac ad illam, vel etiam divisim, ut pars verborum ad dextram pars sinistram vergat. Alia rursus sunt tamen in infima nummi parte *(dans l'exergue)* e. g. DE GERMANIS, DE SARMATIS, &c. Alia porro sunt in linea parallela, una supra typum & altera infra eundem ducta, ut in Julio; Alia transversim posita aut decussatim, ut in eodem; Alia deinceps sursum erecta *(en pal)* ut in Julio ex parte capitis, & in aversa, quæ caput M. Antonini repræsentat. Sed enim adhuc alia, in medio areæ per figuras dissecta, ceu videre est in aversa M. Antonii, typum elegantissimum trophæi exhibente, & in alia ejusdem, ubi palmæ arbor, co-

carens. Quin imo ſunt etiam averſæ partes ſine Legendis, in eadem præſertim familia, ut iſte nummus, qui hinc ſignum pietatis cum ciconia, & illinc coronam baculum auguralem cingentem, ac una vaſculum ſacrificatorium, (ſeu ſacrum) absque omni Legendo, refert. Præter hos dantur adhuc alii nummi ſemianimes quaſi, ut ita loquar, quippe in quibus una pars, ac modo hæc modo illa, Legendo caret. Plurima vero capita Auguſti hodie ſuperſunt, ut ille nummus, qui in averſa parte ſtatuam equeſtrem, quam Senatus ipſi decreverat, exhibet, una cum his verbis: *Cæſar Divi filius.* Sed enim tales omnem exſuperant numerum, tametſi interdum ob figurarum pariter ac typorum copiam digniſſimi conſideratu, quibus meo quidem judicio jungi deberent, qui non niſi ſolum monetarii nomen, aut S. C. præ ſe ferunt, quorum neutrum explicando recte typo inſervit; Forte uti tres aut quatuor elegantes admodum Pompeji num-

mi

mi isthoc tantum nomen *M. Minatius Sabinus Proquæstor*, exhibent, ac duo, præter hos Julii Cæsaris, quorum, unus est exornatus globo, fascibus, ligone, caduceo, & manibus consertis duabus, cum nomine: L. BVCA. & alter aquila militari figuraque, quæ sedet manu tenens lauri aut olivæ ramum, ac coronatur post tergum a Victoria pedibus consistente, cum literis *ex* S. C. ac demum Galbæ, cujus pars aversa est Allocutio sex figuris superbiens, quam sunt ex doctis qui persuadentur significare adoptionem Pisonis, sed perinde tamen absque Legendo, affirmantque iidem typum esse modernum, ac nummum, genuinum habere *Adlocutio*.

PRAECEPTIO VII.

De

Variis Linguis, quæ Inscriptiones & Legenda Nummorum, secundum provinciarum, in quibus cusi fuere, diversitatem, efficiunt.

SI eadem prolixitate animus esset exponere hanc Præceptionem, qua patet nummorum antiquorum æque ac modernorum notitia, fatendum utique foret, tot ac tam diversas linguas in iis reperiri, quot fere regiones sunt, in quibus illi cusi; & oporteret huc allegari Germaniam, Galliam, Belgium, Italiam, Hollandiamque, ac reliquas omnes terras, in quibus monetæ datur opera; idque vel eo magis, quoniam ex studiosis rei nummariæ sunt, qui sibi singularum regionum monetas, quarum usus non in Europæ solum provinciis, sed & in Africa Asiaque valet, collegerunt.

Lingua Latina. Verum, quoniam in id nunc incumbimus, ut in hos unice inquiramus, qui Nummorum nomine veniunt (*medailles*) in museis, sive vulgaris monetæ vices obierint illi quondam, sive minus; Ideo primarias solum attendemus porro linguas, quarum quidem cognitio ad nos unquam pervenit, & ex quibus Legenda constituuntur. Quo tamen loco supponendum est, linguam nummariam

riam non ſemper idiomati in ea provincia, qua cuſus fuit nummus, recepto eſſe conformem. Sic enim Imperalium nummorum ſatis multi vel in Græcia aut apud Gallos fuerunt facti, quorum Legenda tamen Latina ſunt. Nempe exercuit Latina lingua ſemper dominatum in illis provinciis, quas Romani occuparunt, atque etſi una cum Monarchia eorum exſpiraverit, tamen adhuc ab omnibus Chriſtianis Principibus, in publicis monumentis & Nummis inſignioribus adhibetur.

Lingua Græca. Ex eruditis ſecundas tenet *Græcum idioma*, cujus uſus quaſi univerſalis in exornatione nummorum extitit, & quam intelligendi, & in qua verba faciendi ingens Romanis cura fuit. Vnde nec graviter tulerunt, quod non tantum ſibi ſubjectæ Orientis, ſed & in quibus Græci habitabant, Occidentis provinciæ, Sicilia puta, Gallia Narbonenſis, & inprimis Magna *Græcia* hac in nummis utebantur. Tanti eſt hæc noſſe, ut plane nequeat quis eſſe vere curioſus, niſi

go, datos Judæ, cum proderet Servatorem. Nam non video satis, quare Ebræorum nummi non censeri debeant æque feliciter conservati ac Romanorum, queis abundant gazæ. Eodem vero gaudent singuli Legendo parvi perinde ac majores, & ex una quidem parte *Schekel Israel*, i.e. Siculus Israelis, & ex altera *Jeruschalaim Hakedoscha*, i.e. Jerusalem sancta. Neque est tamen semper idem typus, sed qui nihilominus hinc arbusculum in ramos extensum, quem *Aaronis virgam* appellant, inde vero vas fumigans, ex quo prodire fumus cernitur, (quod quidam falso *mannam* in tabernaculo *reservantem Vrnulam* interpretati sunt contra & rationis & oculorum fidem) monstrat. Idque adeo jam dubio caret, quantum ad hos nummos attinet, in quibus fumigans vas est; Verum in quibus literæ Samaritanæ sunt, quod fere in singulis æneis accidit, de his ex analogia oportet ut fiat judicium, quandoquidem vas non est semper unius ejusdemque formæ, neque fumi etiam semper speciem

ciem præ se fert, sed superius solum quasdam habet literas positas, nominis DEI indices, uti quidem persuadet Villalpandus in Ezechielem, quo nemo felicius argumentum hoc tractavit, simul affirmans serio, in monetis Ebræorum, neque hominum neque bestiarum etiam unquam, sed solum arbusculorum palmarum aut uvarum formas extitisse. Quosdam una ibi allegat, in quibus species quæpiam Epochæ animadversa est; v. g. *tempus Circumcisionis*, aut similes. Vnde causam nactus est conjiciendi ejus de quo jam dictum; cui tamen arbitror parum inesse solidi. Omnium autem horum characteres sunt Samaritani, aut ut alii dicunt Assyriaci & Chaldæi. *Morellius* quosdam se vidisse tempore Maccabæorum cusos, & hos inter etiam Simonis nomine conspicuos, affirmat.

Cavendum autem est cumprimis, ne Talismani seu *Amuleta nummaria*, aut Cubi (*carrez*) ex literis Ebræorum numeralibus compositi, quos *Sigilla Planetarum* vocant, & quo- Talismani.

quorum usus est Genethliacorum seu Horoscoporum Scriptoribus & vanissimæ augurum genti; ac ne aliæ etiam figuræ splendidiores, (*magnifiques*) quorum specimina habentur in Agrippa, cum antiquis genuinis nummis confundantur. Nominum vero atque Characterum Ebraicorum usus est cumprimis ad faciendum mysterio (si quod illud fuit) pretium. Hi omnes, si dicendum, quod res est, in censum nummorum non veniunt, isthuic curiositati solum inservientes, qua de mentio fit in Apostolorum Actis, in quibus leguntur recens ad Christianam fidem conversi gentiles istas nugas, agnita superstitione, flammis addixisse. Quare sufficiat absque verborum ambitu & rudi solum penicillo eos depinxisse, ne quis forte in fraudem incidat imprudens.

Lingua Arabica. Ac ne sejungantur invicem linguæ linguæ peregrinæ, alterum locum assignabo nummis Arabicis, quorũ ingens utiq; datur copia, non magni tamen unquam habitorum a curiosis & quia cuncti sunt recentioris

ætatis, fabricæque ineptæ, & quia linguam literasque Arabum callent paucissimi, & quia denique in sequelis nummariis plane nullus eorum usus esse potest, cum raro Principum Muhammedanorum vultu figurentur. Si cui tamen eruditio illa est, qua Vir Cl. *de Court* abundat, is animi gratia ad ipsius exemplum seriem fere perfectam Arabicorum Principum sibi colligere posset, quam non collegit ille solum, sed & obscuritate sua liberavit feliciter. P. *Moulinet* quem antiquarii tyrones cuncti ob animi bonitatem voluntatemque officia omnibus præstandi plurimi habent, sexaginta circiter eorum conquisivit. Estque numerus talium non spernendus abs me visus apud Virum Cl. *Carcavy*, jam defunctum, quos filius ipsius Abbas delineaverat, ab Arabe quodam prius explicatos. (*déchifrées*) Quosdam ex illis museo regio illatos jam esse memini. Elegantissimum autem omnium, qui in eo genere nobis supersunt, describi curavit *Morellius*. Repræsentat ille

Dn. de Court.

du Moulinet.

Sala-

Concordia Augg. prædecessoribus ipsorum non plane insolita, sed & manus duæ positæ fuerint consociatæ, tenerrimæ amicitiæ symbolum, cum inscriptione: *Amor mutuus Augg. Charitas mutua Augg. Fides mutua, Pietas mutua.*

Augusta. Principibus fœminis insuper datus *Augusta* titulus: *Julia Augusta, Antonia, Agrippina* &c. quin imo sæpe his etiam, quæ Conjuges Imperatorum non erant, *Julia Titi, Marciana, Matidia* &c. Aliæ nomina ex adulatione tributa adjungebant, ut Julia *Genitrix Orbis*, Faustina *Mater Castrorum, Mater Senatus, Mater Patriæ;* Julia Domna sola omnium fœminarum istarum *Pia, Felix, Augusta*, ausa est se appellare. Sed enim *Sexus devoti* appellatio non ita liberaliter, ac nostris quidem fieri moribus consuevit, fœminis fuit concessa.

Mater Castrorum &c.

In Imperio inferiori dictas fuisse matres Imperatorum *Venerabiles*, nos docet *du Cangius*, ex testimonio elegantissimæ Inscriptionis: *Piissima & Vene-*

Venerabili Dominæ nostræ Helenæ Augustæ, matri Domini nostri Victoris semper Augusti Constantini & aviæ beatissimorum dominorum nostrorum Cæsarum, Ordo & Populus Neapolitanus. Beneficio cujus facilis est explicatu pars aversa nummi de Consecratione Constantini M. a paganis facta, ut adeo ibi literæ VN. MR. prope figuram, quæ Helenam refert, significent *Venerabilis nostra Mater.*

Necessitudines sive Affinitates.

Adoptiones.

Inter Legenda nominum collocandæ sunt etiam necessitudines affinitatesve, ac non adoptiones modo, quibus qui honorabantur, dicebantur *filii*, sed & nepotum neptiumque. Huc debent referri consanguinitates omnes, ne distincti efformentur forte tituli amicitiæ honorisque simplicis. Tale est nomen in Ariobarzanis Cappadocum Regis nummo Φιλορωμαῖος, ad indicandum ejus erga Romanos favorem. Ita constat porro, Arsacidas se vocasse Φιλέλληνες, & Herodem Agrippam Φιλοκλαύδιος.

ut

ut quanto amore proſequeretur Claudium Imperatorem palam fieret, quemadmodum etiam Ptolemæi ſeſe dixerunt: Philopator, Philometor, Philadelphus &c. Sed poſtquam ſacris Chriſtianis initiati ſunt Imperatores, Nicephorus, qui & Botaniates dictus, Φιλοχριστος titulum, pietatis ſuæ teſtem, aſſumſit.

Etiam in nummis legere datur nomina Patris, Matris, Auiæ, Filii, Nepotis, Pronepotisque: *Cajus Cæſar Divi Julii Filius. Cajus & Lucius Cæſares Auguſti filii.* Druſus Cæſar *Tiberii Auguſti filius.* Germanicus Cæſar *Tiberii Auguſti filius Divi Auguſti nepos.* Cajus Cæſar *D. Auguſti Pronepos.* Divo Maximiniano *Patri.* D. Max. *Socero.* Divo Romulo *Filio.* Divo Conſtantino *Cognato.* Agrippina *Mater Caji Cæſaris Aug.* Agrippina Aug. *Divi Claudii Cæſaris Neronis mater.* Diva Domitilla D. *Veſpaſiani Auguſti filia.* Divis Parentibus ΘΕΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΙΟΥΛΙΑ СΟΑΙΜΙΗС СЕΒ. ΜΗΤΡΑ. СЕΒ. Marciana Aug. *Soror Imp. Trajani.* Sabina Hadriani Aug.

Aug. *Vxor.* Imp. Maxentius *Divo Constantino Adfini.*

Eadem Legenda produnt exiguum illud temporis ſpatium, quo gratos ſe exhibuerunt adoptati adverſus patrem matremve, quibus Imperii dignitatem debuere. Hi enim primum aliquamdiu nomine *filii* ſunt uſi, verum & hoc & alia adſcita nomina mox abdicarunt. Trajanus in nominis *Nervæ* vicem, a quo Imp. fuerat adoptatus, non ita diu poſt ſolum Trajani nomen retinuit. Paria huic fecit Hadrianus. Quin etiam Antoninus Pius, dictus antea Titus Ælius Hadrianus Antoninus, mox appellabat ſeſe Antoninus Auguſtus Pius. Verum ea tamen retinere ſolebant nomina, quæ ambitio ac ſuperbia, non vero ulla ſanguinis aut meritorum vis confirmabat. Sic Antonini nomen attributum eſt Imperatoribus usque ad Caracallam & Elagabalum, Trajani Decio &c.

Iſthæc nomina propria pluribus communia facta multum negotii faceſſiverunt hiſtoriæ antiquitatisque

Roma-

Romanæ investigatoribus, quoniam nulla epocha notati sunt latini nummi, cum ex adverso Græci exactiores sint in cognominibus, annorumque notis. Vnde non potest dici, quam facilis Regum quorundam, Antiochenorum cumprimis, ac Ptolemæorum, obscurissima alias futura, facta fuerit enarratio.

Præterea etiam in Legendis nummorum nomen Magistratus, sub quo sunt cusi, observari meretur; Quod Græci sic exprimere consueverunt: ΕΠΙ CΤΡΑΤΗΓΟΥ (*Prætore*) aut saltem Βαλβος Αντυπατος (*Proconsul*) vel etiam Αρχιερεος Στρατοκλεους Αλικαρνασσεων (*Pontifice Max.*) Επι Θεωνος Αρχοντος αναφλυστιων (*Præfecto.*) Επιπαιτου Γραμματεως Εφεσιων (*Scriba gubernante Vrbem Legato*) quandoque etiam ΗΓΕΜΩΝ & ΠΡΕC-ΒΕΥΤΗC. Sed Duumvirorum nomina in Coloniis Latinis, & ablativo quidem casu, licet reperire.

in Gaza. *Reg. Gall.*

Toti

Toti huic Præceptioni tamen deesse aliquid posset videri, si de positu ac loco Legendorum prorsus tacere vellem. Naturalis ac proprius ordo, quo distinguuntur ab inscriptione, est, quod nummum circumeunt subtus marginem, & incipiunt a sinistra dextram versus, idque ita universim in singulis ad Nervam usque. Verum in duodecim Cæsaribus ab hac ad illam, vel etiam divisim, ut pars verborum ad dextram pars sinistram vergat. Alia rursus sunt tamen in infima nummi parte (*dans l' exergue*) e. g. DE GERMANIS, DE SARMATIS, &c. Alia porro sunt in linea parallela, una supra typum & altera infra eundem ducta, ut in Julio; Alia transversim posita aut decussatim, ut in eodem; Alia deinceps sursum erecta (*en pal*) ut in Julio ex parte capitis, & in aversa, quæ caput M. Antonini repræsentat. Sed enim adhuc alia, in medio areæ per figuras dissecta, ceu videre est in aversa M. Antonii, typum elegantissimum trophæi exhibente, & in alia ejusdem, ubi palma arbor, co-

rona cincta laurea, hæc verba: *Alexandr. Ægypt.* dissecat. Et alia demum in morem baltei posita, ut in Julio. Vnde id consequitur statim, eam rem ab arbitrio artificum unice dependisse. Evitari autem cumprimis debet fallax quorundam nummorum species, in quibus Legendum adparet, more Hebræorum, a dextra sinistram versus, qualis est ille Regis Gelas, hac ratione: ƧΑΛΑƎJ; & quidem Vrbis Palermo ΝΑΤΙΜϙΟΝΑΠ, & quidam Vrbis Cæsareæ, ex quo quibusdam orta est suspicio, eam quoque dictam fuisse Alphæa, cum sit vox Flavia ΑΛΦ. retro lectis literis cognoscenda. Eadem ratione est comparatum cum urbe Lipara, ΠΙΛ. quam, quod non erat scriptum in legendo ΛΙΠΑΡ nemo diu habuit satis cognitam.

Restituti nummi. Verum hic oportet ut doceantur juvenes curiosi de literis REST. quas in quamplurimis nummis reperiri palā est, denotantibus eos nummos, qui a subsecutis Imperato-

ribus

ribus fuerunt restituti, ad renovandam Antecessorum suorum memoriam. Qui id fecit primus est Claudius, aliquot Augusti nummis restitutis; Idemque præstitit Nero ac Titus, ad exemplum patris sui omnibus nummis antecessorum suorum. Ast enim Gallienus non addita licet voce *Rest.* consecrationem omnium præcedentium Imperatorum recens imprimi fecit duobus nummis, in eorumque uno typum altaris, & in altero aquilæ. Facile sunt isthi a cæteris, ex metallo, quod mixtum est, & ex orbe, distinguendi.

Finẽ jam dabimus huic Præceptioni. Sed id adhuc monere est visum, certas regulas collocandis nummorũ Legendis inservientes dari non posse. Licet enim verum sit, Legendum esse quasi animam nummi, tamen corpora quædam extant anima destituta, aut ut evidentius loquar, nummi absque Legendo in capitis æque ac typi parte, ac non in Consularibus solum, sed & Imperatoriis. Sic enim in familia Julia sæpe occurrit effigies Julii Legendo

carens. Quin imo sunt etiam aversæ partes sine Legendis, in eadem præsertim familia, ut iste nummus, qui hinc signum pietatis cum ciconia, & illinc coronam baculum auguralem cingentem, ac una vasculum sacrificatorium, (seu sacrum) absque omni Legendo, refert. Præter hos dantur adhuc alii nummi semianimes quasi, ut ita loquar, quippe in quibus una pars, ac modo hæc modo illa, Legendo caret. Plurima vero capita Augusti hodie supersunt, ut ille nummus, qui in aversa parte statuam equestrem, quam Senatus ipsi decreverat, exhibet, una cum his verbis: *Cæsar Divi filius.* Sed enim tales omnem exsuperant numerum, tametsi interdum ob figurarum pariter ac typorum copiam dignissimi consideratu, quibus meo quidem judicio jungi deberent, qui non nisi solum monetarii nomen, aut S. C. præ se ferunt, quorum neutrum explicando recte typo inservit; Forte uti tres aut quatuor elegantes admodum Pompeji num-
mi

mi isthoc tantum nomen *M. Minatius Sabinus Proquæstor*, exhibent, ac duo præter hos Julii Cæsaris, quorum unus est exornatus globo, fascibus, ligone, caduceo, & manibus consertis duabus, cum nomine: L. BVCA. & alter aquila militari figuraque, quæ sedet manu tenens lauri aut olivæ ramum, ac coronatur post tergum a Victoria pedibus consistente, cum literis *ex* S. C. ac demum Galbæ, cujus pars aversa est Allocutio sex figuris superbiens, quam sunt ex doctis qui persuadentur significare adoptionem Pisonis, sed perinde tamen absque Legendo, affirmantque iidem typum esse modernum, ac nummum genuinum habere *Adlocutio*.

PRAECEPTIO VII.

De

Variis Linguis, quæ Inscriptiones & Legenda Nummorum, secundum provinciarum, in quibus cusi fuere, diversitatem, efficiunt.

 Si

SI eadem prolixitate animus esset exponere hanc Præceptionem, qua patet nummorum antiquorum æque ac modernorum notitia, fatendum utique foret, tot ac tam diversas linguas in iis reperiri, quot fere regiones sunt, in quibus illi cusi; & oporteret huc allegari Germaniam, Galliam, Belgium, Italiam, Hollandiamque, ac reliquas omnes terras, in quibus monetæ datur opera; idque vel eo magis, quoniam ex studiosis rei nummariæ sunt, qui sibi singularum regionum monetas, quarum usus non in Europæ solum provinciis, sed & in Africa Asiaque valet, collegerunt.

Lingua Latina. Verum, quoniam in id nunc incumbimus, ut in hos unice inquiramus, qui Nummorum nomine veniunt (*medailles*) in museis, sive vulgaris monetæ vices obierint illi quondam, sive minus; Ideo primarias solum attendemus porro linguas, quarum quidem cognitio ad nos unquam pervenit, & ex quibus Legenda constituuntur. Quo tamen loco supponendum est, linguam nummariam

riam non ſemper idiomati in ea provincia, qua cuſus fuit nummus, recepto eſſe conformem. Sic enim Imperalium nummorum ſatis multi vel in Græcia aut apud Gallos fuerunt facti, quorum Legenda tamen Latina ſunt. Nempe exercuit Latina lingua ſemper dominatum in illis provinciis, quas Romani occuparunt, atque etſi una cum Monarchia eorum exſpiraverit, tamen adhuc ab omnibus Chriſtianis Principibus, in publicis monumentis & Nummis inſignioribus adhibetur.

Ex eruditis ſecundas tenet *Græcum idioma*, cujus uſus quaſi univerſalis in exornatione nummorum extitit, & quam intelligendi, & in qua verba faciendi ingens Romanis cura fuit. Vnde nec graviter tulerunt, quod non tantum ſibi ſubjectæ Orientis, ſed & in quibus Græci habitabant, Occidentis provinciæ, Sicilia puta, Gallia Narbonenſis, & inprimis Magna *Græcia* hac in nummis utebantur. Tanti eſt hæc noſſe, ut plane nequeat quis eſſe vere curioſus, niſi *Lingua Græca.*

idem & Græcam linguam æque calleat ac Latinam, & antiquam pariter ac recentiorem Geographiam.

Vtque adeo ſuus conſtet honos antiquitati, antequam plenius paullo de lingua Græca Latinaque ſum acturus, de Ebraica quoque ſimul & Arabica paucis ediſſeram, quoniam in utraque earum reperiuntur nummi, quibus facile decipi poteſt tyro curioſus, ſi luce careat ad perſpiciendos dijudicandosque tales neceſſaria.

Lingua Hebraica. Statim vero ac reputabit ille, in religione Judaica nullam unquam nec ſculptam ſcriptamve graphio imaginem, nec ſtatuam toleratā fuiſſe, vi ac rigore præcepti omnium primi; non difficile quoque eidem erit judicatu, nummos omnes, qui Moſis, aut alterius hominis, imo & Chriſti Servatoris, imaginem referunt, adulterinos novosque eſſe. Tum & amplius patebit ad oculum; quaſi, omnes eſſe fuſos. (*moulées*) Affirmarem omnino, nullum ex iis eſſe cuſum unquam, niſi conſtaret, quosdam prodiiſſe non ita abhinc diu in Germania,

quo-

quorum formam (*coin*) recens fictam etiam mediocriter doctis integrum est deprehendere statim. Talium animi gratia proximis abhinc seculis factorum unus est ille, in quo Christi Servatoris vultus extat, qui autorem fortassis habet Judæum ad Christiana sacra conversum, non magni tamen habendus abs curiosis. Tametsi vero Judæos oportuerit usitata Romanis moneta uti, Principum vultibus signata, nunquam tamen mutata est ipsorum moneta, & nunquam ipsi etiam nummos suos facie Imperatum signaverunt.

Neque id obstat tamen, quo minus restent adhuc argentei, atq; ænei sive cuprei genuini, quorum usus vulgaris extitit in Judæa, Legendis vel Ebraicis vel Samaritanis exornati. Argentum & Æs dico; Nam neque a me visus est aureus, neque ex doctorum judicio unquam aurum præbuit Judaicis nummis materiem. Tales sunt Sicli, dimidii Sicli, duplices Sicli, quadrantes Sicli, aut aliæ ejus species, quales persvasum est rudi vul- *Lingua Samaritana.*

go, datos Judæ, cum proderet Servatorem. Nam non video satis, quare Ebræorum nummi non censeri debeant æque feliciter conservati ac Romanorum, queis abundant gazæ. Eodem vero gaudent singuli Legendo parvi perinde ac majores, & ex una quidem parte *Schekel-Israel*, i. e. Siculus Israelis, & ex altera *Jeruschalaim Hakedoscha*, i. e. Jerusalem sancta. Neque est tamen semper idem typus, sed qui nihilominus hinc arbusculum in ramos extensum, quem *Aaronis virgam* appellant, inde vero vas fumigans, ex quo prodire fumus cernitur, (quod quidam falso *mannam* in tabernaculo *reservantem Vrnulam* interpretati sunt contra & rationis & oculorum fidem) monstrat. Idque adeo jam dubio caret, quantum ad hos nummos attinet, in quibus fumigans vas est; Verum in quibus literæ Samaritanæ sunt, quod fere in singulis æneis accidit, de his ex analogia oportet ut fiat judicium, quandoquidem vas non est semper unius ejusdemque formæ, neque fumi etiam semper speciem

ciem præ se fert, sed superius solum quasdam habet literas positas, nominis DEI indices, uti quidem persuadet Villalpandus in Ezechielem, quo nemo felicius argumentum hoc tractavit, simul affirmans serio, in monetis Ebræorum, neque hominum neque bestiarum etiam unquam, sed solum arbusculorum palmarum aut uvarum formas extitisse. Quosdam una ibi allegat, in quibus species quæpiam Epochæ animadversa est; v. g. *tempus Circumcisionis*, aut similes. Vnde causam nactus est conjiciendi ejus de quo jam dictum; cui tamen arbitror parum inesse solidi. Omnium autem horum characteres sunt Samaritani, aut ut alii dicunt Assyriaci & Chaldæi. *Morellius* quosdam se vidisse tempore Maccabæorum cusos, & hos inter etiam Simonis nomine conspicuos, affirmat.

Cavendum autem est cumprimis, ne Talismani seu *Amuleta nummaria*, aut Cubi (*carrez*) ex literis Ebræorum numeralibus compositi, quos *Sigilla Planetarum* vocant, & quo- *Talismani.*

quorum usus est Genethliacorum seu Horoscoporum Scriptoribus & vanissimæ augurum genti; ac ne aliæ etiam figuræ splendidiores, (*magnifiques*) quorum specimina habentur in Agrippa, cum antiquis genuinis nummis confundantur. Nominum vero atque Characterum Ebraicorum usus est cumprimis ad faciendum mysterio (si quod illud fuit) pretium. Hi omnes, si dicendum, quod res est, in censum nummorum non veniunt, isthuic curiositati solum inservientes, qua de mentio fit in Apostolorum Actis, in quibus leguntur recens ad Christianam fidem conversi gentiles istas nugas, agnita superstitione, flammis addixisse. Quare sufficiat absque verborum ambitu & rudi solum penicillo eos depinxisse, ne quis forte in fraudem incidat imprudens.

Lingua Arabica. Ac ne sejungantur invicem linguæ linguæ peregrinæ, alterum locum assignabo nummis Arabicis, quorũ ingens utiq; datur copia, non magni tamen unquam habitorum a curiosis & quia cuncti sunt recentioris

æta-

ætatis, fabricæque ineptæ, & quia linguam literasque Arabum callent paucissimi, & quia denique in sequelis nummariis plane nullus eorum usus esse potest, cum raro Principum Muhammedanorum vultu figurentur. Si cui tamen eruditio illa est, qua Vir Cl. *de Court* abundat, is animi gratia ad ipsius exemplum seriem fere perfectam Arabicorum Principum sibi colligere posset, quam non collegit ille solum, sed & obscuritate sua liberavit feliciter. P. *Moulinet* quem antiquarii tyrones cuncti ob animi bonitatem voluntatemque officia omnibus præstandi plurimi habent, sexaginta circiter eorum conquisivit. Estque numerus talium non spernendus abs me visus apud Virum Cl. *Carcavy*, jam defunctum, quos filius ipsius Abbas delineaverat, ab Arabe quodam prius explicatos. (*déchifrées*) Quosdam ex illis museo regio illatos jam esse memini. Elegantissimum autem omnium, qui in eo genere nobis supersunt, describi curavit *Morellius*. Repræsentat ille

Dn. de Court.

du Moulinet.

Sala-

Saladinum, quem alii *Salaboddin* vocant, infenſiſſimum Chriſtianis hoſtem. Ex una parte caput ipſius apparet junctum vultui junioris Almelek Iſmahel filii Nurodini, qui ſub ſeculi duodecimi finem vixit. Legendum Arabice expreſſum eſt iſthoc: *Joſeph filius Joſeph;* quod nomen affectabat Saladinus; & ex altera parte: *Rex Imperator, Princeps fidelium.*

Tertio loco collocandos duco nummos, quorum Legenda & lingua & literis Punicis ſunt notata, quos vero ſimile fit autores habere Saracenos Hiſpaniæ Africæque; Saltem id certum eſt, literarum formam Alphabeto Saracenico proxime accedere.

Lingua Punica.

Neque ſatis me ſcire etiam fateor lubens, num major pars literarum iſtarum, quas Punicas vocamus, meræ Hiſpanicæ ſint, ex ſententia Antonii Auguſtini, qui latinum idiomà characteribus in Hiſpania uſitatis ſcriptum eſſe arbitratur.

Dantur & quidam nummi antiqua Hiſpanorum lingua notati, quemadmodum

modum ſunt etiam aliqui, vere in Africa facta Regum Syriorum, & a Julii Cæſaris tempore, qualis eſt ille Regis Jubæ, cujus Legendum ex vultus parte latinis conceptum eſt verbis hoc modo: *Rex Juba;* alterius vero partis characteres nondum ſunt perſpecti ſatis. Et ſunt quoque, qui omni prorſus Legendo carent, quod alii tamen non niſi in una parte ac literis quidem Punicis referunt, qualis eſt, in quo dicunt extare Didonis faciem, ex altera repræſentantes vel equorum figuram, vel ſaltem equi caput, interdumque palmam. Fabrica elegantiori præ Arabicis nummis ſeſe commendant Punici, ſed minori craſſitie (*volume*) & minori etiam circulo (*relief*) quam quo gaudent Hiſpanici. Id dolendum eſt cumprimis, quod interierit Alphabetum Punicum, quo reſtituto multum eſſemus felices, præſertim ſi Epiſcopus de *Pamiez* ſpei, quam fecit, reſponderet. Iſtas quidem literarum figuras, quas typis imprimi curavit Anno 1545. Joh. Baptiſta Palatinus, cum examinarem aliquando, Saracenicas,

nicas, quas vocant, simillimas nostrorum nummorum literis esse deprehendi, indeque quædam finxi vocabula, sensum inscriptionibus conformem referentia, quas conjiciebam extare in nummis in istis regionibus cusis, quas in sua potestate diu tenuerunt Saraceni.

Vnde persuasum habeo, characteres istos non esse vere Punicos, quoniam tantopere ab Ebraicis antiquis distant, nec sibi invicem respondent, prouti par esset tamen, quippe cum Pœnorum lingua non sit nisi quædam Ebraicæ corruptio, quod asseruit Bochartus in suo *Phaleg*, quo loco Plauti Comœdiam, cui *Pænuli* nomen, & quæ crucem Criticis duram semper fixit, peregregie exposuit.

Linguæ Barbaræ. Huc reliqvum tandem Barbarū Linguarū agmen omne, quas in nummis offendere licet, debet vocari, quorum typi æque ac Legenda Seculi sui barbariem intuitu primo produnt. Vulgo curiosorum dicuntur Gothici, qua appellatione tamen injura fit Regibus Gothorum, saltem quibus-
dam,

dam,quorum nummi & linguæ & majeſtatis Romanæ aliquam partem aut ſimulacrum conſervarunt,quales ſunt nummi a Theodorico, Athalarico, Theodahato, Baduela, dicto Witices, tum & Teja,cuſi, quorum & fabrica nitida eſt ſatis, circuitusque notabilis, & literæ omnino Romanæ. Tales videntur etiam aliquot,Vandalorum Gothicorumque Regum nummi, quorum exempla affert Antonius Auguſtinus Dialogo VI. & VII. velut Cunthanundi tertii Vandalorum in Africa Regis, Chindasvvindi Regis Gothorum in Gallia Narbonenſi, Egicæ, Ervigii, Witizanis. Tales ſunt porro Reccaredi,Witerici, Suinthilæ, Receſſuinthi, & Wambæ, qui Hiſpaniæ imperarunt, apud eundem videndi. Cum ex adverſo id omne, quod Gothicum appellatur in re nummaria,non ſit niſi putidum prorſus aſpectuque vix dignum,ſive aureum illud ſit ſive argenteum æreumve, vultibus ſiquidem vix ad formæ humanæ ſimilitudinem effictis,Legendisque utplurimum obſcuris, qualis eſt ille num-

mus, qui Ateylæ nomen refert, atque alia quædam Hunnorum fortaſſis, Gallorum aut Saracenorum.

Quare ad primarias potius linguas, ex quibus & Legenda conſtant, & Inſcriptiones, *Græcam* ſcilicet & *Romanam* fiat acceſſio; quarum utraque & elegantia ac puritate typi, (*del' expreſſion*) tum & characterum nitore ſe commendat. De prioribus ſeculis loquor, ſiquidem inclinante Imperio linguæ ſimul cum literis ſenſim perierunt.

De nummis Græcis fiat initium, non ideo ſolum, quoniam illi, qui inter Imperiales nobis reſtant, latinos exæquant, in quibusdam vero Imperatoribus ſuperant venuſtate; ſed &, quia, generatim dicendo, ante conditam Vrbem, & ante quoque, quam de cudenda ibi moneta fuit cogitatum, Reges Vrbesque Græciæ, ad eam usque artis perfectitudinem redegerant rem monetariam, ad quam vix adſpirare datum eſt deinceps Romanis, etiam cum floreret Reſpublica.

Græcus ille character, qui ex *Character* literis, quas nos *majusculas* ap- *Græcus.* pellamus, constat, eandem formam semper in nummis obtinuit, tametsi & usu & pronuntiatione fuerit postea immutatus. Sola quidem litera Σ usque ad Domitianum mansit inviolata; Verum ab illo tempore aut in C aut ⊏ mutata fuit initio æque ac in medio & fine vocabulorum.

Perinde uti Ƶ & Ξ per ⌶, & τὸ Π per Γ, τὸ Γ per C, τὸ Ω per W ω Ш W notatur. Pariter etiam græcæ cum latinis literis deprehenduntur permixtæ, non sub infimam solum Imperii ætatem, qua penes barbaros erat rerum summa, sed in Coloniis etiam superioris Imperii S. R. F. latinæ literæ positæ reperiuntur loco C. P. Φ. græcarum. Plura exempla suppeditat Spanhemius Diss. 2.

Quare oportet ut literarum ἀλλοίωσιν & quandam quasi alteratione͂ ne statim inde arguamus, quod qui facit, suam in hoc studio ruditatem nimium manifestat. Sæpe enim con-

tingit, ut E occupet vicem τοῦ H, AΘENAIΩN, O τοῦ Ω, HPOΣ. H cum adſpiratione, HIMEPAIΩN. Z τοῦ Σ, ZMYPNAIΩN, & Σ τοῦ Z, ΣEYC, aut etiam ΣΔEYC loco ZEYC. A τοῦ Ω in fine vocabuli AΠOΛΛΩNIATAN, KYΔΩNIATAN, loco TΩN. & ſi quæ ſunt his ſimilia exempla.

Venuſtas ſua conſtat utcunque Characteri, ad Gallienum usque. Poſt id tempus minus rotundus, magisque gracilis conſpicitur, inprimis in nummis Ægyptiacis. Siquidem in Ægypto exigua Græcæ Linguæ habita ratio fuit. Porro, a Conſtantino inde usque ad Michaelem Rhangabem, per annos quingentos ſola latina lingua comparet in nummis, etiam iis, qui Conſtãtinopoli fuere cuſi, ſi quosdam characteres Græcos excipias, qui in averſa parte comparent, & vel officinarum monetariarum, invicem diſtinctarum, ſunt indices, velut alibi eſt

a no-

a nobis dictum, aut monagrammatum loco sunt, ut in Focas Φ K. & in Leone Isaurico A K.

In Michaelis proinde nummis Græca Lingua primum est restituta, ac reperitur ibi etiam vox βασιλεὺς, a qua Imperatores hactenus abstinuerant omnes. Sed abhinc vero magis depravatæ sunt indies & literæ & lingua, quæ ad Palæologum non est fere nisi quædam græcæ cum latina commixtio; quod abunde patet in Commentario *du Cangii* de Familiis Byzantinis, cujus industriæ id omne debemus, quod ad notitiam nostram de inferioris imperii nummis pervenit. Quo sane loco mihi temperare non possum, quin elogio ipsum exornem, quale & profunda eruditio sua & plurimæ dotes aliæ jure a doctis omnibus exposcunt, quandoquidem nec denegavit unquam petentibus ea, quæ improbo labore sibi conquisiverat, in honestissimæ voluptatis partem reputans, si qua in re juvare poterat discendi cupidos ac disciplinarum capaces.

du Cangii liber.

Characteres Latini. Nummi Latini innotuerunt magis, iidemque linguam ſuam & characterem felicius conſervarunt, usque ad barbariem Conſtantinopolitanam, de qua modo diſſeruimus. Verum eſt nihilominus, quod verſus Decii tempora elegantia & rotunditas literarum tantum paſſæ ſint detrimentum, ut difficulter dignoſci invicem ac legi potuerint; quando N. V. g. *τῶ* M ſimile deprehenditur, quod in *Pannoniæ* aliorumque nummorum averſa parte patet evidenter. Peculiare quidpiam eſt, quod non ita multo poſt quaſi poſtliminio redditi ſibi characteres fuerint, donec ad Juſtinianum eſt perventum, poſt quem ſenſim iisdem barbaries illa incubuit, quæ ſub Michaele, de quo a nobis dictum eſt modo, deprehenditur. Caveat vero tyro, ne orthographica vitia eſſe arbitretur antiquam ſcribendi rationem, quam nummi conſervarunt, ubi viderit e. g. V. pro B. in Danuvius, O pro V in Volcanus & Divos, poni, aut vocales quaſdã geminatas ſe ſiſtere, ut: EE pro E lon-

Orthographia antiqua.

go

go FEELIX,II in VIIRTVS; aut in fine deesse vocabulis unam literarum, uti S & M in ALBINV. CAPTV. XS. pro X. MAXSVMVS. F. pro PH. TRIVMFVS, &c. de qua re optime instruunt Grammatici antiqui.

Tempus est vero, ut & de monetæ modernorumque nummorum ratione dicamus, quos quævis natio cudere cæpit post Imperii Romani ruinam, inque quibus linguarum & characterum in singulis provinciis discrimen apparet. Pleræque Europæ gentes, Galli, Angli, Germani, Batavi, Sueci, Poloni, aliæque nationes, nobis non Monetas tantum, sed & memoriales numos, ad historiam utiles, suppeditant. Abbas *Bizot*, quo nemo modernos accuratius intelligit, monstravit, quanta fieri possit ex illis & gloriæ eruditorum & utilitati publicæ accessio, in pulcherrima Historia Hollandiæ nummis illustrata, de qua etiam alio loco jam diximus. Non possum tamen mirari satis, ex tam splendido opere solum honorem

Hollandia nummaria Bizoti.

redundasse Bizoto, ipsique applausus non nisi sparsim ac parce datos apud nos æque ac apud exteros.

Characteres moderni. Omne vero id nummorum monetæque genus vernacula sua exornatur, in Germania cumprimis & apud Batavos, in quibus Legenda ea subinde sunt prolixitate, quam omnis prorsus ignorat antiquitas. Id notandum est tamen, plurimam eorum partem & linguam & characterem latinum retinuisse, consentiente quasi toto Orbe, non aliam fere linguam monumentorum publicorum titulis aptiorem esse. Verum neque id est obscurum, characterem latinum immutatum sæpius, in Gothicum degenerare in nummis æque ac in MSStis & Inscriptionibus. Tantum abest adeo, ut illud vetustatem ibi quandam arguat, ut sit potius posteriorum seculorum indicium infallibile, siquidem quo propius aureo seculo, quod sub Augusto fuit, appropinquamus, & in quo Romanæ linguæ summus extitit nitor, hoc rotundior quoque est character, & scitus magis.

Pro-

Prolixius cupientem instrui de hoc argumento ablegamus ad Delicium eruditorum nostrorum Dom. *Job. Mabilbon*, ejusque opus *de re Diplomatica*, cui nihil deest omnino, perinde ac neque Autori, ad laudem, quam apud exteros sibi acquisivit, sustinendum. *Mabilbon.*

PRAECEPTIO VIII.

De Integritate Nummorum, quæ maxime eorum elegantiam ac pretium constituit.

PAuca quidem habemus de hoc argumento dicenda, sed quæ tamen nescire vix debet tyro omnem rationem a nobis edocendus, qua fraudes negotiatorum evitare felicius queat, qui videlicet pretium nummorum ex vetustate & figurarum detritione dependere persuadent. Verum isti lucro solum inhiantes mallent fortassis, ut quis credat, eandem nummorum, quæ signorum militarium est, es-

ſe rationem, utpote quæ quo lacera ſunt magis, hoc etiam elegantiora videntur, *quanto piu lacera, tanto piu bella*, ut ſymbolum habet imaginis libro præfixæ ſatis utique ingenioſo, cui titulus: *La poverta contenta*, i. e. Paupertas contenta.

Genuina integritas. Longe vero ſecus ſe habet cum nummis. Vetuſtas enim ſola nummũ non reddit elegantem pretioſumve, niſi plane integer ſit, ita ſcilicet, ut circuitus ejus & margo granulatus, ut ſic loqui liceat, (*le grenetis*) non ſit corruptus, aut deformatus, utque figuras in utraque pagina habeat conſpicuas & epigraphas facilis lectionis.

Integritas ſuſpecta. Equidem nimia perfectio nummum interdum novitatis ſuſpectum reddit, unde Paduanum aut Parmeſanum opus (*le Padoüan & le Parmeſan*) ſuam jamdudum decoxit fidem. Interim firmiter inde concludi non poteſt, tales eſſe modernos, ſiquidem habemus ex omni metallo, & cujuſcunque quantitatis nummos vetuſtos veros, in quibus nihil deſideres, quos vulgo Cuſores *florem*

for-

formæ ceu matricis (fleur de coin) appellitant; usque adeo enim ſunt elegantes, ac nitidi, tamque integri,ut quaſi primum e manu Cuſoris prodiiſſe poſſint videri.

Auget nummorum pretium alius decor, quem, velut a ſola natura datum, nondum imitari valuit ars æmula. Scilicet æruginem ac colorem (*Vernis*) terra quædam certa inducit metallis, quæ cyaneo colore gemmam hujus nominis exæquat; aliis nummis adhæret coccineus color aut rubedo, ingenuitatis nota; aliis hyacinthinus nitidusque idem ac ſplendens, ærisque iſtius,ex quo apud nos ſtatuæ conflantur, nitorem longe poſt ſe relinquens, & cujus aſpectus neque hos etiam unquam fallit, quibus mediocris tantum nummorum notitia eſt, cum colorem aceto atque armoniaco ſale parabilem multum exſuperet. Talis ærugo admodum viridis eſt ac tenuis ſimul,ductibusque etiam delicatiſſimis, citra obliterationem, & encauſto melius ſe inſinuans. Ineſt ſolis Æris nummis; nam argen-

Ærugo ſive Vernis.

to

to applicitus viror & rubigo illud corrumpit, ac eam ob causam aceto aut succo malorum citreorum effricari debet.

Nummi frustati quinam rejiciendi. Nummi, quibus aliquid eorum, quæ ad integritatem requiri diximus, deest, *Frustati* vocantur, sive adeo ut sit metallum accisum (*écorné*) aut rubrum, temeratusve margo, aut imagines passim laceratæ, Legendumve obductum, & caput aut facies demum vix queat cognosci. Qui hoc modo sunt comparati, non sunt digni qui asserventur; sed fortis magnitudinisque humanæ & vicissitudinum memores ablegemus istos Principes, qui terrori fuerunt Orbi, cum viverent, in æris argentique fabrorum officinas.

Quinam conservandi. Verum si id contingeret, ut quidam talium nummorum adeo rari, & unici instar exempli essent, aut alterutra paginarum integra esset omnino, Legendumque etiam singulare ac lectu facile, tunc suaserim, ut conservarentur; utpote vel sic pretiosi satis. Non enim datur

teme-

temere Museum, in quo non hujus modi extet unus alterve nummus, cum deputare soleamus in lucro, si rariora capita possimus nancisci, tametsi vix satis dignoscenda. Cumprimis autem oportet, ut nummos, quorum Legenda obscure sint licet, typus tamen integer, ne statim abjiciamus, siquidem ex eruditis quidam ad miraculum usque obscuras ejusmodi literarum notas norunt explicare; quæ felicitas Vaillantio contigit & Morellio, qui studio levi adhibito verba characteresque vix oculis usurpandos revocant & excitant veluti ad vitam.

Non alienum ab hoc loco est monere, quod margines nummorum, ex impetu formæ monetariæ fortius impressæ (*par la force du coin*) tenui rima diffissi, non sint vitii nota, pretium eorum diminuentis, si modo damnum inde figuris nullum accesserit. Ex adverso enim indicat illa res, nummum non esse fusum, (*moulée*) & vere antiqvum. Verum tamen & hoc signum omni dubio non caret, siquidem moderni dantur ad exempla anti-

Nummi rimæ diffissi.

antiquorum ficti, de quibus proxima huic præceptione differemus. Neque enim inde certo colligi poteſt, num caput aut pars averſa ficta, ac recens adeo opus ſit, aut numne imo etiam fortaſſis utrumque.

Nummi ſerrati. Pari ratione nec ſpernendi ſunt Nummi, *qui oram habent denticulatam;* quando & ipſum hoc ingenuitatis nota eſt, talesque, proprio nomine, *Numiſmata ſerrata* vocantur. Sic compoſiti Conſulares usque ad Auguſtum frequenter ſe offerunt; cujus poſt ævum nullos tales amplius videas. Offerunt ſe Regum Syriæ denticulati quoque ærei nummi, ſed in quibus ornatus cauſa ambitus ſic effictus magis quam neceſſitatis; quod & argenteis nummis accidit, circa quos monetariorum malities eo usque proceſſit, ut & formas monetæ imitarentur, refuſumque denuo æs lamina argentea incruſtatum ſat ſcite ſignarent. Cujus generis numiſmata *pelliculata* dicta ſunt (*fourrées*) de quibus nos quoque alio egimus loco.

Huic

Huic itaque malo ut rectius iretur obviam, ac fraus omnis posset detegi, denticulandæ, ut sic loqui liceat, monetæ ratio est adinventa, formæque illæ omnes edictis promulgatis prohibitæ, quæ pellibus inductæ deprehendebantur.

Unde duo jam potissimum consequuntur. Primum quidem, pelliculatos nummos omnes vere esse antiquos cusosque, cum nihil lucri ex prohibitæ monetæ adulteratione, velut extra commercium inutili, ad artifices rediret; Alterum vero, pelliculatos, si capitibus aut elegantiori parte aversa sint exornati, majori longe gaudere pretio, quam qui ex probo metallo constant, quandoquidem cum rejecta eorum fuerit forma, valorque ita signatis ademtus, oporteat ut exiguus tandem devenerit eorum numerus. Cum vero & id esset animadversum, ex magnitudine atque crassitie, nummis pelle argentea inducendis natam occasionem, labente Romani Imperii ævo tam exiles tamque tenues deinceps

Nummi pelliculati antiqui sunt & rari.

inceps fiebant nummi, ut argentum prorſus non poſſet induci. Et hæc ratio plurimum valuit ad impediendam adulterantium fraudem.

Varia fruſtatorum genera. Sunt & alia adhuc integritatis nummorum obſtacula, quæ negligentiæ monetariorum debentur, veluti, quando interdum vultum duplicem pro uno, & gemellam epigraphen ſimplicis loco, nummis impreſſerunt, notabili vitio, quando porro aut literæ Legendorum ſunt invicem permutatæ, aut obductæ, aut minus convenienter collocatæ, quale quid contingit videre in Claudii Gothici & XXX Tyrannorum nummis. Non digna ſunt hæc monſtra quæ magni fiant, nec licet quoque iis tuto niti. Tametſi enim non obſtet ea res, quo minus antiqvus ſit nummus, tamen plurimum inde ejus pretio decedit. Perinde eſt cum aliis, qui faciem hinc Imperatoris alicujus, nugasque in parte averſa referunt, aut cum his, qui alium Imperatorem auctorem habent, quam cujus caput repræſentant, comparatum, qui videli-

cet

cet ne tanti quidem ſunt habendi, cum vel ignorantiæ, vel nequitiei adulterantium monetam ſint indices certi.

Eidem incuriæ adſcribendum, quod interdum in Nummis altera pagina deficiat, quod deprehẽdere ſæpius licet in nummis modernis ab Othonis & Henrici Aucupis ævo cuſis. Verum licet etiam inter Conſulares antiquos, quin & Imperatorios inter, reperire tales ex ære, qui *Incuſorum* nomen habent. Ratio autem conformitasque facierum in ejusmodi nummis ſcrupulum injicere poſſet curioſo tyroni, ſiquidem in averſæ partis vicem eadem, quæ in capite extat, redit figura, quaſi ad efficiendam formam fuſilem ſtudio cuſæ. (*frappées pour en faire un moule.*) Non autem negaverim, vix me hactenus perſuaderi potuiſſe, ut crederem, incuriæ monetarii formæ alterius imprimendæ obliti, eſſe, quicquid hoc eſt vitii, adſcribendum, de cauſa longe alia ſuſpicantem, usque dum demum me docuit Abbas *Bizot*, Vir ſi quis

Nummi incuſi.

Bizot.

alius Staticæ seu libraria artis intelligens, monetarii festinatione vel inadvertentia factum id esse, quippe qui, antequam cusum nummum seponeret, alium substituerit orbiculum; (*un rond*) & cum in ejus una parte extaret typus, & in altera nummi modo cusi figura, impresserit adeo utrique parti eadem capita, & inde quidem in cælatura, hinc vero in concavo, (*en creux*) sed cum quadam semper imperfectitudine, siquidem major vis cubo seu typo fuerit, quam figuræ jam excusæ.

Nummi contra-notati. Sunt & aliæ in nummis notæ, (*contremarques*) quas caveant tyrones, ne in vitiorum parte ponant, quasi dedecori sint nummis, quorum modo capitibus illæ appositæ videntur, modo parti aversæ; in majori cumprimis ac medio ære. Eruditi tamen studiose requirunt ejusmodi notulas, ex quibus pretia nummorum immutata perspicere possunt, forte ut apud nos in solidis (*souls*) videre est, quos vulgus *Tappez* (notatos) vocat, ab ictu, qui impressionis profundioris notam reliquit. Id dolendum tamen, non-

nondum inter antiquarios de significatione characterem istorum convenire satis; N. PROB. idem quibusdam est ac *Nota probatæ monetæ*; aliis N. CAPR. *Nota cusa a populo Romano*.

Est mihi Augustus æris medii, in quo literæ CAR. mea quidem sententia, *Cusa a populo Romano*, significant. Et est mihi quoque Tiberius notatus (*contremarqué*) R. M. quas literas sic interpreteris: *Moneta pretium restitutum*. Verum quid N. T. duobus locis in æris minoris alio nummo sibi velit, nondum potui divinare satis.

Sunt adhuc alii, quorum nota refert Imperatoris cujusdam vultum. Bithinianum talem unum possideo, in quo tria capita; vidique alios cum abundantiæ cornu. Iis vero qui S. C. habent, non multum impendendum est operæ, tanquam facilibus explicatu.

PRAECEPTIO IX.

De
Notitia Symbolorum & Ornamentorum in nummis conspiciendorum.

NUlla res magis a ſtudio nummos colligendi abſterret curioſos, quam difficillimus labor, qui ſubeundus eſt non magis in explicando, quam cognoſcendo cumprimis eo, quod in nummis vident repræſentari. Equidem vultum Legenda produnt; ſed ornamenta, quæ iis accedunt, & ſymbola in averſa pagina expreſſa, totidem ſæpe ſunt ænigmata; quæ proinde cum obſcura ſint plurimum, crucem quoque figunt, niſi quis habeat forte levem ſaltem ejus cognitionem, quod ſe objicit oculis. Huic igitur argumento deſtinata eſt hæc Præceptio.

Vtque planiora fiant omnia, ea primum explicaturi ſumus, quæ paginam Vultus exornant, ac deinceps reliqua, quæ in averſa comparent.

Quan-

Quantum igitur ad *Vultus* attinet, interdum ſola Capita in collum deſinentia, interdum thoraces ſeu *buſta*, hoc eſt, humeris brachiisque inſtructæ figuræ, nonnunquam autem dimidiati corporis ſimulachra exhibentur.

Sola Capita tota ſunt interdum aut nuda, aut amicta diverſimode! Sed de Principum Capitibus tantum eſt Sermo. Nam diverſa Vittarum genera, quæ Auguſtarum, aliarumque Fœminarum capita contegunt, propriis appellationibus nemo diſtinguat. Has oculis uſurpare, & deinde pro convenientia, quam cum noſtrarum mulierum calyptris & reticulis habent, ex arbitrio nominare convenit. *Varii habitus capitum.* *Fœminarum Ornamenta.*

In Imperatoriis Numis *Caput plane nudum*, plerumque filii Imperatoris, ſive veri ſive adoptivi, aut alia quacunque ratione hæredis, indicium facit. Talis eſt Nero junior, Ælius ab Hadriano, & Aurelius ab Antonino adoptatus &c. Aut indigitat Principes quidem, ſed qui nunquam imperio fuerunt admoti, ut *Capita nuda.*

Drusus, Germanicus, Antoninus &c. Sed enim quicquid ejus etiam sit, certa tamen inde & ab omni exceptione immunis regula confici non potest; siquidem affirmanti, neminem coronam ante gestasse, quam ad Imperium fuisset allectus, Cæsares juvenes possent ostendi laureis cincti caput aut diademate, velut junior Constantinus & Constantius in Constantini familia. Ac si quis id saltem statuere velit, omnes Imperatores regnantes aut corona aut diademate fuisse ornatos, in promptu ex adverso forent plurima Augusti, jam tum Imperatoris, Neronis, Galbæ, Othonis, Adriani, aliorumque Numismata, quibus capita ipsorum nuda omnino reperiuntur.

Capita amicta. *Amicta* quæ sunt *Capita*, ea Diadema, Corona, Cassis, Calantica peregrina, aut velum operit.

Diadema. *Diadema*, ornatus Corona vetustior est, Regibus proprius, quem collabentis Imperii Cæsares sibi sumsere. Fascia textilis fuit, nunc latior, nunc angustior, cujus innodatæ tæniæ, in collum propendent. Post

Con-

Constantinum demum, Cæsares Diadema usurparunt, idque serie una aut duplici unionum vel gemmarum oneratum, idemque Conjugibus suis concessere, cum veterum Augustarum nulla Diademate honorata conspiciatur.

Coronæ Imperatorum a Julio Cæsare usque utplurimum sunt laureæ, quippe cui earum gestandarum potestas a Senatu fuit data, usurpata tamen æque deinceps a Successoribus in Imperio. *Coronæ.*

Primus Justianus genus quoddam coronæ clausæ adhibuit, depressioris interdum, ut vittæ (*bonnet*) speciem præ se ferat, & planioris alias, velut mitræ fortassis aut birreta, mortariorum figuram referentia, Præsidum in curia Parlamenti nostri, dicta inde *au mortier*, sed ita tamen, ut crux sit super imposita, ac sæpe etiam ambiat circum limbus margaritatus duplex. Ea Cl. Cangio dicitur *Camelaucium*; Quod observatum est a quibusdam non raro confundi cum palliolo, sive velo quod Galli *camail* dicunt, ob simi-

litudinem vocis, tametsi hoc tegendis inserviat humeris, & illud operiendo capiti.

Radiatæ Coronæ datæ sunt Principibus inter Deos relatis, sive id ante seu post mortem ipsorum fuerit factum. Quod quidem coronæ genus solis Diis proprium esse, affirmat Casaubonus. Verum neque hæc regula sua caret exceptione, præsertim post duodecim priorum Cæsarum tempora. Novo exemplo vivus talem gestavit Nero, qui tamen minime omnium illam promeruisse censendus est; ac neque Augusto data est nisi jam fatis functo.

Offerunt se porro in nummis plures aliæ Coronarum species, quas nosse multum interest. Quædam vocantur *Rostratæ*, quæ ex navium rostris constant invicem connexis, post victoriam navalem distribui bene meritis solitæ. Talem ab Augusto accepit Agrippa, cum maritimo prælio classem Pompeji & M. Antonii fortiter superasset.

Quæ-

Quædam dicuntur *Murales*, exque turrium ſimulacris conſtant, donatæ illis, qui primi Vrbium muros victores conſcenderant. Ornant eædem capita Geniorum Deitatumque, queis Vrbium tutela fuit commiſſa. Quare Cybele, telluris Dea, ac reliqui provinciarum gentiumque genii turritis ornati coronis conſpiciuntur.

Quercinæ ſunt aliæ iis deſtinatæ, qui in ſpectaculis publicis diſceſſerant Victores; Ita quippe in Ludis Iſthmiis Corinthi quondam celebrari ſolitis, victores coronabantur apio; cujus coronæ formam videre eſt in quodam Neronis nummo.

In honorem Antinoi, ex Loto Ægyptiaca coronam fieri curavit Hadrianus, ANTINOEIA dictam ab ejus nomine, inque nummis paſſim reperiundam.

Sacerdotes, ut Sacerdotii eſſet nota quædam, crania bovina immixta patinis, quibus victimarum inteſtina injecta, & funes, queis victimæ ad aras ducebantur, in coronæ formam effingebant. Talis in quodam Auguſti

nummo reperitur. Ejus vero, de qua Patinus agit in Tab. XIV. Gazæ Ducis Arſchotani, notatæ vocabulo ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΝ, materiem mihi non ſatis eſſe perſpectam, fateor quidem; ſed, cum coronam ipſam eſſe Pontificalem palam ſit, adjectivi adpoſitione opus non eſſe arbitror, neque etiam ut vox ΣΤΕΦΑΝΟΝ ſubintelligatur; quandoquidem ea ſubſtantive uſurpata dignitatem Pontificis Maximi, quam Auguſto deferebant Sacerdotes, jamdum clariſſime indicat.

Caſſides ſeu Galeæ. *Caſſidum* Romanæ ac Græcæ figuratio facile poteſt invicem dignoſci; quod capitis velamentum omnium fere eſt antiquiſſimum, ac frequens cumprimis in nummis, a Regibus, Imperatoribus, ipſisque Diis adhibitum. Qualis Romæ caput obtegit, utplurimum duas alas habet annexas, ut Petaſo Mercurii videri poſſit. Quædam vero Regum caſſides cornua aut Jovis Ammonis, aut Bouis, aut Arietis juncta monſtrant, ad ſingu-

larem ipſorum fortitudinem deſignandam.

Ad *Calanticas peregrinas* referimus Mitram Regum Armeniæ & Syriæ, fere ſimilem iis, quas Epiſcopi apud nos ſolent geſtare, niſi quod ea interdum eſt aut quaſi quadrata, aut ſuperius denticulata. Qualis eſt in nummis Edeſſenorum Regis Abgari. *Calantica peregrina.*

Thiara, quæ Pontificum noſtrorum coronis proxime accedit, erat Regum Perſarum Parthorumque propria.

Phrygum Armenorumque κεκρυφάλῳ ſeu mitra quidam ſolum Reges ſunt uſi. Reperitur enim illa in Midæ, Atys & Zemiſcis nummis, quorum videlicet pars averſa & adorationem Magorum & tres iſtos Principes mitra exornatos repræſentat.

Plurimi Græcorum Regum Herculem imitati capita *exuviis Leonis* condiderunt, quod Philippum Alexandri Patrem feciſſe videmus; & ad eorum exemplum ſe quoque compoſuiſſe quosdam Romanos Imperatores,

Com-

Commodum scilicet, Alexandrum Severum,aliosque.

Velum. *Velum,* quod sæpe Principum Augustarumque caput tegit, aut Sacerdotale officium, quod exercebant, aut apotheosin ipsorum declarat,quo honore excepti Imperatores fuere usque ad Constantinum, cujus quoq; apotheosis tolerata est in nummis, cum de tollendis una vice paganorum ritibus omnibus desperarent Imperatores Christiani. Sed vero quamprimum licebat, Principes Augustæq; ejus loco substituerunt *manum e nubibus prodeuntem, & coronam ipsis imponentem*, profitentes hoc ipso, Deo se imperium ferre acceptum. In testem voco Eudoxiam cum marito Arcadio, Honorium cum Galla Placidia,aliosque.

Persuadent hæc,non ex impio cultu procedere, quod quidam inclinante Imperio lucidum globum,quo Sanctorum vultus nostris moribus cinguntur, quique *Nimbus* vocari solet, admiserint. Clarissime id patet in nummis Mauritii, Phocæ, alio-
Nimbus.

rum-

rumq;. Subit autẽ hic recordari quorundam superioris Imperii nummorũ, in quibus capiti Principum quidam velut Solis radii circumpositi apparent. Ex adverso Principes isti, qui Imperio præfuerunt, a Zemisci usque ad Justinianum *Rhinotmerum*, singulari pietate perducti non raro in nummis suis collocarunt vultum Salvatoris nostri Sanctæque Matris, tali nimbo utrinque illustrium, de quo jam sumus loqvuti.

Deorum Vultus, perinde ut Principum, aut corona super-biunt, aut casside, aut velo aut mitra (*bonnet*) aut quovis alio symbolo, ex quo invicem dignoscuntur. *Capita Deorum Dearumque.*

Siquidem *corona laurea* commonstrat Apollinem, & Genium Senatus, quem vocarunt ΘΕΑ ΣΥΝΚΛΗΤΟC & ΙΕΡΟΥCΙΑ.

Corona *spicea* Cereris est symbolum.

Corona ex *floribus* contexta Floræ Deæ index est.

Corona *pampinea* Bacchum designat Bacchidesque.

Radia-

Radiata Corona Solem denotat, quando ſcilicet radii ex capite prodeunt, nullo incluſi circulo.

Galea Marti convenit & Minervæ, ſed *Noctua* illi inſidens, indubium Palladis eſt ſignum.

Birretum cum duabus alis Mercurii pileus, quem *Petaſum* vocant Latini.

Mitra ſimplex, quales forte ſunt illæ, quibus noctu caput ſolemus condere, prodit Vulcanum, Cyclopes, aut fabros.

Similis Vitta cum *ſtella* ſuperimpoſita, Caſtoris ac Pollucis eſt index.

Mitra Phrygia in acumen ſenſim incurvata tribuitur Deo Luno.

Medimnus, qui capitibus Serapidis Geniorumque omnium videtur impoſitus, Providentiam indicat, quæ juſta menſura diſpertit cuncta, & æque homines nutrit ac beſtias.

Teleſphorus Sanitatis Deus veſte, quali noſtri nautæ aut milites, dum hyberna agunt, conſueverunt geſtare, eſt indutus.

Juno

Juno sæpissime conspicitur velo tecta; sed ea, quæ nuptiis Dea præest, ac *Juno Pronuba* audit, dimidium fere corpus velo, quod *flammeum* vocant, est cincta; ac Juno Sospita capræ exuviis cornibusque duobus est amicta.

Sunt præterea Dii quidam nudi capita, addito symbolo spectabiles, apud Ægyptios cumprimis.

Apis est Taurus, florem Lotus intra duo cornua medium gestans, notamque in fronte candidam, & crescentis Lunæ imaginem albam supra caput.

Osiris eodem gaudet symbolo. *Isis & Canopus* floris speciem præ se ferunt magis expansi largiorisque, quam est lilium. Florem ajunt eundem esse, qui Græcis vocetur Ἀβρότονον. Vtrique Canopo masculo fœminæque est communis, testibus quibusdam nummis; hoc tamen observato discrimine, ut Deus retineat Canopi nomen, Dea vero Eumenythis appelletur.

Spes

Spes Dea ipſum hunc florem portat, ſed ſpecie tenus lilio proprius accedentem.

Pantheon. Non mihi poſſum temperare, quin vel tribus verbis de eo, quod *Pantheon* vocant, hoc loco diſſeram. Eſt autem illud congeries ſymbolorum diverſis Numinibus repræſentatis convenientium. Exemplo ſit nummus quidam Antonini Pii & Fauſtinæ junioris, in quo ſimul videre eſt Serapidem ex medimno, Solem ex corona radiata, Jovem Hammonen ex cornubus, Plutonem ex promiſſa barba, Neptunum indicio tridentis, & Æſculapium ex ſerpente manicæ advoluto conſpicuum.

Dn. Baudelot in diſſertatione, quam de Diis laribus ſcripſit admodum erudita egregiarumque rerum refertiſſima, *Panthea* ab eorum ſuperſtitione originem ducere arbitratur, qui, cum in tutelam domuum ſuarum plures adſciſcerent deos, ſingulos una junctim repræſentarunt ſtatua, exornata tamen diverſis Deorum iſtorum Dearumve

rumve symbolis; Idemque in assertionis suæ fidem exempla ære curavit cælari.

Thoraces adjuncta habent symbola sibi propria, in nummis æque ac Metallionibus nummulisque item inferioris imperii. Si enim brachium utrumque adsit imagini, tunc alterutri manuum videmus imponi *Globum*, Imperii Orbis totius indicem. Huic globo insidet quandoque *Victoria* alata, Coronam offerens, ut denotetur victricibus armis summæ rerum potitum esse Principem; Interdum tamen *Crucis signum*, post Constantini M. præsertim ætatem, qua testati sunt Principes, se *Jesu Christo* referre imperium suum acceptum, quem ideo quoque Regum Regem consueverunt appellare. *Thoraces.* *Globus.*

Sceptro, quod manibus tenent, qui habitu consulari sunt induti, quo conspiciŭtur fere semper Imperatores CPltani, insidet globus & Aquila, quibus significatur, Principem ex suo arbitrio ac solum imperare. Ab Augusti usque ævo Consulare istud sce- *Sceptrum.*

 ptrum,

ptrum, de quo ſermo nunc eſt, apparet.

Primus omnium Phocas ſceptrum ornavit cruce, ejusque exemplum imitati reliqui. Sceptrorum figuris cruces varias, nec eas etiam unius magnitudinis ſubſtituerunt.

Thoraces galea & clypeo armatæ utplurimum quoque haſtam aut manu tenent aut ferunt humeris impoſitam.

Ferula. Tunica vero quæ ſunt veſtitæ, inclinati Imperii ævo, ſceptrum habent ferulæ ſimile, ΝΑΡΘΗΞ vocatæ, quæ ex calamo conſtat ſatis longo, ſuperius tamen in quadratam planamque formam deſinente. Vſus ejus jam tum etiam apud Græcos quondam invaluit, quippe qui Principes ſuos ſolebant appellare *Narticaphores*.

In familia Conſtantini, inque quibusdam aliis ſæpe conſpiciuntur Principes cum *Labaro*, quod vexilli equeſtris fere ſpeciem habet. Quadrata eſt forma, cui impoſitum monogramma nominis Chriſti, quo in ve-

Labarum.

xillis

xillis ſymboli vice utebatur Conſtanſtantinus, poſtquam amplexus erat Chriſtianam fidem, additis Græcorum literis A & Ω ex utroque latere, quibus divinitatem Chriſti indicari, ipſiusmet verbis in Apocalypſi Johannea notum eſt, quando dicit: *Ego ſum α & ω principium & finis.*

Fulmen additum quandoque capitibus Principum, velut Auguſti, denotat autoritatem ipſorum liberam prorſus (*ſouveraine*) & potentiæ Deorum æmulam æqualemve. *Fulmen.*

Inde ab Anaſtaſio ævo manibus Imperatorum indita videtur ſpecies quædam *Sacculi*, aut aliud quidpiam oblongum complicatumque, quod quid ſibi velit, eruditorum oculis nondum eſt cognitum ſatis. Sunt, qui aſſerunt, eam figuram eſſe *linteolum complicatum*, quale ludorum magiſter ſolebat e ſede ſua projicere, cum repetendis iis ſignum daret; allegantque illi in teſtimonium aliquot Conſulum imagines, in quorum manibus ſimile quid perinde compareat. Alii ex adverſo ajunt, ſacculum iſt- *Acacia.*

hunc cinere ac pulvere repletum esse, offerri videlicet solitum Imperatoribus cum consecrarentur, dictumque ἈΚΑΚΙΑ, quasi qui deberet esse medium innocentiæ perpetua mortis meditatione conservandæ, cujus symbolum sit pulvis. Forte etiam hi, quibus id Volumen chartæ tabularumque (*memoires*) Principibus aut Consulibus oblatarum, & quod, dum responderent, manibus tenebant, videtur, æque firmo nituntur fundamento, ac illorum conjectamenta, idque vel eo magis, quoniam, siquidem integræ sunt statuæ, utplurimum pedibus Principum adjacere videtur capsula, facta ideo, ut condendis istis chartis, ceu verosimile fit, inserviret.

Luna crescens. *Luna crescens* sæpe suffulciendæ Principum fœminarum thoraci est adhibita. Ipsæ siquidem eum in Imperio, cui Solis instar Princeps est, occupant locum, quo Luna in cœlo gaudet. Deus Lunus idem symbolum sibi proprium humeris gestat, ex anili quorundam superstitione, qui Lunam credebant esse masculum, in-

felix

felix eos rati contrahere matrimonium, poteſtateque domeſtica exui, qui ipſam colerent ut deam.

Thoraces *Amazonum* utplurimum ſunt armatæ clava bipenni (*bache d'armes*) humeris ipſarum impoſita, manuumque alterutra tenent clypeum in Lunæ cornutæ formam effictum, qualem Latini vocare ſolent *Peltam*. *Arma.*

Fabri ferrarii malleum bicipitem, & Vulcanus forcipem cum malleo geſtant, quibus ſæpe in nummis additur incudis imago.

Anubis thoracem caput caninum prodit, & ſiſtrum Iſidis, quod manui indi conſuevit. Exuviæ Leonis & clava ſymbolum *Herculis*, & eorum Principum ſunt, qui aut ſuum genus ad illos retulere, ridicula ducti ambitione, aut laborum ejus videri voluerunt æmulatores.

Agmen thoracum claudant *Dimidiata Corpora*, (*qui vont jusq' à my-corps*) qualia reperire ſubinde licet in Metallionibus aut Nummis maximi moduli. Ea præter ſcutum & haſtam

eqvum etiam fræno cohibitum ſimul habent additum, quo victoriæ aut in ipſis præliis aut in ludis ſaltem reportatæ deſignantur.

Averſa pagina. Cum vero paginæ averſæ ſibi ſolis vendicent ſymbola, quæ qui non habent perſpecta ſatis, neque doctrinam, quam petunt inde curioſi, capere recte poterunt; ideoque majori cum accuratione ac ſtudio diſtincteque cumprimis de iſtis nunc erit agendum.

Quædam annexa ſunt figuris, alia ex adverſo aut ſola conſpiciuntur aut ſeparata ſaltem, & alia demum, quæ figurarum ſimul obeunt vicem, ſive hominum illæ ſint ſive rerum ſenſibus expertium.

Ex his igitur, quæ figuris annexa, quædam rurſus ſunt pluribus communia, ac neque niſi Legendorum ope poſſunt invicem commode diſtingui. Alia vero & ſola ſunt & Legendi ſimul explent partes ſicubi illud deeſſe contingat. Abſente enim licet Legendo, tamen quin figura manu tenens fulgur & ad pedes aquilam habens,

bens, Jovem, & ea, quæ Lyram tangit, lauruque cinctum refert caput, Apollinem innuat, dubio omni caret.

Hasta, quæ telum est nullo armatum ferro, aut potius sceptrum, quale olim usurpasse constat Reges, longius tamen iis, quæ hodie recepta sunt, Diis singulis convenit, bonitatem ipsorum ac providentiam benignam ubivis ac efficacem designant. Originem ejus consuetudinis, qua sceptra Diis data, ex majorum superstitione repetit Justinus, quippe qui a mundi usque initio sceptrum æque divino prosequuti sint cultu ac Deos ipsos; Procul dubio inde, quia statuarum tunc exigua adhuc erat copia. Neque enim persuadeor ut credam, tametsi id velint verba Justini, quod adoraverint homines sceptra tanquam Deos ipsos. *Hasta.*

Patera, cujus usus erat quondam in sacrificiis peragendis, perinde manibus Deorum & quandoque etiam Principum consuevit inseri, & ideo quidem, ut horum Sacerdotalis potestas juncta Imperatoriæ, ex digni- *Patera.*

tate Pontificis Max. & illorum cultus, sacrificiorum cumprimis oblatione, præstitus, indicaretur. Quare interdum videre est additam Aram, in quam effunditur quasi patera.

Cornu copiæ. *Copiæ cornu* perinde Diis omnibus attribuitur & Geniis, ac Heroibus, tanquam divitiarum, felicitatis ac abundantiæ bonorum omnium index, bonitate illorum ac horum virtute paratæ. Contingit duo cornua nonnunquam conspici, quæ adeo copiam rerum plurimam indigitant.

Caduceum. *Caduceum* æque est symbolum pluribus commune, tametsi alias Mercurio proprium, felicitatem ac pacem denotans. Constat autem ex baculo, potestatis indice, serpentibusque duobus, quæ prudentiæ sunt nota, ac duabus alis, quæ singula conatibus hominum perficiendis quam maxime sunt necessaria.

Symbola, quæ mihi *unica* sive *sola*, vocantur, carent numero. Quare ea tantum, quæ sæpius occurrunt, sufficiat indicasse.

Thyrsus, qui pertica est cincta edera sive pampino, Bacchi est symbolum, ejusque comitum, ac notat furorem, qui ex nimio vini haustu solet mentibus potantium illabi. *Thyrsus.*

Fulmen in manu thoracis, aut ad latus ejus aut supra caput collocatum, *Ve-jovem* prodit, seu Jovem iratum ac fulmina projicientem; nisi forte sit potius Imperatoris cujusdam caput. His enim æque ac Diis turpis quorundam adulatio fulgura apposuit. *Fulmen.*

Lauri ramus, si quem Imperator manu tenet, victorias ejus triumphosque respicit, quemadmodum *oleago* pacem, quam vel dedit populis vel integram conservavit Princeps. Reliquæ vero plantæ suam singulæ terram natalem, velut rosa insulam Rhodum, &c. ostendunt. *Lauri ramus.*

Duæ manus sibi invicem junctæ concordiæ privatorum, aut fœderum aut amicitiæ sunt symbolum. *Manus junctæ.*

Signum militare, seu vexillum in ara collocatum, novæ Colo- *Signum militare.*

niæ eſt index, quarum quippe ſucceſſus a Deorum pendent tutela. Coloniam vero intelligo a veteranis militibus conditam; Id enim vult ſignum, cujus ſi adſint plura exempla, tunc palam fit, milites ex Legionibus diverſis coiviſſe in ſocietatem itineris.

Clavus. *Clavus* globo ſuper impoſitus, & cui additi ſunt faſces, liberam Imperatoris denotat poteſtatem; In quodam Julii Cæſaris nummo poſita ſimul Caduceum, copiæ cornu, & vitta Pontificis Max. ſymbola ſunt pacis, felicitatisque temporum ac religionis a Julio datæ conſervatæque in Republica.

Clypei. *Clypeus* aut vota publica ſignificat, diis facta, pro Principum ſalute, aut quod civium ſalus ac ſecuritas Principum curæ crederetur deberi. Appellabantur *clypei votivi*, appendique ſolebant aut aris aut columnis templorum. Duo conſpiciuntur exemplo novo in Antonini Pii nummo, quibus addita vox eſt *Ancilia*; Denotatur autem iiſdem, facta ad clypeum fatalem cœlo demiſſum, & a duodecim iſtis ſimi-

ſimilibus alium, alluſione, eum Principem fata Imperii in ſua habere poteſtate.

Vaſa aut *Vrna* menſæ impoſita, ex qua palmæ prodeunt, coronæque ad latus collocatæ cum *ſympulo*, quod eſt vaſculum, quo libabantur ſacrificia, ludos deſignat, quibus ſacrificia utplurimum fuerunt juncta. *Ludi.*

Navis agitata gaudium ſignificat, felicitatem, ſucceſſus & ſecuritatem. Quando vero figuris turritis ea videtur adpoſita, tunc indicat urbem maritimam, in qua ſit vel portus vel emporium. Sed quando ad victoriæ alatæ pedes eſt ſita, tunc prælium navale, quo victa eſt hoſtium claſſis, deſignat. *Naves.*

Vva abundantiam, lætitiam, & feracem Vini tellurem indigitat. *Vva.*

Vna duæve *Lyræ* nota ſunt earum Vrbium, in quibus Apollo cultus tanquam Muſarum Deus. *Lyra.*

Modimnus, ex quo ariſtæ prodeunt, aut papaver, ſymbolum ubertatis eſt, frumentique aliunde in *Modimnus.*

popu-

populi annonæ caritate preſſi ſolatium allati.

Signa militaria. *Signa militaria*, quorum numerus ad quatuor usque excurrit nonnunquam, aut victorias ſignificant, aut Legiones, aut Sacramentum Imperatori dictum, aut Colonias a militibus conditas, aut vexilla ab hoſtibus capta, receptaque vi, aut ab iisdem ſponte reſtituta. Cujuslibet Legionis primarium ſignum eſt aquila; Reliqua ſunt cohortium, diſtinguenda tamen a ſignis equeſtribus.

Bacillus Auguralis. *Bacillum* leviter a ſummo inflexum, quod *Lituum* vocant Latini, ſymbolum eſt augurum, deſcribendo ab ipſis cœlo adhibitum. Sæpe autem adjunguntur pulli, queis cibus porrigitur, aut aves in aere volitantes, quarum obſervabatur volatus. Et ex his perinde atque ex illis de futuris poſſe fieri vaticinium, credebant augures.

Vitta & ſupellex Pontificalis. *Vitta* ſubtus decuſſatim acuminata, cum duobus pendulis, quæ Romani *Apicem* vocabant & *flamina*, ſive ſola, ſive ſuppelle-

ctili reliquæ addita, cujus in ſacrificiis erat uſus, vaſi ſcilicet, patinæ, aſpergillo, ſecuri, ac capiti animalis, cultro & ſympulo, eſt nota dignitatis Pontificalis & Sacerdotalis. Caput enim eſt victimæ; ac ſecuris ei occidendæ, patina recipiendis inteſtinis, offerendæque carni, culter iis diſſecandis, vaſculum infundendæ luſtrali aquæ, aſpergillum aſpergendis ſpectatoribus, iisdemque adeo purgandis, ac Sympulum denique libationibus effundendoque in victimarum capita vino, inſerviebat.

Sella Curulis Magiſtratum ſive ſit illa Ædilium, ſive Prætorum, ſive Conſulum, denotat. Singulis enim erat jus utendi curru eburneo. Quod ſi haſta illa eſt transfixa, ſymbolum tunc eſt Junonis, ac conſecrationis Principum fœminarum. *Sella Curulis.*

Quoddam navis ornamentum incurvatum, quod Græci ἀκρο-τήριον aut ἀκροστόλιον vocant, victorias maritimo prælio reportatas, naveſque ſubmerſas, aut Vrbem mari *Ἀκρωτήρια.*

adjacentem, velut Sidonem, quandoque indicat.

Currus. *Currus* sive ab equis, seu Leonibus aut Elephantibus ductus, vel triumphorum vel apotheoseos Principum nota est. Obvelatus vero currus & a mulis vectus solum respicit Principes fœminas, earumque consecrationem, honoremque istum, quo, circumducta ipsarum in ludis Circensibus imagine, etiam post mortem afficiebantur.

Turris. *Porta Vrbis turrisve* figura, qualis occurrit post Constantini ævum, cum vocibus *Providentia Augusti*, aut granaria denotat in populi fame pressi sublevamen exstructa, aut juxta alios Constantinopolin urbem; quorum opinio stella superimposita, quæ symbolum ejus Vrbis peculiare est, nititur.

Calathus florum plenus. *Calathus* florum pomorumque plenus fertilitatis est argumentum.

Equulei. *Equulei cum sepimento*, quale videre est in Licinii nummo, indicant castra munita contra hostium incursiones.

Tripus

Tripus ſive patulus ille ſeu te-ctus, cum cornice & Delphino, ſymbolum eſt XV-Virorum, qui cuſtodes erant Oraculorum Sibyllinorum, eademque, cum res poſceret, conſulebant. Repoſita autem erant illa ad ſtatuam Apollinis Palatini, cui videlicet ſacra eſt cornix, cujusque ſignum eſt delphin in ceremoniis XV-Virorum. *Tripus.*

Zodiacus mediique Signa inter cœleſtia Sol ac Luna, felix Principum ſydus denotant, ſingulorumque in Republica civium ſalutem, quam, velut aſtra Zodiacus, ſic Princeps ſuſtentet. Exemplum videre eſt in Alexandro Severo. *Zodiacus.*

Sceptrum utraque cuſpide globatum, in formam baculi Imperatorii (*un bâton de commendement*) vulgus antiquariorum conſuevit appellare *Parazonium*, quo vocabulo intelligi volunt pugionem, aut gladiolum cingulo inſeri ſolitum. Sed enim ipſa figura, ac modus etiam, quo tenetur ille, impugnant hanc opinionem. Solus extat Galbæ nummus, in *Parazonium.*

quo

quo *Honoris* & *Virtutis*, quarum illa sursum erectum manu tenet *Parazonium*, cuspide altera genu obnixa. Tum & Titus ac Domitianus lateri quisque suo baculum talem applicant, non vero cingulo. Antonini Pii nummum refert Patinus p. 228. in quo *Parazonium*, quod ipse *Scipionem* vocat, utrique humero transversim est injectum, velut pharetra. Quin in ipsa etiam Vespasiani nummi aversa pagina, qua Romam conspicere

Tab. 25. est *Parazonio* armatam, ne ulla quidem ratione conjicere licet, aut illud esse cingulo insertum aut inseri posse, neque adest etiam, quo prensari forte posset, qui gladiorum primaria pars est, *capulus*. Ac neque cæterum constat satis, cui usui inservire potuerit isthoc armorum genus, si verum est, quod quidam affirmant, gladiolum esse hebetem obtusumque. Quodcunque enim hic sibi fingant somnium, qui docent inde, Principis esse

Tab. 41. 55. iram ac pœnæ rigorem clementia temperare, ensis tamen non est inventus nisi ut

Gaza Ducis Arschotani.

noceat

noceat occidatque. Tum & enervatur hæc opinio Antonini Pii ac Elagabali nummis, in quibus hic armatus eſt haſta, cujus utraque cuſpis interdum conſpicitur acutiſſima.

Rota viarum publicarum Principis cura juſſuque reſtitutarum eſt index, velut *via Trajana*. Ad pedes fortunæ aut Nemeſis ſiquidem ea jacet, ſupplicia hinc quibus malefici afficiuntur, & illinc mobilitatem & inconſtantiam Deæ ſignificat. *Rota.*

Deos Deasque fere omnes ex peculiaribus ſymbolis licet cognoſcere, ex quibus tamen potiſſima tantum hic allegabo. *Dii Deaque.*

Jovem prodit fulmen & aquila, *Neptunumque* tridens ac delphin. *Dii maritimi*, Melicerta, Palæmon & Portumnus, ſive ſint unus deus triplici nomine cultus, ſeu vere demum tres dii, eodem gaudent ſymbolo; repræſentantur enim ſub infantis, quæ Delphino inſidet, imagine, denoctantque ludos Iſthmios a Siſypho in Melicertæ honorem inſtitutos.

Junonis index eſt Pavo, poſtquam videlicet Argum fidum ſibi vaccæ humanæ cuſtodem in hanc avem transmutaſſet.

Æſculapio, Hygææ & *Saluti* adpoſitus eſt Serpens; & iſte quidem inventor artis prædicatur, quam Medici fruſtra hactenus quærunt, nimirum juventutis vigorisque priſtini ægrotis ac ſenibus reſtituendi.

Bacchum coronat pampinus lætitiæ nota, quam Vinum efficit, manu tenentem poculum, ſemper potui & ſibi & aliis propinando paratum. Pantherus ad pedes ipſius jacens rabiem ſignifiat, qua, qui vinum largius ſumunt, ſolent laborare; Tum & inſertus manui eſt thyrſus, currumque trahit par tigrorum.

Canopum Deum Ægyptii repræſentavere cum vaſe fictili, ex quo caput prodit flore Iſidis ornatum. Vas iſtud aqua plenum rimisque undiquaque cera obturatis, extinguit Perſarum ignem, qui reliquos Deos omnes perinde conſumit admotus.

Aſtar-

Aſtarta Sydoniorum Dea currui cum duabus rotis inſidet. Iſta ejus imago circumferri ſolita eſt ad ſtipulandam a civibus pecuniam. Verum de ejus nomine æque ac de figura nondum convenit ſatis inter eruditos.

Cybele coronam turritam geſtat, quoniam terra Vrbes ſuſtinet. Leones, qui ad pedes ejus ſunt proſtrati, amoris, quo erga Atym ferebatur, vehementiam indicant. *Crotalo*, quod cymbali genus eſt, Sacerdotes Cybeles ſolebant canere, velut ſiſtro Iſidis myſtæ.

Cererem ex corona ſpicea cognoſcimus, exque curru a ſerpentibus tracto, & ex faculis demum ad montis Ætnæ ignes accenſis, ad inveſtigandam alicubi raptam a Plutone Proſerpinam.

Dianam ornat Luna cornuta, arcus ac pharetra, habitusque venatorius; & curru ipſa a cervis ducto vehitur.

Dianæ vero *Epheſiæ* typus eſt omnino peculiaris. Siquidem mammil-

las præ ſe fert quamplurimas, cum mater rerum omnium credatur; Ac ſuſtentaculis duobus innititur, prope pedes modo cervos habens, ac modo boves, & in capite corbem fructibus plenum. Quæ omnia quid in receſſu habeant, erudita Diſſertatione de *Diana Epheſia* expoſuit Cl. *Meneſtrierius*.

Venerem conſtat manu tenere pomum, quod ipſi adjudicavit Paris, cum de formæ præſtantia invicem rixarentur Deæ. Eandem monſtrat filius puer Cupido, & clavus, ceu nota poteſtatis, quam in homines exercet amor, interdum etiam clypeus & galea, ad vim ac robur amoris indigitandum.

Pacem ex ramo olivæ videre eſt, aut ex facula, qua ea armorum accendit congeriem.

Providentia Dea virgulam manu geſtat, qua tangere quaſi globum videtur, ut innuatur, per eam regi Orbem totum.

Abundantia manu tenet ſpicas ex modimno prodeuntes. Eſtque hæc ima-

imago Principum, quorum cura providendæ caritati debet incumbere. Addita nonnunquam eſt navis, frumentum innuens aliunde allatum.

Pietas utplurimum aut velo tegitur, aut manus tendit ad cœlum ſupplex, aut iisdem apprehendit templum, aut acerram, ſpargendo in aram ſuffitui. Ad pedem ſtat ciconia, quoniam hujus avis imago publicis privatisque ſupplicationibus admovebatur, inque officiis erga parentes præſtandis, quippe cum ciconiæ ſenes parentes dicantur enutrire, ideo & ab Ebræis Latinisque dictæ ſunt *aves piæ*.

Libertas una manu pileum tenet, quoniam ſervi nudi caput incedebant, & altera virgam, quam *Vindictam* dixere, & qua leviter manumittendos percutiebant Heri, velut in ſignum ſublatæ adeo ſervitutis.

Veſta manu geſtat facem, ut notam æterni ignis, ſub cujus etiam nomine colebatur.

Liberalitas manu tenet quadratam tabellam, adpenſam, notatamq; certo

punctorum numero, quo significatur, Principem & frumentum donasse populo & pecuniam. Ea vero præest Congiariis omnibus.

Pudicitiam tegit velum, digitumque eadem opponit ori, ad temperandam habitus sermonisque rationem.

Securitas temere insidet currui, caput subnixa manu, quasi cui nihil sit ullibi metuendum.

Fortuna modo sedens, ac modo stans erecta, manuque tenens clavum, repræsentatur, quia eam persuadebantur pagani regere omnia: Rota lateri adposita inconstantiam ejus notat, sed cornu copiæ, quod ei datur subinde, indicat cæcam bonorum ac inconsideratam in homines distributionem.

Termini appellantur statuæ, quibus & bracchiæ desunt ac pedes; Ac si fides habenda Polybio, controversiis gentium de limitibus regionum illi suam debent originem, quibus sopitis statuas illæ ponebant Diis, quos transactioni suæ præfuisse persuadebantur. Vnde notum est, apud Crotonia-

niatas & Sybaritas *Jovis Terminalis* cognomentum.

Æquitas ac *Moneta* libram tenent. Ac nec raro etiam tres apparent figuræ Monetæ ſymbolum, quarum ad pedes jacet fornax, & quæ argentum ſignificant aurumque & æs, ex quibus ſcilicet conflatur moneta.

Duæ figuræ, quas inter medium locum occupat vox ΟΜΟΝΟΙΑ, fœdera Vrbium certarum mutua indicant, quorum in fidem ac teſtimonium & firmitudinem advocabantur ea ratione dii.

Duæ imagines, quarum ad pedes Rota ſita eſt, & quæ ora digitis claudunt, vindices criminum Deæ ſunt, *Nemeſis* dictæ. Severitatem notat rota, & digitus ori admotus vetat accuſari juſtitiam Dei, quaſi quæ videatur interdum parcere malis, ut boni calamitate ac pœnis afficiantur. *Lento enim gradu ad vindictam ſui divina procedit ira, ſed tarditatem ſupplicii gravitate compenſat*, inquit Valerius Maximus.

Tres figuræ, quæ ſe mutuo complectuntur, quaſi ſaltaturæ, *Gratiæ* vocantur.

Tres aliæ, quæ velo, quaſi aura inflato, caput obtegunt, *æternitatem* ſignificant, in qua tria, præteriti nempe, præſentis ac futuri, temporis ſpatia unico momento, humanæque rationi prorſus incomprehenſibili, ſimul pereunt. Eadem repræſentatur ſub Solis aut Lunæ facie, in manum figuræ cujusdam repoſita; cum utrumque iſtorum Deorum crediderint Ægyptii eſſe æternum.

Tres porro *aliæ* manus faculis accenſis armatæ ac pugionibus, capitaque ſerpentibus horridæ, *Furiæ* ſunt, quas & *Eumenides* dixere & *Erynnies*, quæ diſcordiam armaque & ignem inferunt rebus humanis.

Minores quatuor aliæ quatuor anni vices innuunt; ac ſola quidem una veſte induta, Hyemem, qua ſcilicet arcere ſolemus frigus; Autumno, quo commodum venationi tempus, additus eſt lepus; Ver corbem flori-

bus

bus plenum portat, & Æſtas denique falcem meſſi immittendam.

Ingentis lapidis ſpecies, in formam montis curru tracti, *Solem* repræſentat, qua ſcilicet ratione ab Helagabalo fuit cultus, ex eorum ſententia, qui lapidem eum eſſe totum igneum perſuadent. Stella, qui ſuperius conſpicitur, eſt Phoſphorus, Sydus hoc præcurrens, diſtinguendisque ipſius a Caracallæ nummis ſimul inſerviens.

Orientem Solem refert figura nuda ac radiis caput cincta, manu tenens flagellum, ſuæ velocitatis indicem.

Lapis in formam pyramidis exſtructus inque templo collocatus, additumque par columbarum, *Veneris* imaginem, qualis in Papho inſula colebatur, deſignat.

Jovem æque ſub lapidis forma conſtat fuiſſe cultum, appellatumque ideo *Jovem Lapidem*. Quare etiam qui Græcis dictus eſt ΖΕΥϹ ΚΑϹΙΟϹ, formam habebat montis in templo poſiti. Eademque ex ratione creditur mons Argêus in Cappadocia toties in nummis reperiri.

Figuræ, quæ ſedent, urnaque innituntur, *flumina* ſignificant, eademque alias velut dimidiata corpora aquis innatantia apparent.

Flumina.

Lectis impoſitæ figuræ ritum iſtum paganorum reſpiciunt, quem *Lectiſternium* vocavere. Scilicet, cum urgerentur neceſſitate publica, qualis forte eſt peſtis, Deorum quorundam, ut Apollinis, Dianæ, Cereris, Fortunæ, Neptuni, Herculis, Mercurii aliorumque idola lectis imponebant, ut calamitatis tandem fieret finis. Titus Livius ejus ritus, ab Arnobio graviſſime reprehenſi, originem ab anno CCCLVI. V. C. repetit.

Provinciæ.

Provinciæ ſingulæ invicem ſemper fuerunt diſtinctæ, aut habitu aut ſymbolis quibusdam aliis.

Africam conſpiciendam præbet Elephanti caput, ſcorpioque aut Serpens, aut Leo, quæ animalia in Africa potiſſimum naſci in vulgus eſt notum.

Aſiam prodit ſerpens aut clavus, quaſi quæ, niſi navium beneficio, adiri non poteſt a proficiſcentibus Roma.

Europa peculiari ſymbolo non gaudet. Nummi enim iſti, in quibus Europa a Jove in taurum transformato rapta conſpicitur, a *Seydio* ſunt omnes conficti.

Macedonia aurigæ flagellum manu tenentis habitu incedit, vel ideo, quoniam ea regio equorum optimorum ferax erat, aut quia Solem cumprimis incolæ proſequebantur cultu. In nummis tamen ejusdem regionis videmus quoque interdum Herculis clavam, quippe a quo Reges Macedoniæ genus ſuum repetebant, inſtituto vaniſſimo.

Mauritaniam indicat Eqvus curſor, & virgula; Equi enim iſtius regionis cum velociſſimi eſſent, neque calcare indigebant nec fræno.

Ægyptum ex Siſtro, Ibi & Crocodilo, *Achajam* ex Vaſo floribus referto, & *Hiſpaniam* ex cuniculo cognoſcimus, quo animalium genere ea paſſim abundat regio, a Catullo ideo dicta *Cuniculoſa*. Eadem vero militari nonnunquam habitu eſt induta, clypeum tenens, & par haſtarum, quibus fortitudo

tudo ac robur gentis, velut per ſpicas interdum, regionis ubertas, indicatur.

Gallia ſpeciem haſtæ geſtat, *Gæſum* Virgilio dictam, eſtque ſago, ſive tunica militari, induta.

Judæa perinde tunicata incedit, ex palma, quam tenet, notabilis, idque ideo, quoniam pars eſt Phæniciæ, cui peculiaris eſt Palma, cujus nomen ΦΟΙΝΙΞ illa etiam eſt mutuata.

Arabiam indicat Camelus, non ſolũ, quod animal illud inibi velocitate eqvum ſuperare affirmat Ariſtoteles; ſed & balſami ac thuris arbuſcula.

Dacia habitu fœminæ geſtat haſtam, & aſini caput, roboris indicem, quippe cum honorifico vocabulo animal iſthoc ζῶον ἀνίπτητον appellaverint priſci, iisdem etiam Principes Orientis équorum loco ſunt uſi.

Siciliæ ſymbolum eſt caput inter tres coxæ imagines medium, quibus tria ejus inſulæ promontoria innuuntur. Tenet ipſa quoque falcem interdum & ſpicas, fertilitatis indices.

Pan-

Pannoniam referunt duæ fœminæ veſtibus indutæ, cum ſit frigida ea regio, & manu tenentes ſigna militaria, ad fortitudinem gentis declarandam.

Italia tanquam Regina mundi inſidet globo, ſceptrum tenens, cornuque copiæ, & corona turrita, ob urbium queis abundat numerum, caput exornata.

Germania procerioris fœminæ habitu conſpicitur cum haſta, & clypeo, longo magis coarctatoque quam quibus utuntur Romani.

Pileum portat *Armenia* in formam cuculli, arcumque & tela.

Parthorum Regnum fœminæ inſtar eſt repræſentatum, ex more inibi recepto veſtitæ, cumque arcu & pharetra, ob peculiarem Parthis jaculandi rationem, qua etiam cum in fuga eſſent, hoſtem noverant ferire.

Cappadocia coronam geſtat turritam, & ſignum equeſtre, quoniam ex ea regione equites potiſſimum ſolebant legere Romani. Additus eidem apparet interdum mons Argéus, ſive

ut

ut manu eundem teneat, ſive ad pedes habeat poſitum.

Meſopotamia fluvios inter duos, Tigridem & Euphratem eſt collocata, mitræque quidpiam ſimile geſtat in capite, ex ſententia Antonii Auguſtini. Verum, ſi in Trajani, quem allegat nummo, eſt *Armenia & Meſopotamia in poteſtatem* P. R. *redactæ*, vereor, ne per fluviorum unum, qui Meſopotamiam refert, ipſa provincia intelligi debeat.

Magnam Britanniam, quæ inſula eſt, ex clavo, cui innititur, & ex roſtro navis, quod ad pedes ipſius jacet, cognoſcere eſt.

Peculiaribus etiam ſingulæ Vrbes gaudent ſymbolis, a quibus tamen prolixe exponendis malo mihi temperare, cum ex Legendis, quænam ſint, appareat ſtatim. Ea tamen animalia, quæ frequentiora ſunt in nummis, hic allegabo.

Animalia. Corinthi ſymbolum eſt *Pegaſus* alatus, quem ſcilicet ibi dabat Minerva Bellerophonti cum Chimæra pugnam inituro.

Phæ-

Phœnix modo æternitatem ac modo ſpem meliorum temporum, ſignificat, quoniam ex ſuis eum cineribus renaſci creditum eſt quondam.

Pavo & *Aquila* denotant Principum, Deos inter relatorum, conſecrationem.

Capricornus ſive ſolus ille ſive cum ſocio, horoſcopum Auguſti indicat, ad cujus rationem promiſſum ipſi fuerat Imperium abs Theagene Apollonio, Aſtrologo celebri, ad quem ab Agrippa fuerat ductus. Verum hæc inveterata licet opinio ſit nummaticorum, eam aggreſſi ſunt tamen non ita abhinc diu doctiſſimi Viri, Auguſtum ſub Capricorni ſydere natum non eſſe, comprobantes.

Piſces, *Pelamydes* antiquis, ac nobis *Thunni* dicti, indicant Vrbes eas, prope quas dives earum captura erat, veluti Conſtantinopolim, aliasque.

Delphin incurvatus cum tridente, libertatem commerciorum jurisque maritimi denotat.

Canis maculis rubris infectus, atque *concha*, Tyri Vrbis eſt ſymbolum, cujus

jus incolis captando illi pisci, qui tingendæ purpuræ inservit, ansam dedit canis Herculis, quippe qui, cum forte, piscem talem deglutivisset, os accepit rubro colore penitus tinctum. Concha vero frequentissima in nummis Tyriis occurrit, cum ex adverso canis non nisi admodum raro inveniatur.

Ephesum Vrbem monstrat *Cervus*, reliquasque idem Vrbes Dianæ sacras.

Boves patientiam ac robur denotant, tum pacem quoque agricolis gratam, sic & colonias porro, ducti a Sacerdote velato, ac sacrificia demum ipsa, quippe in quibus boves offerebantur ut victimæ, cornua ligati funibus ex lana confectis, quos *vittas* dicebant aut *Infulas*.

Ægyptum indicant Nilumque *Crocodilus* & *Hippopotamus*.

Serpens autem index est Æsculapii, utplurimum vero Deæ Salutis sive Hygææ.

Gallus gallinaceus Dei Luni est symbolum, quandoque etiam Mercurii.

Sphinx

Phinx & *Harpija* Gabalæ Vrbis in Cælosyria, & illa quidem prudentiæ, hæc autem fortitudinis symbolum est.

Equus in nummis Punicis Carthaginis est symbolum.

Equi in pascuo notant pacem ac libertatem, sive etiam regionem pascuis abundantem.

Elephas symbolum est æternitatis, & ideo quidem, quoniam longioris vitæ putatur esse; Rectius tamen affirmaverim, eum esse ludorum notam, aut Africæ interdum, utpote quæ ejus animalis ferax est.

Quædam vero animalia non satis cognita, quæ occurrunt subinde in paginis nummorum aversis, addita voce, *Munificentia Aug.* aut *Seculares Aug.* id solum innuunt, Principes istos, qui nummum talem fieri fecerunt, ex regionibus peregrinis ea accersivisse, ut & gratiora simul redderent spectacula, & populum delectarent. Hæc adeo, quæ jam generatim diximus, si quis sibi reddat familiaria, non est dubium, quin in notitia nummo-

rum plurimum ſit profecturus, usque dum & lectio crebra & uſus plura aperiat myſteria ſingularium averſarum, quæ ſolis alias in hac arte magiſtris reſervantur explicanda.

PRAECEPTIO X.

De

Nummis adulterinis:
De modis, quibus ad verorum ſpeciem confiunt:
Ac de ratione denique, qua falſitas deprehenditur.

NUlla fere omnium, quas modo dedimus Præceptionum æque neceſſaria eſt tyronibus curioſis, ac ea, de qua nunc quidem agemus. Hac enim niſi cum accuratione perlecta, facile poſſunt illi decipi, præſertim quando impetu adhuc primo in nummos feruntur, ac divitiis etiã cum abundẽt, jacturã, quam faciunt, non usq; adeo magni æſtimant. Videmus ipſos quotidie in fraudes eorum incurrere, qui

qui mercaturam, ut ſic loquar, nummaticam exercent, idque ideo, quoniam artes iſtorum hominum nondum ſatis callent. Ipſis quoque fallendis multum porro conferunt crebræ antiquariorum circa nummos quosdam diſſenſiones, quippe quos alii perſuadentur eſſe antiquos, alii modernos, fuſos illi, hi contra typis percuſſos. Quale quid iis etiam accidere videmus, qui, tametſi pictoriæ artis ſint callentiſſimi, tamen interdum exemplum credunt eſſe (*une copie*) quod eſt archetypon, & archetypon, quod exemplum eſt; præſertim ex quo inter Nummarios reperti ſunt *Paduanus* quidam & *Parmeſanus* apud Italos, & in Batavis quidam *Carteron*, Scalptores in arte antiquorum Nummorum æmulatoria præ cæteris magiſtri, veluti forte inter pictores *Antonius de la Corne* Romæ, & Lutetiæ quidam *Cany* ea picturarum exempla perficiunt, quæ vel oculatiſſimos fallunt.

Quare ut fraudi tandem ponantur fines, morboque præſentia adſint re-

media, utque pateant omnia clarius, *Modos* primum omnes, quibus falſi veris nummis ſolent ſupponi, ac *Media* deinceps evitandæ fraudi peridonea, exponemus.

Nummi ficti. PRIMVS autem modus eſt rudis omnino & agreſtis, *cum nummi efformantur, quales nunquam extitere,* ut ii, in quibus Priamus, Æneas, Virgilius, Cicero, Sapientes Græciæ, & quidam alii Viri illuſtres, repræſentantur, quos Parmeſanus reliquique artifices effinxerunt, ut iis imponerent, qui ſingularium nummorum ſtudio tenentur. Ex eadem mala fide ac lucri non ſat honeſta cupidine inſolentes averſæ partes fuerunt ex cogitatæ, ut haberent, quibus fruſtra delectarentur curioſi; Qualis nummus eſt Julii Cæſaris, cum vocibus, *Veni, Vidi, Vici.* Alius Auguſti, cum: *Feſtina lente.* Quo quidem apopthegmate eum eſſe uſum dubio caret, verum illius memoriam in nummis fuiſſe conſervatam, merito ambigimus.

His

His autem, qui in Museis hospites non sunt, facile est fraudem nummorum ejusmodi deprehendere; Siquidem in eis & fusio ac metallum, quod firmitudine antiquis cedit, tum ipsa denique figurarum expressio, ultro novitatem prodit.

SECVNDVS est, *cum nummi novi formæ antiquæ funduntur,* aut illi arenæ infusi ita sibi deinceps restituuntur, ut cusi videantur. Verum in his & arenulæ campo nummi insertæ, & cavernulæ, quæ hinc inde in utraque pagina se offerunt, oræ porro inæquales, ac neque politæ satis, tam literæ hebetes, ac lineamenta denique obtusa, fraudis præbent argumentum. Ex pondere etiam dignoscuntur, quippe quod imminui necesse est, cum metallum fusum vi ignis rarefiat, & id, quod cuditur, condensetur, majusque ideo accipiat pondus. Tandem in fusis nummis restant semper fusionis notæ, quæ lima deleri cum commode nequeant, perinde ac oræ, quas rotundari oportet, limaturæ ac proinde etiã falsitatis ostendunt signa. *Nummi fusi.*

Cum vero indies augeſcat calliditas hominum & in efficienda evitandaque fraude, inventa ſunt cavernulis complanandis, quas fuſio non poteſt non poſt ſe relinquere, remedia. Adfricare ſcilicet aut allinere iis ſolent impoſtores æruginem, qua tegantur, ac oras incidunt leviter, ut videantur ſcabroſæ. Ingenioſiores nequam cenſendi ſunt, qui omiſſo æruginis uſu aream nummi cœlo complanant. Vt vero fraus palam fiat, æruginem, ſi adſit, oportet atteri, quæ deprehendetur adeo mollior antiqua. Si vero non adſit, inſpiciend9 eſt nummus paulo intentius, & depreſſior tunc adparebit nummi campus ac tenuior, ipſumque metallum nimis politum ac læve; cum ex adverſo antiquis rude quidpiam ac robuſtum inſit. Iis vero, hanc detegendæ fraudis rationem, ac ponderis, qua de modo loquuti ſumus, differentiam qui non habent perſpectam, miraculo videtur ſimile, ſuppoſititios nummos ſola attritione tactuve deprehendi poſſe.

Sed

Sed enim falſorum numero eximi debent quidam, quos, ut circumdari metallo cornuve aut ligno commodius poſſent, oportuit lima adæquari. Id enim non obſtat, quo minus & genuini ſint & antiqui. Vnde eſt etiam, quod periti nummorum vulgo dicere conſueverunt, ſcilicet oram ſubinde de campo nummi, & hunc de ea, ſi caſu quodam damnum fecerit, teſtimonium dare.

TERTIVS modus eſt, cum nummi antiqui fruſtati & obliterati, cœlo, addito etiam interdum ſigniuo, quod ærugine incruſtatur, reparantur, & perficiuntur, ſic ut & legi poſſint, & elegantes appareant. Novi quosdam, qui peculiari arte callebant ope ſcalpri æruginem tollere, reſtituere literas, lævigare campum, & figuras revocare vix amplius conſpicuas. *Nummi reparati.*

Quando figuris pars quædam deeſt, agglutinari ſcite illa poteſt uſu maſticis aut cimenti, ſic ut figuræ prorſus integræ videantur. Vt autem etiam huic fallaciæ præſens adſit remedium, experiamur oportet ſcalpro ductus fi-

guræ paſſim, & ſicubi deprehendemus non æquam ubique duritiem, mollities indicium facit partis combinatæ.

Verum oculus etiam inſpiciendis nummis exercitatus ex veſtigiis ſcalpri profundioribus, & oris nimium elatis, exque infelici cælaturæ ſucceſſu, conamina nequam artificis deprehendet ſtatim.

Nummi typis modernis reſtituti. QVARTVS modus eſt, cum typi parantur ad nummos novos, veterum rariorum figura excudendos, qui deinceps pro genuinis venditantur, ac minori cum fraudis ſuſpicione, cum neque fuſi ac neque reparati etiam videantur.

In qua arte qui, Paduani, Parmenſis & Hollandi cognominibus, noti ſunt usque adeo excelluerunt, ut adulterini licet ipſorum nummi curioſiores tamen ſoleant oblectare. Iis, quos Paduanus finxit, plus ineſt firmitudinis, & quos Parmeſanus, plus elegantiæ. Typorum, quibus ille uſus eſt, plerique cum in manus P. Molineti incidiſſent, jam aſſervantur in Muſeo quod a S. Genofeva nomen habet.

Joh. Cavinus. Laurentius Parmeſanus. Carteron Hollandus.

bet.

bet. Ea ipſis concedenda tamen laus eſt, quod proxime omnium ad rationem nummorum antiquorum figmentis ſuis accedant. Sed quamcunque etiam impenderint ei inſtituto operam, figurarum tamen antiqua ſeveritate deſtituta tenuitas, ac metallum ipſum, quod nec colorem nec pondus veteris refert, ac nimia quoque integritas, nummos iſtorum artificum ſuſpectos omnino reddit.

Nummi ad antiquorum inſtar cuſi.

QVINTVS modus eſt, cum nummi veteres detriti, malleo adæquati, novis typis refinguntur; quale quid etiam noſtræ monetæ accidit ſæpe.

Ea igitur fraus cum aptiſſima ſit licet ſeducendis tyronibus, tamen non diu poteſt latere. Opus eſt enim ſolum, ut & cælaturam elatam (*relief*) attendant illi, vel craſſitie vel novitate, vel tenuitate, vel elegantia nimia conſpicuam, & oras ad campi figurarumque rationem nimis antiquas.

Averſa ſubſtituta.

SEXTVS modus eſt, cum in averſa pagina communi antiquæ figurationi nova rarior ſubſti-

tuitur,ut pretio ejus inde fiat augmentum. Exemplo posset esse,si quis in aversa Philippi pagina Otacillæ,& in Vespasiani, Titi vultus collocaret. Sic me invito corruptus est a quopiam Helvii Pertinacis nummus ex ære maximi moduli, efficta Milonis Crotoniatæ bove onerati imagine in parte aversa. Idem fatum expertus est alius Domitiani nummus, cui Allocatio octo militum est imposita; & metallio denique Decii, cum ementitia inscriptione: *Deciana Cæsarum Decennalia feliciter.*

Aversæ vel inserta vel combinata. Vlterius procedit fallendi libido. Vt enim ne quid videri queat reparatum, imago unius nummi adversæ alterius parti masticis beneficio agglutinatur, ut unicus deinceps evadat nummus nunquam antehac visus; margines vero ejuscemodi nummorum tanta adnornantur industria,ut non satis exercitati non possint non decipi.

Aliud quoddam huc spectans fraudis genus notatu dignum me vidisse commemini in Museo Domini

de

de Seves, qua multis curioſorum fuit impoſitum. Extat nimirum ibi Domitiani nummus ex ære majori integerrimus, cujus averſa pagina erat ſublata, in ejusque vicem inſerta celebris iſtius Amphiteatri imago, quæ ab alio Titi nummo perinde fuerat ſublata, idque adeo usque exacte ſub margine graniculata, (*par deſſous le grenetis*) ut tamdiu latuerit fraus, donec quispiam curioſus, impetrata venia, ſcalpro uſus, facili opera mutuatam iſtam imaginem iterum ſuſtolleret.

Suppoſititiæ iſtæ averſæ tum ex diſcrimine, quod lineamenta inter vultus antiqui, ac averſæ recentioris eſt, quæcunque etiam adhibita ſit induſtria, dignoſcuntur, aut etiam ex tentamento orarum, quippe quæ non ita arcte poſſunt combinari, ut non ſit alicubi vel levis etiam hiatus.

Legenda alterata & ſuppoſita.

SEPTIMA fraus committitur in Legendis, utriusque quidem paginæ, ſed utplurimum tamen in ea, cui vultus ineſt, quoniam in reſtitutione rariorum capitum, quæ quandoque in ſerie nummaria deſi-

deſiderantur, ſpes lucri majoris verſatur. Fit autem, quando unum nomen pro altero, quocum literis præſentibus fere convenit, leviter modo interdum immutandis, ſubſtituitur. Eſt mihi Lucilia, hac ratione in Domitiam majoris æris transformata; & Gordianus junior in Gordianum Africanum mutatus, rara adpoſita barba, effictisque literis P. F. in A. F. R. Sed enim nummorum, qui ſic comparati ſunt, fidem vultuum ac literarum cumprimis inæqualitas reddit ſuſpectam.

Ærugo ſuppoſita. OCTAVO modo fallere ſolent illi, qui æruginem antiquam æmulantur arte, ne fuſi nummi queant detegi, utque diutius lateant orarum literarumque vitia. *Alii* nummos in terram defodiunt, ut ea ratione ſin minus ærugine incruſtetur, ſaltem aliquam ejus ſpeciem attrahat. *Alii* ſal armoniacum aceto temperatum, aut chartæ combuſtæ favillas, quarum uſus aptiſſimus eſt, uſurpant.

Verum neque huic fraudi deſunt remedio, ſiquidem æruginem novam colo-

coloris, fulgoris, lubricitatisque, quæ veteri inesse solet, defectus statim prodit. Ac neque alias etiam satis diu relinqui solent terræ nummi, cum, si id fieret, contrahere omnino possent istam æruginem, quam pretiosissimo etiam metallo sunt qui præferunt. Tandem quoque ærugo ementitia mollis est ipso tactu, cum ex adverso vetus illa ipsius metalli exæquet duritiem.

NONUS modus est, quando *Nummi fissi.* falsarii etiam fissuras istas, quæ nummis antiquis obtigerunt interdum, & quas antiquarii pro certa eorum ingenuitatis indicio habent, studiose imitantur, vel dum cudunt nummos, vel quando jam sunt illi cusi.

Ne quis ergo decipiatur, opus est, ut sub examen vocet istas fissuras, quæ sicubi vel non profundæ satis deprehendantur, vel non spontaneæ, aut neque in insensili exitu denique deficientes, id argumentum certissimum est, illas non casu provenisse, sed artificis cura.

Super-

Supersunt adhuc *duo falsorum nummorum criteria*, quæ antequam finem Præceptioni huic imponamus, explicare animus est. *Vnum* quidem pervulgatum, cum ex duobus nummis unius ejusdemq; typi alteruter, nisi ambo tales fuerint, falsus judicatur.

Num omnes nummi diversam habeant matricem.

Verum non diffiteor, hoc recepto cæteroquin apud Antiquarios propemodum omnes asserto non omne mihi eripi dubium, siquidem eo simul affirmatur, singulis nummis aliud esse prototypum, (*matrice*) typosque diversos, id quod tamen nec vero est simile, nec tractatu ipso comprobatur. Gaudeo ejusdem asserti veritatem, dubiis experimentorum exemplis nixam, nuper sollicitare cæpisse *Baudelotum* eo opere, quod de utilitate itinerum scripsit, cui annexa est dissertatio de Nummis. Elegantior etim illa eruditio, quam ubique & in quocunque ejus libri argumento, quod sibi suscipit pertractandum, præ se fert, juncta cultissimo atque acri stylo, istud opus, æque ac honesta

Opus Baudeloti.

nesta & suavis consuetudo Autorem ipsum, plurimum commendant.

Sed enim felicitate ingenii fisus, quod in principio operis asseruerat, exemplo suo ipse destruxit imprudens. Cum enim in utilitate longiorum itinerum commendanda Dissertationem priorem impendisset, ostendit simul, non satis advertẽs, omne id, quod tantis sumtibus quærunt alii in terris alio calentib9 sub Sole, usurpari oculis domi posse ab his, qui ne quidẽ ex museo pedem unum promovent; atque adeo peregrinationum tantam necessitatem non esse, homini cumprimis docto, quippe qui eo, quo Autor ipse perfungitur, studio talia discit, in quæ stupidiores animi nunquam alias penetrant, tametsi utrumque etiam orbem per totam vitam ausint pererrare.

Num omne aurum degener sit modernum.

Alterum κϱιτήϱιον est *Patini*, p. 66. de Historia Nummorum cujus solius autoritas in Republica nummaria solet alioquin ingens sententiis addere pondus. Is vero omnes Romanos num-

nummos degeneris auri confictos esse pronuntiat.

Verum si hoc vult Patinus, quod nummi Imperiales ex viliore auro confecti suspicione falsationis non careant, me utique habet consentientem, siquidem etiam in inferioris Imperii nummis rarissimi sunt inventu antiqui aurei & iidem alterati, tametsi nec id negandum sit, post Alexandri Severi ætatem admistionem alius metalli fuisse concessam. Optaverim tamen, ut paulo distinctius hæc exposuisset Patinus. Æque enim de Græcis ac Romanis, qui tamen e purissimo sive ducatorum auro sane constant, assertum istius videtur debere accipi. Me vidisse etiam ex Gothicis Punicisque commemini vere antiquos, sed quorum aurum tamen plane non erat purum.

Est hoc præterea certum, etiam post Alexandri Severi tempora dari nummos degeneris auri genuina antiquitate omnino commendabiles; Sic ut hoc κριτήριον, pro universali licet hactenus venditatum, non sit omni exceptione majus putandum.

PRÆ-

PRAECEPTIO XI.

Axiomata aliqua, quæ Nummorum veterum curiosi pro veris venditant, quæque rei nummariæ notitiam facilem reddunt, complectens.

VAriorum Gazophylaciorum diligens inſpectio idem docuit hactenus in Scientia nummaria, quod experientia in reliquis artibus. Tunc enim demum artes ad ſummum aſcendiſſe viſæ ſunt gradum, cum crebra tractatione docti Viri nova ſubinde aut nondum antehac recte cognita obſervarent. Vnde porro ex meditamentis curioſorum certæ ſunt enatæ regulæ, quas neque ad rationis ac neque ad paritatis etiam examen licet amplius vocare, ſed quas ex adverſo recipi oportet, iisdemque adhibere fidem, velut extra dubium omne jam poſitis. De ea vero fide loquor, quam Viri honeſtiores non facile denegant eruditis, & quam Theodore-

tus, Januam, qua omnes ſcientias humanas intramus, alicubi appellat, dum ſcilicet optimis artium magiſtris ita tandem concedendum eſt, ut eorum verba regularum obtineant vices.

Id vero non prætendimus, quaſi in Notitia Nummorũ paranda cæca fides a tyronibus perinde ac doctis requiratur. Suo enim cuivis integrum eſt uti judicio, idemque opponere ſententiis doctorum; ſiquidem de judice infallibili in controverſiis literariis nondum conventum eſt inter curioſos, & doctiſſimis ſæpe Viris ſolet accidere, ut unius nummi hactenus non viſi intuitu axiomata pro indubitatis habita deſtrui videant. Sic enim perſuaſio illa, qua ſeculo ſuperiori nullum *Othonem* ex ære ſupereſſe credebatur, prorſus hodie ceſſat, ex quo Gazæ nummis Othonis æneis ex Oriente allatis & omnino genuinis, abundare cæperunt.

Quare frũſtra non ſolum eſt ſed nec periculo caret, principia generalia in cognitione nummorum ſtatui, quippe quæ intérdum etiam abs mediocriter doctis, queis caſus num-

nummos axiomati adverſos obtulit, poſſunt enervari.

Dum vero hoc loco de Axiomatis quibusdam conſtantibus loquor, nolo certitudinem infallibilem intelligi, ſed talem tantum, quæ autoritate doctorum nititur. Plura ejusmodi principia ſive axiomata inſeruimus antea traditis in hoc libello, quibus ea quæ ſeqvuntur adjunximus, cum inter illa commodum locum haud reperirent.

De Nummis generatim.

I. Nummi æſtimatio nec a materie, nec a quantitate, ſed unice a vultus aut paginæ averſæ, aut denique Legendi raritate dependet.

Sic enim contingit, nummum aureum eſſe vulgarem, non temere tamen ex ære reperiundum; rariorem hunc contra ex argento, qui vulgaris eſt ex auro vel ære factus. Averſam accidit dari ſæpe paginam, cujus caput eſt quaſi unicum; & ex adverſo, nummo, qui capite paſſim occurrente eſt ornatus, ex averſa pagina ingens ſæpe accedit pretium. Nolumus operam

in allegandis aſſerti hujus exemplis perdere, ſiquidem otium nobis fecit *Vaillantius* in opere, quod denuo edidit.

II. Nummi aliqui non niſi in certo genere certisve, quas vocant, ſequelis (*ſuites*) rari ſunt, in aliis haud item.

Quidam in quocunque genere infrequenter ſe offerunt; alii in his crebrius; alii tantum in quibusdam ſequelis occurrunt, plane vero in reliquis non reperiundi. Vtque exemplo res evidentior fiat, non datur *Antoniæ* nummus in ſerie æris maximi moduli, quare ut ſuppetias ex minori petamus oportet; cum ex adverſo *Agrippinam* Germanici conjugem ſolum in ære majori habeamus. In omnibus æris cujuscunque ſequelis rariſſimus eſt *Otho*, frequens inter argenteos nummos. In ſingulis vero ſequelis occurrit *Auguſtus*. Sed in aureorum ordine deficiunt *Orbiana*, *Paulina*, *Tranquillina*, *Mariniana* & *Cornelia Supera*; quarum omnium in argenteis & æneis copia eſt. In ære medio abundant Coloniæ, rariſſimæ

in

in majori. Idem hoc argumentum exſeqvutus eſt Vaillantius, etiam in nummis particularibus id, quod diximus, attendens.

III. Eadem fere eſt nummorum, quæ picturarum gemmarumque & his ſimilium ſolet eſſe ratio, quæ, ſi pretium definitum excedunt, tandem illud ex animo & facultatibus emtorum ſortiuntur. Nummi enim iſtius, qui X. aut XII. piſtolis redimi nequit, æſtimatio ex voluntate emtoris jam incipit dependere. Inde immenſum *Othoni* æris majoris acceſſit pretium; quin imo & eo eſt perventum, ut nummorum æris minoris ſive medii æqvum non putetur, quod XXX. aut XL. piſtolarum in ſingulos ſummam non excedat. Sic maximi porro æſtimari conſueverunt *Gordiani* Africani græci, tametſi eorum fabrica Ægyptum arguat, cum non niſi tales in medio ære ſuperſint.

IV. Nummi μοναδικοὶ ſunt inæſtimabiles, quales dicuntur, quos in Principum doctorumque primariorum Numiſmatothecis Antiquarii non-

dum deprehenderunt, tametsi in museis non æque claris, in quæ casu fuerunt illati, possint latere. Sic *Othonem* ex genuino ære majori factum, qui unicus est, in Italia alicubi vidit Vaillantius. Talis est porro Metallio græcus argenteus *Pescennium* referens, ab eodem Vaillantio in Anglia apud quendam nomine *Falcner* visus, sed Gazæ Regiæ jam insertus. *Herodis Antipæ* nummum unicum, cum is in manus suas forte incidisset, erudita deinceps Dissertatione illustravit *Rigordus*. Agrippæ Cæsaris, qui tertius Agrippæ & Juliæ filius ab Augusto simul cum Tiberio adoptatus fuit, unicus nummus ornat jam Museum Marchionis de *Seignelay*, ac nullum adeo, præterquam quod ex arbitrio possessoris venit, habet pretium. Alius Græcus in Nummophylacio Regis latet.

V. Nihilo secius tamen nummos, quorum, cum typo gaudeant insolito, Antiquarii nullam unquam fecere mentionem, suspectos habere cauteque tractare oportet, cum vero simile

non

non fiat, eos tamdiu Antiquariorum ſollertiam ſagacitatemque effugere potuiſſe. Quare ne decipiamur, quas tyronibus curioſis negotiatores tendere ſolent, inſidiis, ſub examen rigoroſum vocanda ſunt & metallum ac fabrica.

VI. Ratio inſtruendarum Numiſmatothecarum ex animo ac copia nummorum, qua quis privatus gaudet, dependet. Siquidem ſolis fere Principibus datum eſt, Muſea ſequelis omnibus abſoluta adornare. Suaſerim vero, ut in una earum tandem ſubſiſtamus, & caveamus cumprimis, ut nec metalla nec magnitudines nummorum invicem commiſceantur.

De Metallionibus.

I. Metalliones monetæ uſum minime præbuiſſe, ſummum illorum artificium & magnitudo arguunt.

De hoc nummorum genere accipienda ſunt verba Suetonii, qui Auguſtum refert tempore Saturnaliorum amicis ſuis inter alia donaſſe *nummos*

omnis notæ, etiam veteres, Regios & peregrinos. Quare etiam iidem, cum in commerciis non ſint uſurpati, vulgares nummos integritate ſua plurimum antecellunt.

II. Invaluit opinio, Senatum, ad Hadrianum usque, jus cudendi Metalliones habuiſſe, ob notam S. C. quæ in iis compareret; Hadrianum autem, ut monumentis his publicis venerationem adderet, ſibi ſoli illorum effictionem reſervaſſe.

Vt vero ſententia hæc firmo ſtare poſſit talo, quam quidam tamen aggreſſi ſunt, adductis in exemplum contrarium Metallionibus poſt Hadriani ævum cuſis, notatisque S. C. qualis eſt M. *Aurelii* a Vaillantio p. 204. allegati, & plures *Decii* omnibus noti; oportet ut aſſeramus, iſtos metalliones non eſſe niſi nummos æris majoris grandiores paulo quam ſolent eſſe vulgares, & *Decium*, reddita Senatui Tribunitia, Cenſoria, Proconſulari, aliorumque officiorum, quæ ſibi ſolis vendicaverant Imperatores, poteſtate, eidem fortaſſis etiam

reſti-

restituisse libertatem cudendorum metallionum, qua fuerant sub Hadriano privati. Verum enim ipso hoc asserto supponitur, quasi Imperatores reliquerint Senatui potestatem, omnem ex ære monetam cudendi, sibi vero reservaverint aureæ argenteæq; fabricam. Difficultas autē ista plane, ut videtur, insolubilis comprobat, frustra esse operam omnem, quæ stabiliendis axiomatis universalibus impenditur. Vt enim, quæ Præceptione V. dicta sunt, hoc loco ne repetam, si omnino res ita se habet, ut vulgo credimus, Senatui concessam fuisse facultatem omnes æreos Nummos cudendi, iisque notam S. C. imprimendi, unde tandem fit, quod ea in nullis Nummis minoris moduli comparet? Nulla dari poterit ejus ratio sufficiens, & quæ dubium omne valeat tollere. Et quid porro de titulo, quem Monetarii affectabant, *Auro, Argento, Ære F. F.* quem neque Senatus unquam, ac neque ipsi etiam Imperatores ausi sunt usurpare, est statuendum? Nisi quis possit clarissimis Auctorum testimoniis affir-

mare, quo tempore definita, & ex quibus causis iste Monetariorum titulus cæperit abire in desuetudinem.

III. Metallionum Veteris Romani Imperii indicia, crassitudo, porrectio, cælatura, & capitum granditas habentur. Sic ut si unum istorum requisitorum in nummo deesse appareat, ille inter factos ex ære majori sit referendus. Hæc de superiori Imperio accipi velim. In labente enim Imperio omnes Nummi, qui mediocres Æreos excedunt, Metallionibus accensentur.

IV. Argentei Metalliones, quos Itali procuderunt, raro drachmas quatuor pondere suo excedunt. Græcis frequens fuit, Metalliones hujus generis Civitatum, Regum & Imperatorum dedicare memoriæ. Vaillantius in opere aliquoties jam citato nummum Hadriani ejus ponderis adducit. Ipsi nos Vespasianos Epocha Ετους Νεου Ιεϱου notatos possidemus. Patinus Metalliones *Constantii* & *Constantis* orbe majori præ aliis gaudentes, sed minori crassitie, allegat;

gat;

gat; Et in Gaza Regia extat *Verus* argenteus ſane elegantiſſimus.

V. Coloniarum Metalliones nullos, æreos autem majoris moduli Nummos usque ad Septimium Severum perpaucos poſſidemus. Sed eorum vicem qui obeant in ſequelis, ſuperſunt plurimi, ex medio & minori ære facti.

De Nummis Coloniarum.

I. Omnes Nummi Coloniarum rari ſunt, intuitu nummorum communium; atque pretium illis accedit, vel ex typo, quando is hiſtoriam illuſtrat, vel ex regione, quando quædam referuntur Vrbes non ſatis cognitæ, unde antiquæ Geographiæ accenditur novum lumen; vel denique, quando officia Magiſtratusque eorum exhibentur ſingulares, qui eos numos fieri curaverunt.

II. Cum averſa pagina bovem unum aut boves duos, cum Sacerdote aratrum agente, aut Signa militaria tantum exhibet, Numum in communium cenſum referimus. Ex iisdem tamen

tamen diſcimus ſimul, a quibus Colonia fuerit ducta. Quod ſi enim ſolum adſit aratrum, id indicium facit, *populum* fuiſſe in alios regiones misſum; Si ſola adſint militaria ſigna, denotatur, Coloniæ originem deberi *Veteranis*. Vtrumque vero ſimul poſitum indigitat, & milites *una* & cives fuiſſe profectos. Etiam ſignorum diverſitas militum profectorum diſtinctionem, num fuerint ſcilicet illi equites an vero pedites, prodit jucunde, quin nomen etiam Legionis, in qua illi antea meruerant. Exemplorum ſuppeditat copiam *Vaillantius* in Libro quo Colonias expoſuit.

III. Coloniæ illorum, qui eas fundaverunt, aut a quibus robur ac reparationem acceperunt, gerunt nomina. Omnes ſiquidem a Julio Cæſares fundatæ *Juliæ* appellantur, ut *Julia Colonia Berytus*; quemadmodum ab Auguſto fundatæ, *Auguſtæ*, ut *Municipium Auguſta Bilbilis*. Cum vero utrumque & Juliæ & Auguſtæ nomen junctum deprehenditur, tunc indicium fit, eas Colonias cæptas eſſe quidem a Julio,

Julio, sed ab Augusto restitutas novis suppetiis, ut *Colonia Julia Augusta Detrosa.* Quod si vero *Augustæ* nomen præponitur *Juliæ*, tunc edocemur, coloniam senescentem ab Augusto esse reparatam. Hoc vero tum demum ita debet accipi, quando hæc duo nomina statim invicem se subseqvuntur. Siquidem si quid aliud intercedat, cessat ista explicatio. Callidæ artis specimen huc spectans evolvi meretur apud Vaillantium, quo loco verba: *Colonia Julia Concordia Augusta Apamæa* exponit Tomo II. p. 24. Ex eodem porro discimus, quod Coloniæ tempore Consulum missæ & ante adeo, quam summa rerum potestas penes Imperatores esset, vocatæ fuerint Romanæ, teste urbe *Sinope* ad Pontum in Asia sita, cujus extat in honorem Gordiani junioris factus nummus, additis literis C. R. I. F. S. *Colonia Romana Julia Felix Sinope.* Anno CCCVIII. Epocha tempus illud indicat, quo Lucullus victo exutoque regnis Mithridate, libertatem Vrbi isti dederat, redacta ea in Coloniam, a Ju-

a Julio Cæſare ſeqvutis temporibus plurimum aucta.

IV. Etſi erant in Italia quoque Coloniæ, nulla tamen earum Caput Principis in Numis expreſſit. De numo Beneventano ad aures quidem meas eſt aliquando perlatum, non licuit tamen hactenus oculis illum uſurpare. Ac videtur præterea, honorem iſtum reſervatum fuiſſe civitatibus his, quibus poteſtas cudendæ monetæ data, quam nulli unquam Italicarum Vrbium voluerunt concedere Imperatores. Ea vero poteſtas fiebat vel a Senatu ſolo, vel ab hoc ſimul & populo, aut ab Imperatore. Ab hoc obtenta cum eſſet, inſcribebantur nummis hæc duo verba: *Permiſſu Cæſaris.* Qua ratione Sevilia & Corduba Hiſpaniæ Vrbes gratiam hanc ſibi ab Auguſto factam in nummis expreſſerunt his uſæ vocibus: *Colonia Romulea permiſſu divi Auguſti. Colonia Patricia Permiſſu Auguſti.* Quod & ab aliis eſſe factum ſæpe legimus. Cum vero poteſtatem eam ſolus dediſſet Senatus, addi ſolebat,

etiam

etiam in græcis nummis, S. C. cum vero Populus Romanus, Δ. Ε. Quæ sententia Vaillantii eſt, qui & hoc affirmat, literas S. R. in numis quibusdam Antiochiæ Piſidicæ reperiundas idem ſignificare ac S. C. Siquidem *Senatus Reſcripto* idem valeat ac *Sen. Romanus.* Optaverim tamen, ut plura ejus aſſertionis ſupereſſent exempla. Neque enim argumenta, quibus P. *Harduinus* in Antirrhetico ſuo hanc ſententiam oppugnavit, omni pondere deſtituuntur. Verum neque tamen ſingularium iſtorum deſunt omnino exempla. Vrbs Antiochia hæc, de qua modo diximus, ſola omnium hujus nominis, quo ſedecim aliæ quondam fuerunt gaviſæ, Legendum Numis ſuis latinum inſcripſit: *Colonia Cæſarea Antiochenſis.*

V. Græci Numis ſæpe mutuum fœdus Vrbium aliquot, voce ΟΜΟΝΟΙΑ commemorant; quod Sardes & Epheſum videmus feciſſe, Smyrnam item & Pergamon, Pergam denique & Siden, Pamphiliæ oppida, præter has vero nullas alias, quantum qui-

quidem ex nummis hactenus inſpectis conſtat.

VI. Romanarum & Latinarum, Coloniarum diſcrimen, easq; etiam, quæ civitate Romana, & quæ Jure tantum Latinatis, quo tota gaudebat Italia, donabantur, in lucem nummi profe-runt. Jus Civitatis in eo cumprimis conſiſtebat, quod ambire Magiſtratus, & eosdem exercere civium inſtar Romanorum poterant. Jus Latinitatis vero immunitatis ab oneribus publicis afferebat privilegium, & licentiam inter Legiones Romanas merendi. Iſtæ Vrbes, quæ *Remi* & *Romuli* lupæ mammas ſugentiam imagines numis ſuis inſculpſerunt, conſtanter uſæ ſunt jure civitatis Romanæ, inde etiam Coloniæ Romanæ appellatæ, quo typo vix auſuras crediderim fuiſſe alias Vrbes, quibus tantum Jus Latinitatis conceſſum. Harduino debemus eam obſervationem, qui aſſerit porro has uſurpaſſe ſcrofæ cum XXX. porcellis, de quibus loqvutus eſt Virgilius, imaginem. Num vero etiam exempla ejus in numis dentur, non ſatis fateor me noviſſe. VII.

VII. Poſt Caligulam nulli amplius Nummi Coloniarum Hiſpanicarum conſpiciendos ſe præbent, quorum tamen magna copia ſub Auguſto & Tiberio ſe offert. Sunt qui affirmant, Caligulam eo privilegio ipſas privasſe, indignatione commotum, quod in Avi ſui honorem tales cudiſſent, cum nollet ejus haberi Nepos, dicente Suetonio.

VIII. Poſt Gallienum vix ulli Nummi Imperatorii dantur, ab Vrbibus Græcis, aut Coloniis procuſi; ſive quod, ſublapſis Imperii rebus, cum Coloniæ Domino ſe viderent deſtitutas, monetæ fabricam ſusque deque habebant, ſive quod Gallienus ipſe aut Claudius Gothicus aut Aurelianus denique ipſas jure hoc exuit. Verum ſaltem eſt, poſt Gallieni ævum nullum prorſus talem reperiri.

IX. Non Vrbes tantum, ſed & Provinciæ integræ honori Imperatorum nummos ſuos dicare ſolebant. Quod ex Nummis Syriæ in Trajani, & Daciæ in Philippi honorem cuſis apparet, quippe cui hæc libertatem ſuam refe-

rebat acceptam, additis vocibus: *Provincia Dacia* Anno I. A. II. & ſigno cum literis D. F. i. e. *Dacia Felix*.

De Nummis quibusdam Particularibus ſive Præcipuis.

I. Nemo ſibi perſuadeat, Nummos haud alios, quam ad rariorum aut cariorum ſimilitudinem effictos, ſupponi, quales ſunt forte, quos Paduanus forma quadrata commentus eſt. Dantur enim vulgares quidem aliqui, ſed iidem tamen nihilominus falſi, præſertim qui ſunt fuſi.

II. Sola Metalli qualitas aut quantitas nummi interdum ſufficiunt ad faciendum de ingenuitate judicium. Sic omnes *Gordiani Africani* ex auro facti, itemque *Peſcenii* aut *Maximi* nummi, non magni fiunt, cum conſtet, non dari vere antiquos hujus metalli, quales videlicet *Carteron*, de quo alias diximus, effinxit. Rejicere pariter *Plotinam* ex medio ære, ut & *Marcianam*, *Matidiam*, & *Didiam Charam* ſolemus, cum, ejus magnitudinis genuinos

nuinos non dari,tralatitium ſit Medii autem æris nummi pari cum communibus ambulant paſſu; Sed ex majori ære qui ſunt facti, raris omnino debent accenſeri.

III.Idem Numus in una regione creberrime,in alia inſolēter ſe offert. Tales ſunt *Poſthumiorum* nummi,quorum quo major apudGallos eo minor apud Italos eſt copia. Huc referendi ſunt *Ælii* majoris æris, cum quibus perinde eſt comparatum. Hæc prodeſt interdum ut quis ſciat, ad permutanda invicem mutuo cum fructu numiſmata, quorum copia cum nos laboremus,alii contra deſtituuntur.

IV. Primo demum Julio Cæſari conceſſum,ut vultu ſuo Numos ſignaret,qui tamen in æreis maximi moduli non reperitur. Iii vero, in quibus ejus vultus Auguſto eſt junctus, poſt ipſius denique mortem fuere facti. Vnde affirmari poteſt, omnes iſtius magnitudinis eſſe ſuppoſititios.

V. Solus Agrippa, permiſſu Senatus, ac ideo literis S. C. notatos Numos,cum nec Auguſtus nec Cæſar eſ-

 ſet

ſet,percuſſit. Poſt enim ipſius mortem nummus Druſi Neronis (qui filius Tiberii fuit) juſſu Claudii eſt cuſus,atque a Tito deinceps reſtitutus.

VI. Cavendum,ne cui Nummi medii æris, in Othones transformati,imponant,nec etiam pro falſis illico habeantur, in quibus galericulum,quod in argenteis aureisque eleganter expreſſum eſt, non dignoſcitur. Tametſi enim illud non extet in Numis extra Italiam factis, nihilominus genuini tales ſunt putandi. Et quamcunque etiam Paduanus adhibuerit in imitandis iis induſtriam, perinde tamen ſunt ejus nummi ſuſpecti.

VII. Vaillantius contendit, *Lucillam* Ælii Conjugem nec Numos nobis dediſſe, nec Auguſtam eſſe vocatam. Contrariam vero ſententiam defendunt & *Angeloni* & quidam alii, cui ſuffulciendæ affirmant, Lucillam *Veri* Conjugem matrem nunquam fuiſſe factam, cum ex adverſo in nummis Lucillæ *Ælii* uxoris tres liberi extent, iidemque de *Fœcunditate Aug*. inſcriptione peculiari teſtentur. Præterea

ea videtur posterior hæc Lucilla, ut eo clarius a priori distingui posset, cognomentum *Lucilla Antonini Aug. F.* affectasse, quod sane non licet in istis numis conspicere, in quibus infantes apparent. Componendæ igitur huic liti faceret probus auctor, qui affirmaret, vel Lucillam Ælii nunquam *Augustæ* nomine esse usam, vel Veri Conjugem tres enixam infantes. Siquidem argumentum negativum hac in controversia nullius est valoris. Mihi quidem *Angeloni* opinio hactenus vero visa est similior, unde recte quoque fecit, qui eam amplexus est Mezzabarba.

IIX. Ad Numos diversorum *Antoninorum*, præcipue Caracallæ & Heliogabali, quorum uterque *M. Aur. Antoninus* vocatur, discernendos, judicio opus est. Equidem qui diu in nummis versati sunt, ex vultus habitus utrumque, & Elagabalum quidem ex crassioribus labiis, & Caracallam ex tristissima facie statim agnoscunt. Verum oportet tamen, ut tyrones attendant solum *stellam* capiti Elagabali

ſuperimpoſitam, & titulum *Germanicus*, qui ſoli Caracallæ eſt additus. In Græcis vero Numis durior doctis injicitur ſcrupulus, ſiquidem utrique iſtorum Imperatorum ſolum hoc adjectum conſpicitur Legendum: M.AVR. ANTΩNEINOC.

IX. Repertus modus eſt transfigurandi Gordiani III. in Gordiani Africani numos, ex PIVS faciendo AFR. & mento barbam affingendo. Vt adeo inde affirmaverint quidam, tertium dari Africanum, filium ſcilicet aut nepotem Patris Avique ejusdem nominis. Verum ut & hanc evitemus fraudē, attendendæ ſunt modo averſæ paginæ, in quibus *AVG.* Tales enim non conveniunt Africanis duobus, quippe quos duo GG denotant hac ſcilicet ratione: *Æternitas Aug. Æquitas Aug. Adlocutio, Securitas Augg.* ex quibus Legendis GG geminatum certiſſimum facit indicium, nummum eſſe Gordiani Africani utriusque.

X. Dubio nunc caret, *Etruſcillam* fuiſſe Trajani Decii, minime vero Voluſiani Conjugem, quod falſo creditum

tum est hactenus, usque dum tandem *Seguinus* ex nummis errorem hunc refutavit.

XI. *Valerianorum*,(quorum unus Gallieni & Saloninæ filius fuit, dictus *Cornelius Saloninus*, alter e Valeriano & Mariniana genitus, ac Gallieni avunculus erat, Licinusque vocabatur,) Numos a se invicem solicite segregare convenit. Quod si solum *Valerianus* nomen adparet, tunc ut pendeamus animis necesse est. Sed quando adest aut *Cor.* aut *Sal.* aut *Divus*, aut consecrationis repræsentatio, tunc certum utique est, Filium Saloninæ indigitari, siquidem Marinianæ filius inter Deos relatus nullibi legitur; Ex adverso si *Lic.* conspicitur, filium Valeriani.

XII. *Æmiliani* ærei maximi moduli cum care emantur, repertus modus est, quo Philipporum in Æmilianos, ob convenientiam vultuum, fit metamorphosis, ut ita pretio XL. aut L. francorum subinde væniant.

XIII. Non continuo, tanquam falsi contemnendi sunt, Nummi, in qui-

 bus

bus aversa pagina ad prorsam haud satis quadrat, siquidem id sæpe in inferiori Imperio accidere videmus; Ea vero intelligo tempora, quibus Gallus ac Volusienus, atque Gallieni ævo XXX Tyranni diviso inter se Imperio rebus præfuerunt. Tunc enim tantum absuit, ut novi fabricarentur typi, ut potius, quamprimum de novo rerum Domino esset compertum, caput recens imprimeretur antiquæ aversæ. Procul dubio inde accidit, ut in aversa Æmiliani pagina hæc legantur verba: *Concordia Augg. Æternitas Augg.* quæ Hostilianum æque ac Gallum & Volusianum respiciunt.

PRAECEPTIO XII.

De

Ratione, quam is tenere debet, qui animum ad studium rei nummariæ transfert, & Numismatothecam instituit adornare.

Ne

NE forte operis hujus prolixitate tyrones curiosi deterreantur, qui Nummos magis ideo tractare solent, ut animum oblectent, oportet me tandem vela contrahere, atque hac ultima Præceptione ea, quæ dicenda restant, explicare, tametsi tribus aut quatuor adhuc Præceptionibus novis malim quædam etiam de Numis rarioribus, deque libris porro, ex quibus haurienda doctrina cum interpretatione nummorum, tum & de mediis legendarum absque hæsitatione Inscriptionum, quæ literis utplurimum vocum initialibus conspiciuntur præpositæ, differere. Verum, cum de his omnibus non liceat, paucis tamen oportet ut de ratione demum agamus, quam is tenere debet, qui ad studium rei nummariæ animum adplicat.

Ea quæ curiosum scire decet. Historia.

Adeoque primum necesse est, ne quis sit in Græca Romanaque Historia plane hospes, sed ut ex ipso fonte, non vero ex compendiis, eam hauserit, quippe quæ neminem instruunt satis, dum, ut

quis recte intelligere valeat nummos, ea interdum etiam, quæ nullius videntur esse momenti, calleat oportet. Igitur quo quis plus minusve sibi in utraque historia acquisiverit eruditionis, eo majorem etiam minoremve ex nummis & voluptatem capiet & fructum. Quanquam diffitendum non sit, nummorum diligentem inspectionem, licet studium antiquariæ rei exactum non præcesserit, idem historiæ præstare auxilium, quod solet lectio vitæ rerumque a Principe gestarum, quem antea jam habuimus cognitum.

Geographia. Porro requiritur studium Geographiæ utriusque peculiare. quo qui caret, non satis recte, ac neque cum oblectatione inde alias profluente intueri potest nummos Coloniarum Vrbiumque elegantissimos, quorum quasi omnes typi doctrinæ aliquam secum ferunt partem.

Chronologia. Amplius temporum rationem seu Chronologiam oportet habere penitus fere perspectam, non ex Epochis solum generalibus & communi-

munibus, sed si fieri potest, peculiaribus Gentium Vrbiumque, quarum adeo veritas deinceps ex nummis poterit demonstrari.

Tum & necessaria cumprimis est Mythologia, sive, quam alii vocant, Theologia Gentilis, qua sine non datur aversas nummorum partes intelligere. Hac primum ut erudiatur tyro est opus, ne, si symbola, figurarum quæ sunt interpretes, nesciat, ubivis hærere cogatur.

Mythologia.

Quare iis, qui in hoc studiorum genere, nummariæque scientiæ elementis nondum ullos fecere progressus, auctor sum, ut ante omnia tabulas Chronologicas Petavii, utpote facillimas intellectu, ac simul libellum P. *Briet*, quo singulari ac jucunda methodo usus antiquam & recentiorem Geographiam invicem contulit, sibi reddant familiares. Hæc enim sunt quasi quædam ipsius Historiæ limina; cui rectius porro addiscendæ, quatenus numismatum cognitioni inservit, suaserim legi cumprimis relegique Herodo-

Libri ad studium nummariæ rei necessarii.

rodotum, Dionem, Dionysium Halicarnassæum, Polybium, T. Livium, Tacitum, Vellejum Paterculum, aliosque.

His jungi oportet eos, qui de Antiquitatibus Græcis Latinisque ex professo commentati sunt, Suidam videlicet, Pausaniam, Rosinum, Philostratum, Rhodiginum, Gyraldum, aliosque, ex quibus petendum lumen illustrandæ typorum symbolorumque varietati.

Si cui vero nec animus sit satis patiens, ac nec tempus forte etiam, aliis negotiis destinatum, huic legendus est incomparabilis Liber Illustris Spanhemii *de Præstantia & usu Numismatum*; Ex hoc enim dignitatem hujus studii propius cognoscet ille, & ea simul addiscet, quæ honorem ipsi & laudem apud alios poterunt deinceps conciliare. Quod si vero neque hanc sibi dare quis velit operam, linguæ utriusque non intelligens satis, ex istis tamen Præceptionibus quas hoc libello jam sum complexus, multa poterit haurire, sumtu non magno, quibus ido-

idoneus nummorum ſtudio tractationique reddatur. Tum, ſi id fecerit, ſuaſerim porro, ut libros iſtiusmodi, in quibus delineati nummi ſimul exponuntur, inſpiciat, unde facilem eorum, & absque ulla temporis jactura licebit parare cognitionem. Ex his vero, qui præ cæteris neceſſarii videntur, jam nuncupabo quosdam.

Cognoſcendis Græcarum Vrbium nummis *Golzii* opera, quæ Siciliam, Græciam magnam, & Inſulas inſcripſit, plurimum facient. *Golzius ad Vrbes Græcas.*

Familias Romanas expoſuit *Fulvius Vrſinus* opere eleganti, quod *Carolus Patinus* deinceps auxit, reliqua omnia longiſſime poſt ſe relinquens. *F. Vrſinus ad Conſulares.*

Occo Imperatorios nummos explicuit, cujus editio poſtrema comendari meretur. *Mezzabarbæ* enim Opus eſt imperfectum, ſiquidem Græcos numos ſecundo Tomo reſervavit, quem veroſimile non ſit, unquam proditurum eſſe in lucem. Occo igitur non do- *Occo & Mezzabarba ad Imperiales.*

cet

cet ſolum, quænam iſtorum nummorum ratio ſit, ſed & quomodo diſponi debeant ſequelæ ad ordinem temporum.

Patinus. Tametſi autem *Patinus* in grandi iſthoc, quo Imperatorios complexus eſt, opere medii ſolum æris nummos expoſuerit, tamen inſunt eidem plurima, quæ, quia typorum invicem paritas & convenientia eſt, reliqui moduli metallique nummis intelligendis conducunt.

Hoc autem ſicubi deſit, conſuli omnino in ejus vicẽ debet *Muſeum Ducis Arſchotani*, quod Commentario a

Gevartius. ſe illuſtratum edidit *Gevartius*, & quod nummos utplurimum occurrentes fere ad unum omnes continet. Neque inconveniens foret jungere

Oiſelius. huic *Oiſelium*, cujus explicationes ſunt meliores. Cum vero iſti omnes nummos tantum æreos explicuerint, evolvendi ſunt porro, qui aureis argenteisque eandem operam

Hemelarius. præſtitere, *Hemelarius*, Canonicus Antverpienſis, & *Patinus* in Theſauro ſuo, quo argenteis metal-

metalliones quosdam, maximique moduli alios aſſociavit. Sed enim *Vaillantius* iſthoc opere, quod denuo eſt editurus, plurimos argenteos aureosque nummos exponet.

Du Cangius in egregio de Familiis Byzantinis libro omnes inferioris Imperii nummos accurate delineari fecit expoſuitque deinceps peculiari Diſſertatione, quam videre eſt annexam Gloſſario mediæ Latinitatis ab ipſo edito. *Du Cangius.*

Rariores prolixe recenſuit *Triſtanus de S. Amand* tribus Voluminibus, ex quibus apparet ſtudium, quod Vir doctiſſimus operi huic attulit, nullo, qui præiret, duce uſus. *Triſtanus.*

Quæ de Coloniis dici potuerunt, omnia ſimul collegit *Vaillantius*, cujus librum ſi quis accurate legat, non multum deſideret interpretationem typorum fere omnium. *Vaillantius.*

Verum tunc denique Scientia rei nummariæ numeris omnibus videbitur abſoluta, nec reliqvum quicquam erit inſtruendis in ea tyronibus doctisq; etiã alias neceſſarium, quamprimum

mum imcomparabile illud opus, quod *Morellius.* *Andreas Morellius* molitur, & cujus ipse edidit Specimen, hanc aspexerit lucem. Siquidem in eo, ex genio, quo admirabili gaudet in delineandis nummis, pollicitus est omnes omnino ac singulos a se quidem visos nummos exponere, adeoque cuncta ea simul complecti, quæ a viro in his studiis subactissimo unquam possunt expectari.

Hoc autem palmarium opus dum adhuc votis ardentissimis speramus, oportet, ut, quoniam plurima nummorum pars absque Geographiæ veteris intelligentia nequeunt explicari, *Harduinus.* Liber *Harduini* cum cura legatur, quem inscripsit: *Nummi antiqui populorum & Vrbium illustrati*, eidemque jungatur ipsius *Antirrheticum*, in quo multa continentur sane peregregia; idque vel hoc magis, quoniam ante ipsum Græcos nummos omnes nemo fuit aggressus, quippe quos etiam nec Mezzabarba attingere ausus, siquidem & Vaillantius solos Latinos explicavit.

Cum

Cum vero non pauca obvenire soleant, quæ moras injiciunt tyroni, si generali adhuc is careat nummorum cognitione, ideo suaserim, ut *Antonii Augustini Dialogorum* lectione animum prius imbuat, aut suppetias porro petat ex *Thesauro Golzii*, qui elementa hujus scientiæ ad certa reduxit capita, in eodē etiam notas cæteris frequentiores, sine quarum notitia frustra sperandus est in Legendis nummorum successus, tum & nomina porro ac prænomina Imperatorum, quæ solis literis initialibus exprimi consueverunt, qua ratione etiam cum nominibus Magistratuum titulisque aliis est comparatum, exposuit. His via sternitur, quam planam deinceps facit ingens *Sertorii Vrsati* liber, quem *de Notis Romanorum* conscripsit. *Antonius Augustinus.* *Golzii Thesaurus.* *Vrsatus.*

Oportet etiam ut cognoscamus nummos rariores, ne forte elabantur casu oblati, ac ut eorum ne nos lateat pretium. De iis egre- *Nummi rariores.*

gium opus concinnavit *Vaillantius*, eosdemque, qui singulari capite gaudent, annotavit *Baudelotus* Tomo II.

Æstimatio nummorum. Æstimatio nummorum, quod jam supra est etiam a nobis dictum, a solo venditoris emtorisque arbitrio dependet. Cum enim in nobilem hanc scientiam non nisi generosiores animi ferantur, ideo emtor nummi alicujus rarioris nitidique & integri, ac præterea etiam in sequelæ unius supplementum necessarii, pretii, tametsi & illud excedat fortassis modum, nullam habet rationem. Idem est ex adverso in venditoris positum voluntate, qui desiderium curiosi Viri suo nonnunquam præfert commodo, voluptatem ex studio illius explendi majorem, quam ex spe lucri certioris, capiens.

Elogium modernorum. Equidem vereor, ne litem mihi intendant ii, quos modernorum nummorum tenet cupido, ideo, quod de his in Præceptione prima non nisi pauca disseruerim. Verum, ut fatear quod res est, etiamsi illorum studio non nimis capiar,

quod

quod vel ex antea dictis obſcurum eſſe non poteſt, tamen cum de antiquorum dignitate multa hactenus dixerim, ſuum quoque recentioribus non denegabo honorem, ſi quem merebuntur vel ex elegantia typi, aut eventorum raritate, vel ex cælatura inſigni, vel ſymbolis (*deviſes*) exquiſitis, quæ & ipſa cæpta ſunt demum nummis inſcribi, ac ſive adeo illa ſerium quidpiam repræſentent, ſive acute dictum, cujus non niſi unicum ex antiquis exemplum in *Gallieni* quodam nummo deprehendi, hoc præferente Legendum: *Gallienæ Auguſtæ, Pax ubique;* cum tamen negligentia ipſius imperium a triginta Tyrannis eſſet devaſtatum.

Nummus aureus in Gaza Reg. Gall.

Ordo ſequelarum modernarum arbitrarius eſt; Poſt enim nummos Pontificum, Imperatorum, reliquorumq; Germaniæ Principum, Regum porro Galliæ, (de quibus etiam antea ſumus loqvuti) ac aliorum Regni hujus Virorum illuſtrium, collocantur nummi Regum Hiſpaniæ, Portugalliæ & Belgii Regii.

Ordo ſeu Series modernorum.

Hos seqvuntur nummi Regum Septentrionalium, Angliæ videlicet, Sueciæ, Daniæ, Poloniæque, quorum plerique hoc demum nostro seculo fuerunt cusi. Sextum locum obtinent nummi Italiæ. Antiquioribus vero accensendi sunt nummi Siciliæ, Mediolani, Florentiæque, qui fusi solum dantur, Renati item & Alphonsi Regum Siciliæ, nec non Francisci Sforzæ Mediolanensium Ducis, & Cosmi Medicæi Magni. Præter hos dantur & Venetæ ac Genuensis aliarumque Rerumpublicarum nummi.

Tandem Belgium Confœderatum peculiarem ex septem illis, quibus Gaza constare solet, sequelis sibi vendicat. Plurimi quippe in eo prodierunt nummi memoriales, quos inter primus est omnium anno 1566. casus, cui Hæreticorum Duces, excusso Hispanorum imperio, peram imposuere, ideo quod ab Hispanis per ignominiam appellati essent *Gueux* sive mendici, ut adeo memoria ejus nominis restitutæque libertatis diutius conservaretur.

Cum vero exigua ſit eorum copia, qui de modernis nummis ſingulari ſtudio fuerunt commentati, id argumentum eſt, eorundem notitiam non æque eſſe difficilem, ac equidem eſt antiquorum, dum intelligendis iis mediocris ſaltem rerum geſtarum cognitio ſufficit. Juvabit tamen Luckium, Typotium, & Galliam nummariam, (ſed hanc non ſine circumſpectione, quod & ſupra monuimus, quoniam pleriq; nummi ad oblectamentum ſunt facti) quoad Hollandiam vero Abbatis Bizoti Hollandiam nummariam conſuluiſſe. *Libri qui de modernis agunt.*

His adeo Præceptionibus complexus mihi videor pleraque, ad intelligentiam nummorum brevi tempore efficiendam, ad deprehendendas porro negotiatorum fraudes, & ad rationem denique inſtruendi Numiſmatophylacii neceſſaria. Equidem id non negaverim, prolixiorem hanc eſſe Scientiam, quam ut tam anguſtis circumſcribi finibus queat. Verum quoniam non niſi ejus principia dare animus tulit, tyronum cumprimis conſulen-

dum fuit rei, quos videlicet ea, quæ breviter ac perſpicue traduntur, magis juvant. Neque auſim de ſucceſſu felici deſperare, cum nec memoria iis nimium oneretur, nec animus. Ac ſi forte ea non videantur tantam promereri laudem, quanta majoribus libris debetur, ſaltem lectu non omnino injucunda fore prorſus perſuadeor. Adeoque bene ominor Elementis hisce, quæ primus ego certo ordine ac neque ſine elegantia fortaſſis omni publicæ expoſui luci, in id ſimul cumprimis attendens, ne quid præcipuorum in nummariæ rei ſcientia Virorum aſſertis adverſum temere atque inconſideratius affirmaretur.

FINIS.

INDEX

INDEX PRÆCEPTIONUM MATERIARUMQUE IN HOC LIBELLO PROPOSITARUM.

PRÆCEPTIO IX. De cognitione ornamentorum Symbolorumque, quibus notati sunt nummi.

PRÆCEPTIO X. De adulteratis nummis, & de varia imitandorum (contrefaire) *eorundem ratione, ac de modo demum fraudes non difficulter detegendi.*

PRÆCEPTIO XI. Certa receptaque curiosos inter principia, & quæ facilem reddunt nummariæ rei scientiam, exponit.

PRÆCEPTIO XII. De ratione quam inire debet is, qui ad studium nummariæ rei se transfert & Numismatothecam adornare instituit.

INDEX

INDEX
PERSONARVM ET RERVM.

A.

S 5 Aqui-

Came-

Cro-

Flavius

Gol-

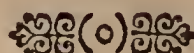
Jupi-

N. Nâs

N.

Gotho-

Tyrus

EMENDANDA.

P. 8. *lin.* 10. poſt : *monſtrari*, adde *quomodo. p.* 18. *lin.* 23. pro : *alio die*, lege : *alias quoque. p.* 38. *lin.* 2. pro *qua l. qui. p.* 55. *lin.* 20. pro *amatæ, l. armatæ. p.* 88. *lin.* [illegible] pro *anuni, l. anni. p.* 93. *lin. penult.* pro *arbitro, l. arbitror. p.* 109. *lin.* 19. pro *ipſius l. ipſus. p.* 124. *lin.* 7. poſt *moduli*, adde : *nummis. p.* 139. *lin.* 18. pro *ab, l. ob. p.* 159 *lin.* 2. pro *facta l. facti. p.* 167. *lin.* 3. poſt *Dom.* dele. *p.* 171. *lin.* 2. pro *ceu l. ſeu. p.* 217. *lin.* 8. pro *qui l. quæ. p.* 225. *lin.* 1. pro *Phinx, l. Sphinx.* [illegible]
tam, l. tum. p. 231. *lin.* 15. pro [illegible]
lin. 23. pro *etim l. enim. p.* 250. [illegible]
10. *p.* 261. *lin.* 22. pro *habitus, l.* [illegible]

Quæ præterea forte occurrent, leviora ſunt, nec ſenſum valde turbant.

